

OBMURSKI GLASILO SOCIALISTICNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA ZA OBMURJE

TEDNIK

Murska Sobota, 1. oktobra 1954

Leto VI. — Štev. 39. — Cena din 20

Izdaja časopisno in založniško podjetje »Nai tisk« M. Sobota. — Urejuje uredniški odbor. Direktor in odgovorni urednik Jože Vild. Uredništvo in uprava M. Sobota, Trubarjev drevored 2. — Cekovni račun pri podružnici NB FLRJ v M. Soboti št. 641-T-500. — Telefon št. 138. — Tisk Obmurske tiskarne v M. Soboti. — Naročnina: četrtletna 100, polletna 200 in celoletna 400 din. — Izhaja vsak četrtek. — Poština plačana v gotovini.

EDVARD KARDELJ

PREKMURSKEMU LJUDSTVU OB 20-LETNICI »LJUDSKE PRAVICE«

»Ljudska pravica« je odigrala pomembno vlogo v borbi delovnega ljudstva Slovenije. Ni bila slučajen pojav, marveč eden prvih znanilcev naraščajoče moči revolucionarnega gibanja slovenskega delovnega ljudstva, ki je tedaj že pričelo prebijati okove nelegalnosti in si s silo utirati pot iz podzemlja. Ne šestojanuarski zakoni, ne teror domačih priganjačev, ne zastraševanje z robijo in z lakoto niso mogli več zaježiti prodiranja močne revolucionarne reke, ki je po letu 1932 začela tako naglo naraščati. Velika stavkovna gibanja, prve politične demonstracije, vse večji nemir med kmečkimi množicami, razkroj režimske ideologije, njegovih političnih organizacij in celo pričetek kolebanja v njegovem državnem aparatu — vsi ti pojavi so bili znanilci novega obdobja v razporedu političnih sil na Slovenskem. Vzporedno s tem je rasla in bila iniciator in organizator tega gibanja Komunistična partija. Kljub globoki ilegalnosti si je s svojo aktivnostjo, sredi naraščajočega gibanja delovnega ljudstva, utirala pot na javno politično pozornico in s tem postajala vse močnejši politični faktor.

V letih 1932—34 so komunisti — prvič po udareh šestojanuarskega puča — že organizirano nastopali na čelu množičnega gibanja pri občinskih volitvah, pri volitvah v Delavsko zbornico, pri volitvah za delavske zaupnike itd. V teh akcijah so dosegli prvič večje uspehe. Prav tako so bili iniciatorji in organizatorji mnogih mezdnih in drugih ekonomskih gibanj, a aktivnost v raznih organizacijah na vasi jih je vse bolj povezovala tudi s kmečkim delovnim ljudstvom. V tej borbi so bili tedaj položeni temelji tiste zveze slovenskega delovnega ljudstva, iz katere se je kasneje razvila Osvobodilna fronta.

Temu gibanju je bilo treba dati tudi potrebno orožje za njegov idejni razvoj in pa ustrezno javno tribuno — tisk. Tega se je vodstvo Komunistične partije tedaj dobro zavedalo. »Ilegalni« tisk je bil sicer močan faktor, pa vendar nezadosten, a rastoče ljudsko gibanje — ne le v Sloveniji, marveč po vsej Jugoslaviji — ki je lomilo obroče nelegalnosti in odprlo s tem krizo celega šestojanuarskega sistema, je že bilo sposobno, da si izsili tudi svoj »legalni« tisk. Za nas, ki smo bili tedaj v vodstvu Komunistične partije, je potemtakem moral biti eden najvažnejših neposrednih ciljev — prebiti se na čimbolj široki fronti iz nelegalnosti tudi na področju tiska. V tem smislu sta bili 1932. in 1933. leta ustanovljeni »Književnost« in založba ENKA, predvsem z nalogo marksističnega formiranja kadrov in sploh idejnega razčiščenja in razmejevanja delavskega gibanja od tujih vplivov. Vzporedno s tem se začno tudi naši poskusi, da bi prišli do legalnega političnega tednika, ki bi mogel biti postopoma idejni organizator širokega demokratičnega gibanja delovnega ljudstva.

Ideja o »Ljudski pravici« je dozorela, kolikor se spominjam, koncem 1933. ali v začetku 1934. leta. Vsekakor bi po prvotnem načrtu morala iziti že maja 1934. leta. Spominjam se dobro razlogov, zakaj smo sklenili postaviti »Ljudsko pravico« v Prekmurje. Predvsem dva razloga sta bila odločujoča in sicer,

prvič, da bi se vsaj v samem začetku nekoliko odtegnili pozornosti cenzure, ki je bila v Ljubljani in drugih večjih centrih najostrejša in drugič, da bi postavili časopis tja, kjer je bilo tudi dovolj močno gibanje, ki bi ga lahko moralno in materialno podprlo.

Ti pogoji so bili dani v Prekmurju, kjer je demokratično gibanje ljudskih množic tedaj postajalo že

močan faktor. Razen tega pa se je grupa naših aktivistov neodvisno od nas tedaj že pečala z mislijo za ustanovitev nekega lokalnega prekmurskega tednika.

Pričakovanja nas dejansko niso izneverila. Prekmursko ljudstvo je dalo listu vso politično in materialno podporo. To dejstvo ne potrjuje samo tega, da

je »Ljudska pravica« tesneje povezala Prekmurje z ostalo Slovenijo, ampak je tudi dokaz, da je prav že ostvarjena borbena povezanost prekmurskega ljudstva z ostalimi delovnimi ljudmi Slovenije omogočila izhajanje »Ljudske pravice« kot glasila vsega slovenskega delovnega ljudstva. Ni dvoma, da je to dejstvo pomemben prispevek prekmurskega ljudstva skupnim uspehom borbe slovenskih delovnih ljudi.

Kakor je sprejelo »Ljudsko pravico« takoj spočetka prekmursko delovno ljudstvo, tako so jo postopoma sprejeli vsi tisti slovenski delovni ljudje, ki so se pričeli zavedati, da prihaja čas obračuna s protiljudskimi režimi in s sistemom kapitalističnega izkoriščanja sploh. In tako je »Ljudska pravica« dejansko izpolnila to, kar smo ob njeni ustanovitvi pričakovali od nje: postala je močan idejni in politični organizator demokratičnega revolucionarnega gibanja slovenskega delovnega ljudstva. Cenzura jo je sicer formalno kmalu zadušila, toda njenega glasu, glasu delovnega ljudstva in Komunistične partije nikdar več ni mogla zadušiti. Vpliv tega glasu je rasel iz leta v leto. Njegovemu klicu so se odzivale vedno širše ljudske množice. On jih je vodil končno tudi v onih velikih dneh, ko so se lotile revolucionarnega orožja in si izborile pot združitve z ostalim slovenskim in jugoslovanskim ljudstvom, k socializmu in srečnejšemu življenju delovnih ljudi.

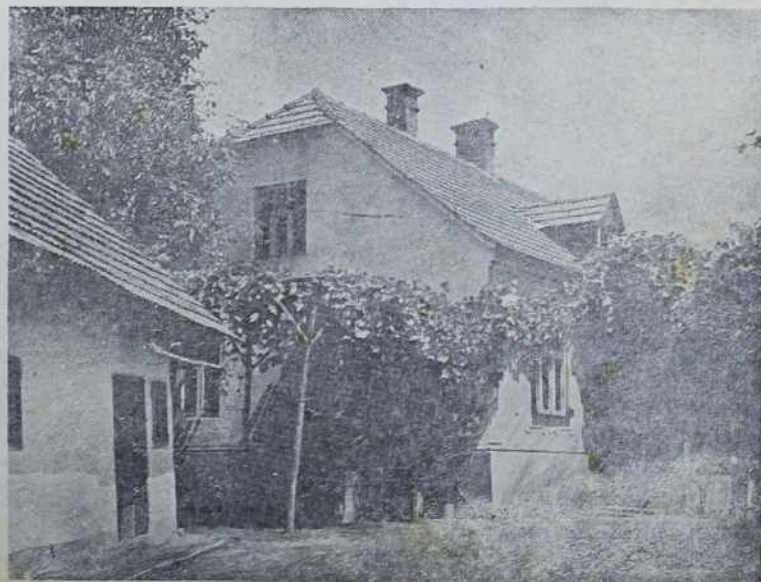
Na koncu naj mi bo dovoljeno, da tem potom izrazim prekmurskemu ljudstvu svoje iskrene čestitke ob pomembnem jubileju »Ljudske pravice«, ki je nastala v njegovi sredi in ob njegovi podpori, kakor tudi svoje želje, da bi delovni ljudje Prekmurja tudi v bodoče, spodbujeni z revolucionarno tradicijo »Ljudske pravice«, nadaljevali z napori na izgradnji socializma in lepšega jutrišnjega dne.

Prisrčno pozdravljeni!

Prisrčno pozdravljeni vsi, ki v teh dneh prihajate v prelepo slovensko zemljo tostran Mure. Pozdravlja vas borbena Polana, pričakuje vas praznično razpoložena Lendava, z veseljem vas sprejemajo naši Goričanci, Ravenci in Dolinci — vsi Miškovi dobri ljudje, ki jih poznate iz njegovih knjig.

Pozdravlja vas slovenski svet ob Muri, pozdravlja vas ljudstvo, ki spodbujeno z borbena tradicijo naprednega tiska vse bolj odločno gradi svojo pot v srečnejšo bodočnost, družno z narodi svobodne, Titove Jugoslavije.

Prisrčno pozdravljeni!

Domačija Miška Kranjca v Veliki Polani, kjer je bilo uredništvo »Ljudske pravice«

Foto K. Kolača

Komunistom Prekmurja ob 20. obletnici Ljudske pravice

Številne proslave v mnogih krajih Prekmurja ob 20-letnici »Ljudske pravice«, posebno pa velike zaključne proslave v Lendavi in Veliki Polani, vse napredne delovne ljudi Prekmurja spominjajo na težko prehojena pot, ki jo je hodilo prekmursko ljudstvo že dolga stoletja, posebno pa po prvi svetovni vojni, ko ga je stara Jugoslavija razočarala in ogoljufala za vse njegove nade na boljše življenje.

Težka leta ekonomske krize so prizadejala Prekmurju strahotne posledice, to so prdvsem občutili prekmurski kmetje in sezonski delavci, ki so morali množično romati s trebuchom za kruhom v inozemstvo, doma pa so finančni magnati Hartner, Benko in drugi silno obogateli na račun težkih socialnih in ekonomskih prilik. Ze takoj po prvi svetovni vojni so bili v Prekmurju napredni ljudje, ki so skušali mobilizirati tudi napredne ideje, vendar je bil tukaj pritisk klerikalne reakcije in finančnih veljakov silno močan. V letih ekonomske krize in neposredno po njej, okrog leta 1932, pa so se razredna nasprotja silno zaostri. Delovno ljudstvo je hotelo dela in kruha, tega jim pa vladajoča gospoda ni hotela dati. Kako pričeti reševati ta neizbežna družbena nasprotja, ki so vodila k vse večjemu siromašenju prekmurskega kmeta in delavca-sezonca, je pričela razmišljati napredna študentska mladina Prekmurja, ki je prišla na ljubljanski univerzi v stik s komunisti, ki pa so jim pomagali pri revolucionarnem delu v Prekmurju. Prve akcije teh mladih revolucionarjev so bile: razširjanje marksistične literature, zbiranje simpatizerjev okrog levčiarjev, združevanje revolucionarne mladine Prekmurja z napredno mladino v Mariboru, Ljubljani in drugod.

Iz tega se je rodila ideja snovanja Kluba prekmurskih akademikov, ki je mnogo doprinesel k razvijanju napredne misli med prekmurskim ljudstvom. Pozneje se je to delovanje razširilo na društva kmečkih fantov in deklet po vaseh, v katerih so komunisti, tovariš Čacinovič, Ali Kardoš in drugi mobilizirali kmečko ljudstvo v politični boj proti klerikalni reakciji Klekla in drugih. Tako je že leta 1935 spomladi formirana prva partijska organizacija, ki je organizirano vodila politične akcije. Med temi tovariši je bil tudi naš ljudski pisatelj Miško Kranjec. Prva večja akcija te organizacije je bila po Kardoševi iniciativi organizirana stavka šivilj v Cvetičevi in Siftarjevi tovarni v času največjega izkoriščanja delavcev v teh tovarnah. Okrog študijskega krožka, katerega je organizirala organizacija komunistov, se je zbralo večje število naprednih ljudi iz vrst intelektualcev med katere je prišel po ravnosti v Soboto narodni heroj Stefan Kovač, takratni koncipient pri dr. Valiju. Neposredni stik Čacinoviča, Kovača in drugih s tov. Kardeljem, je veliko pomagal pri političnem delu partijske organizacije v Prekmurju, saj njeno delo ni bilo lahko, ko je tik pred drugo svetovno vojno razkrinkavala protiljudsko in izdajalsko početje jugoslovanskih oblastnikov z istočasno borbo proti vplivu kulturbanda in promadžarskih elementov.

Preveč časa bi mi vzelo opisovanje težkih gmotnih, socialnih in zdravstvenih razmer tedanjega časa v Prekmurju, mislim pa, da je to. Miško Kranjec v svoji knjigi »Imel sem jih rad« dal najbolj verno podobo o življenju revnega kueta v Prekmurju za časa grofov in druge gospode. Posledica take politike starih jugoslovanskih oblastnikov, delovanje kulturbanda in madžarske reakcije so se pokazale tudi ob okupaciji Prekmurja najprej od strani nemških nato pa madžarskih fašistov. Domači izdajalci s Hartnerjem na čelu so želeli mirno sožitje z Rajhom in Budimpešto. Prekmurje so proglasili za pokrajino »Vendove«, pričeli so preganjati tako zvane »prišleke«, češ, da so samo ti Slovenci, ki so prišli čez Muro, pričeli so izdajati okupatorju vse resnične patriote in revolucionarje po vzoru klerofašistov v Ljubljani, ustaških klavceev v Zagrebu in drugod. Pri vsem tem pa so ostali osamljeni, ljudstvo jim ni sledilo saj je dajalo v času največjega preganjanja močno podporo Stefanu Kovaču in drugim, se ilegalno sestajalo, podpiralo narodno osvobodilno gibanje, ki se je pričelo razvijati pod vodstvom Partije. Okupator je hotel to gibanje v kali zatreti na ta način, da je ob pomoči domačih izdajalcev aretiriral najnaprednejše borbe in organizatorje narodno osvobodilnega gibanja, nekatere od njih zverinsko pomoril, med njimi je padel tudi Stefan Kovač. To je bil hud udarec za razvoj narodno osvobodilnega gibanja, ni pa gibanja uničil. O tem pričajo številne žrtve fašističnega

terorja, o tem pričajo nemi spomeniki padlim borcem, o tem pričajo vse partizanske akcije, ki so dobile večji razmah v letu 1944.

Težka je bila pot prekmurskega ljudstva v stari Jugoslaviji in med okupacijo, težak je boj za gospodarsko obnovo in napredek Prekmurja po vojni. Po tej poti pa je prekmursko ljudstvo ob premagovanju velikih ovir in težav vendarle zmagovalo. Ideja boja za socializem je prodrla v sleherno vas, število komunistov in drugih aktivnih borcev za socializem se je silno pomnožilo. Dolžnost vseh komunistov pa je, da neutrudljivo pomagajo razvijati ustvarjalne sile delovnega ljudstva Prekmurja, da z revolucionarno čuječnostjo branijo to ljudstvo pred ostanki birokratizma, samovolje in zlorab vseh vrst. S tako vero v poštenost in želje po napredku delavnih množic

Prekmurja, kot so jo imeli komunisti Stefan Kovač, Kardoš Ali in drugi, se moramo komunisti lotevati reševanja gospodarskih, kulturno-prosvetnih in drugih družbenih problemov, ki jih pred nas postavlja izgradnja socializma v novi, socialistični Jugoslaviji, ki jo vodi naš veliki učitelj tovariš Tito.

Za komuniste in za druge borce za socializem, obletnica »Ljudske pravice« ne more biti samo izraz zunanega slavlja in obujanja spominov. Ne! Ona pomeni za nas mnogo več. Revolucionarna preteklost, po protiljudskih režimih nekoč gospodarsko in nacionalno zatiranih množic nam nalaga dolžnost, da z mobilizacijo vseh sil, ki so v nas, nadaljujemo ta veličastni boj za boljše življenje, to je boj za gospodarski in kulturni napredek Prekmurja v novi, Titovi Jugoslaviji. Nace Voljč

Kdo so bili uredniki Ljudske pravice

Zgodovinski oddelek pri Centralnem komiteju Zveze komunistov Slovenije se trudi, da bi ugotovil imena vseh tistih, ki so sodelovali pri »Ljudski pravici« od njenih prvih začetkov leta 1934 do osvoboditve. Dosedaj se mu je posrečilo dognati imena vseh urednikov, ki so bili:

Miško Kranjec od 5. oktobra 1934 do 5. okt. 1935; Ivan Kreft od 5. oktobra 1935 do 6. marca 1936; Maks Durjava, urednik ene številke »Nove Ljudske pravice«, ki je izšla v Zagrebu 15. decembra 1939; Sekretariat CK KPS, kolektivno urejevanje treh števil januarja in februarja 1941; Boris Zicherl od 15. januarja do 11. avgusta 1943; dr. Cene Logar od 11. avgusta do 8. oktobra 1943; Vladimir Krivic od 22. decembra 1943 do 10. aprila 1944; Vida Tomšič od 10. aprila do 20. oktobra 1944; dr. Ales Bebler od 20. oktobra do 24. marca 1945; Lidija Sentjurc od 24. marca do 1. maja 1945; Bogdan Osolnik od 9. maja 1945 do 10. junija 1945; Dušan Pirjevec-Ahac od 10. junija do 1. avgusta 1945; Lev Modic od 1. avgusta 1945 do

1. junija 1946; Ivan Bratko od 1. junija 1946 do 5. januarja 1948; Dušan Bole od 6. januarja 1948 do 1. februarja 1951; Vlado Vodopivec od 3. februarja 1951 do 2. februarja 1952; Tomo Brejc od 9. februarja 1952 do 23. maja 1953; Ivan Sinkovec od 1. junija 1953 dalje (slovenska »Borba«).

Sodelavci »Ljudske pravice« od leta 1944 do osvoboditve pa so bili: Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Franc Leskošek, Miha Marinko, Lidija Sentjurc, Vida Tomšič, Boris Zicherl, Janez Hribar, Stane Kavčič, Vladimir Krivic, Franc Popit, dr. Aleš Bebler, Matija Maležič-Ciril, Bogdan Osolnik, dr. Jože Vilfan, Vito Kraigher, Viktor Stopar, Vinko Hafner, Ante Novak, Radko Polič, Dušan Bravničar, Matvez Hacc, Mitja Vošnjak, Zina Vrščaj, Mara Samsa, Marjan Tepina, Bojan Stih in dr. Imena članov prvega konzorcija »Ljudske pravice« nam še niso znana; vemo pa, da je bil v njem tov. Viktor Kukovec iz Ljutomer, najstarejši slovenski socialist.

Ivan Kreft

Kako živi naša Socialistična zveza

Prekmurje ima poseben socialni sestav, kakršnega v ostalih predelih Slovenije ne najdemo. Ni še minilo 90 let odkar je prenehal prekmurski kmet tlačaniti tuji fevdalni gospodi. Dobil je sicer nekaj zemlje, toda velike površine najboljše zemlje so ostale last tuje gospode še dolga

zbiranju sil, ki so planile na dan v letu 1944, in niso prenehale tako dolgo, da je bilo Prekmurje osvobodeno. Čeprav v nekaterih vaseh ni bilo partizanov niti aktivistov, je vendar v sleherno prekmursko hišo prodril glas o Titu in o junaški borbi njegovih borcev. Zato je prekmur-

samo ob sebi nastopilo lepo in lahko življenje. Takšni ljudje niso vedeli, da so za ustvaritev boljših življenjskih pogojev potrebni skupni napor, ki slonijo na trdem in težkem delu. Mnogi niso pojmovali, da je bila NOB trdna organizacija, na čelu s Komunistično partijo, širino pa ji je dajala Osvobodilna Fronta. Da bi čim prej premagali povojne težave, da bi napravili našo domovino lepšo in bogatejšo, je bilo potrebno še najprej imeti krepko organizacijo, ki mora kazati vsak dan pot našemu človeku in mu razlagati tudi perspektivo za bodoče dni; ta organizacija pa je bila Osvobodilna Fronta in je sedaj Socialistična zveza delovnih ljudi. Precejšnjemu številu naših ljudi gori povedano ni bilo jasno, drugi pa so v povojnih letih — čeprav so včasih res bili odkupi kmečkih pridelkov ostri — videli samo sebe in dobre cene za kmetijske pridelke ter so videli svoje boljše življenjske pogoje v črni borzi in prekupčevanju prostih viškov. Res je marsikdo na ta način izboljšal svoje življenje, ni pa videl, da je to le trenutni pojav, ni videl v kakšnih pogojih je takrat garal delavec, da bi čimprej prebrodili težave.

Ko se je začela organizirati OF v vsaki prekmurski vasi, so pametni in pošteni državljani stopali v organizacijo in ji ostali zvesti do danes. Priključili se ji niso očitni nasprotniki, ki so pod vodstvom klerikalne reakcije čakali monarhijo s Petrom na čelu. Dalje se ji niso priključili špekulanti in oni, ki so videli samo sebe. Nekaj je bilo tudi nepoučenih, ki jim stvari niso bile in jim še danes niso jasne. To so v bistvu pošteni ljudje, ki pa jim ostali člani in aktivisti ter osnovne organizacije OF niso posvečale

dovolj skrbi. Med madžarsko manjšino je bilo stanje še slabše: mnogi niso razumeli nove družbene ureditve, ter so OF primerjali s fašistična njilaško organizacijo in se niso včlanili. Drugi pa so bili pod vplivom ostankov madžarske buržoazije, ki še morda danes pričakuje Horthyjevske Madžarske.

Ce vse to upoštevamo, potem so nam kaj hitro razumljive številke, ki nam jih danes kažejo organizacije SZDL pri svojem članstvu. Tako že od leta 1945 dalje »slovi« Prekmurje s svojim najnižjim odstotkom članstva v primerjavi s številom volivcev. Pri tem ne smemo pozabiti na tiste, ki so se v začetku iz špekulativnih namenov vpisali v OF in jih danes že ni več med člani SZDL.

Danes je vsak četrti volivec v Prekmurju član SZDL, to se pravi, da je 25% volivcev včlanjenih. Seveda je odstotek po občinah zelo različen, še večja pa je razlika v posameznih vaških organizacijah. Brez dvoma je najboljša organizacija v mestni občini v Soboti, ki ima včlanjenih 50% volivcev. Če pa pogledamo samo mesto, se odstotek dvigne nad 80%. Sledijo občine: Mačkovec, Lendava, Prosenjakovi, Salovci, Cankova, Križevci, Puconci itd. Na koncu lestvice pa so Bogojina, Tišina in nazadnje Turnišče. Ne moremo sicer trditi, da je kakovost organizacije vedno odvisna od količine članstva, toda v mnogih naših primerih to drži.

Motiv iz Prekmurja — Žetev

Foto Kološa

desetletja. Nekaj te zemlje je bilo razdeljeno v bivši Jugoslaviji, do kraja pa je bila razdeljena po osvoboditvi. Ker velika večina kmetov nikoli ni imela dovolj zemlje, so starejše generacije ob izročanju zemlje mlajšim generacijam, delile to svojo zemljo navadno med vse otroke in tako je iz že tako malih posestev nastajalo iz roda v rod vedno več manjših in siromašnih kmetičev. Zato tudi ni čudno, da najdemo v mnogih vaseh številne obrtnike, ki so si kot mali kmetje skušali olajšati svoj življenjski obstoj z obrtjo. Industrije nekoč skoraj ni bilo. Trgovino pa so imeli pretežno Zidje v rokah, le nekaj domačih in tujih kapitalistov se jim je pridružilo v bivši Jugoslaviji. Svoje inteligence v Avstro-Ogrski prekmursko ljudstvo razen redkih posameznikov ni imelo. Sole so bile nizko organizirane in za naše ljudstvo prave potujočevalnice. Tako je bilo te delovno, pa revno ljudstvo zapisano poginu. Tuji kapital je izsesaval naše ljudi, madžarski zaigrani sovinitim pa je hotel čimprej uničiti tudi slovensko besedo, ki je tisoč let živela pod skromno, slavnato prekmursko streho.

Ob nastanku bivše Jugoslavije so mnogi Prekmurci pričakovali, da se jim bo življenje popravilo. Pa se ni moglo, ker je družbeni sistem ostal enak, le ena monarhija je zamenjala drugo. Kakor so že prej odhajali mnogi Prekmurci v svet s trebuchom za kruhom, tako se je ta pesem nadaljevala tudi sedaj. Zato je takšno stanje moralo nujno siliti ljudi, ki jim ni bilo mar samo njihovo osebno življenje, da so razmišljali, kako se rešiti te večne revščine in zaostalosti. Prva se je oklenila nove poti mlada prekmurska inteligenca, ki se je zbrala v Klubu prekmurskih akademikov. Njejo so se pridružili delavci pa kmečki fantje in dekleta. Tako nam je razumljivo, zakaj je okupator naletel v Prekmurju na organiziran in sorazmerno močan odpor, ki ga je že leta 1941 brutalno zatrl in pri tem najboljše ljudi postrelil in pobesil. Toda uporniški duh je živel dalje, borba se je nadaljevala v

sko ljudstvo — razen nekaterih izdajalcev — z navdušenjem pričakovalo osvoboditev in novo Jugoslavijo.

Marsikdo, ki ni videl naše upostovene domovine in ogromnih žrtev za svobodo je mislil, da bo kar

SZDL naj nas združuje v skupnih naporih za lepšo budočnost

Ce hočemo na kratko odgovoriti naslovu, moramo reči, da še imamo organizacije SZDL, ki še niso »shodile«. Vzrokov za to je več. Nekaj smo jih že našli. Treba pa je omeniti še enega: dokler je bila vsaka osnovna organizacija navezana direktno na okraj v Soboti ali Lendavi, so bile mnoge organizacije ki so bile navadno najtežje, prepuščene same sebi in so zivotirale kakor so pač vedele in znale. Danes, ko imamo že tretje leto občinske organizacije SZDL, se v takih vaseh stanje popravlja, če so seveda občinske organizacije delavne. Mnogo več samoiniciative in samostojnosti je sedaj v organizacijah, ki se združujejo v svoji občini. Prdvsem se to opaza pri občinskih dnevih, ki so jih začeli v Prekmurju najprej organizirati. Tu se lepo povezujejo politična, gospodarska in kulturno-prosvetna dejavnost, ob takih prilikah pokažejo vse organizacije pod vodstvom SZDL, kaj znajo in kaj premorejo. To je ena izmed oblik dela, ki kaže kakšno naj bi bilo stalno delo vse leto. Sedaj pa to skupno sodelovanje traja samo mesec ali dva, potem pa se povezanost zrahlja. Imamo pa še takšne organizacije, ki svojih osnovnih organizacijskih zadev ne urejajo: ne pobirajo in ne odvajajo redno članarine, niso pravočasno razdelili legitimacij (Bogojina), nimajo rednih, niti izrednih sej, ne skrbijo za ostale organizacije, ne za delo občinskega odbora ali kmetijske zadruge itd. Najbolj pa zanemarjajo sklicevanje članskih sestankov, ki jih ponekod nadomeščajo z zbori volilcev, kar pa nikakor ni mogoče.

Razen občinskih dni in tednov lahko pristejvamo med uspešne načine dela tudi predavanja Ljudske univerze, ki so bila posebno predlanskim zelo številna, dobro obiskana in plodna. To nas opozarja, da moramo v letošnji jesensko-zimski sezoni izkoristiti vse možnosti in sposobnosti, da damo našim organizacijam pravo vsebino dela, da bodo resnično zaživele, pri tem pa ne smemo pozabiti na pridobivanje navih članov, kajti nihče nam ne bo verjel, da je samo četrtnina ljudi v Prekmurju takih, ki so lahko člani SZDL. Če bi trdili narobe, da je 75 odstotkov ljudi vrednih, da so člani SZDL, bi se še motili. Na vsak način je treba povedati in tudi dopovedati nekaterim našim vasem, da so tudi one v naši socialistični domovini, ki pa doslej ne kažejo niti najmanjšega zanimanja za naš družbeni razvoj. Če imajo n. pr. v Kapci samo 7 članov SZDL ali pa v Nedelici, kjer jih imajo 17, je to vsekakor sramota za nas vse. Kapa je pretežno madžarska vas, toda imamo še druge madžarske vasi, ki kažejo drugačno podobo. V prosenjakovski občini je štirikrat manjša vas Središče tik ob madžarski meji, ki pa ima 99 članov SZDL. Med naštetimi nalogami so kritično prikazana večina le organizacijska vprašanja. Če bi hoteli ostati samo pri tem, bi se še nadalje vrteli v začaranem krogu. Res je, da moramo najprej imeti ljudi. Vedeti pa tudi moramo, da živimo v socialistični Jugoslaviji in da se v tej naši domovini dogajajo velike stvari. Našim ljudem še ni povsem

jasno, kaj so to socialistični odnosi, ne vedo točno, kaj pomeni ljudska demokracija, ne umejo še dovolj, kako mora delati ljudska oblast, ni jim jasno delovanje kmetijskih združenj, ne vedo, kakšna naj bo napredna vsebina kulturno-prosvetnih prireditvev, ne vedo, zakaj so potrebna društva Partizan, Ljudska tehnika itd. Mi pa jih kaj čisto kritiziramo, zakaj to in ono ne gre, pri tem pa se ne vprašamo, ali jim je vse to tudi jasno. Posebno vprašanje, ki ga moramo podrobno obdelati, je naše gospodarstvo in v tej celoti naj bo zajeto tudi kmečko vprašanje. Ne kažemo dovolj na perspektive našega razvoja v celoti in še posebej gospodarsko zaostalega Prekmurja. Vprašanja bodočih komun ne obravnavamo konkretno in v takšni obliki, ki bi bila ljudem razumljiva. Nazadnje je potrebno vsakemu našemu človeku vedeti, kako stoji zadeve okoli nas in v svetu sploh.

Ce hočemo torej, da bodo naše organizacije resnično zaživele in uspešno delale, je potrebno, da bomo imeli ljudi, ki bodo vse te stvari razumeli, znali voditi, zato pa jih moramo usposobiti z osebnim stikom, literaturo i. dr., prdvsem pa z vestno delavnostjo ljudskih poslancev, vseh članov okrajnega odbora SZDL in drugih.

Naj nam bo 20. obletnica izhajanja Ljudske pravice resen opomin za boljše delo, bližajoča se 10-letnica osvoboditve pa kažipot v lepše bodoče dni!

Rogl Franc

Nekaj spominov na izdajanje Ljudske pravice

Ze kratka in neuspela epizoda z izdajanjem »Novega časa« je dokazala, da čutijo široke prekmurske množice željo in potrebo po resnično svojem glasilu. Kleklovi in drugi nasprotniki vsakega naprednejšega gibanja v Prekmurju so budno skrbeli, da se ne bi kje pojavil spet kakov poskus ljudskega glasila. Žandarmerija s svoje strani pa je tem »politikom« na svoj način pridno pomagala. Toda ljudje so bili že siti Kleklovih Novin, še bolj pa različnih člankov, diktiranih po privatnih interesih Benka, Hartnerja in drugih v Murski Krajinici. Težka gospodarska kriza, socialna in nacionalna vprašanja, petokolonaštvo tujih imperializmov — vse to je izvalo živ interes prekmurskih ljudi. Vsemu temu prekursorska

Zakaj so bila ravno prekmurska tla ugodna za ljudski časnik?

mladine pa so aktivizirale še nove ljudi, kulturne akcije, kot so bile organizacije potujočih knjižnic, gostovanja slovenskih gledališč, akcija za gimnazija itd., so se bolj zblizale narodno zavedno inteligenco in prekmursko ljudstvo.

Za izdajo novega časnika je bilo nad vse važno vprašanje, kaj bo rekla cenzura. Cenzura je bila takrat vse-mogočna in je imela striktno predpise, kako izganjati naprednejšega in svobodoljubnega duha iz različnih slovenskih časopisov. Posebno pa

nemogoče. V Lendavi se je pa slučajno nahajal kot cenzor srezki načelnik Kartin, ki je bil v skoro prijateljskih odnosih z Miškom Kranjcem. Tako je bilo verjetno, da bo v primeru izdajanja časnika, kateremu bi bil Kranjec urednik in izdajatelj, Kartin stal vsekakor dobrohotno ob strani. To je bilo gotovo za začetek, a ravno začetek je bil najvažnejši. Z Miškom smo po neuspelem slučaju »Novega časa« večkrat govorili, kakšna škoda je, da je takraten poskus tako kmalu končal. Iz slučaja »Novega časa« smo se tudi nekaj naučili. V Ljubljani sem večkrat govoril o tem, da bi v Prekmurju bila možnost za izdajanje masovnega glasila. To velja predvsem za krog tovarišev, kot so dr. Jože Vilfan, Marija Vilfan, dr. Jože Brilej in drugi, s katerimi sem bil takrat v stikih po drugih nalogah. Tako so me tudi obvestili, da je partijsko vodstvo sklenilo izdati poseben list za široke slovenske množice. List naj bi obravnaval vsa takrat preča splošno-slovenska vprašanja, posebej pa naj bi se bavil še s socialnimi vprašanji širokih kmečkih množic. Tako smo prišli na misel, da bi bilo najbolje izkoristiti prekmurske možnosti in ugoden položaj Miška Kranjca ter začeti z izdajanjem novega glasila v Prekmurju. Od tod bi se list potem že razširil po Sloveniji. O tem sem govoril z Miškom Kranjcem, kateri je bil seveda takoj pripravljen sodelovati, saj ga je ta misel privlačila že prej tudi osebno.

Tako je torej bilo s »prekmurstvom« in »slovenstvom« naša »Ljudska pravica«.

raje slovenska literarna družba. Miško je prišel le za kratek čas v Ljubljano. Seznanil sem ga z definitivnim mišljenjem partijskega vodstva ter da je zdaj pač treba neposredno organizirati samo izdajanje glasila. Mišku iz razlogov konspiracije nisem rekel, s kom sem govoril in kdo mi je dal to nalogo. Zato me je toliko bolj presenetilo, ko je Miško po kratkem razgovoru pri sosednji književni-

ški mizi prišel nazaj ter mi rekel: »Zdaj pa že vem s kom si govoril. To je bil Kardelj!« In rekel mi je tudi, kako je za to izvedel. Nekdo od njegovih literarnih prijateljev, Vidmar ali Kozak, mu je pokazal diskretno na mene ter mu dejal: »Reci no temu svojemu prijatelju, da so ga videli s Speransom (takratni književniški psevdonim tov. Kardelja) na jutranjem spreho-

du. Če želi še dalje svobodne sprehode po Ljubljani, naj malo bolj pripazi!« Vsekakor nas je moral videti nekdo iz književniške družbe, nekdo od Kardeljevih osebnih znancev. Dotični je to novico vsekakor zadržal za sebe ali pa vsaj za ožji krog. Oblasti za sestanek pač nikoli niso zvedele. Da pa se je takrat odločilo, da bo začelo izhajati novo glasilo slovenskega delovnega ljudstva ter da bo do tega prišlo ravno v Prekmurju in Lendavi, tik pred opazovalnicami dveh tujih fašizmov in v najožji sosesčini plebanoša Klekla, pa seveda tudi ta nepozvani svedok sestanka s tov. Kardeljem ni mogel slutiti.

Kako je dobila Ljudska pravica svoje ime

Po sestanku s tovarišem Kardeljem sva odšla oba z Miškom v Prekmurje na delo. Vse formalne naloge v zvezi z izdajanjem so bile seveda popolnoma Miškova stvar: prijava lista pri srezkem načelniku Kartinu, pogodba s tiskarnarjem Balkanyi-jeru itd. Pripravljal pa sem naslov, na katere bi poslali prvo številko novega lista. Imel sem še od prej različne adrese, katere pa je bilo treba izpopolniti. Temelj, na katerem sem izgradil spisek naročnikov za novi list v Prekmurju, so tvorili oni naročniki bivšega »Novega časa«, ki so mu ostali zvesti tudi po njegovem popolnem prelomu s klerikalnimi sodniki in tudi v času najhujših Kleklovih napadov. Ti naslovi so bili dopolnjeni še z imeni različnih drugih delovnih ljudi ali pa intelektualcev, kateri so se v zadnjih dveh letih (med 1932 in 1934) kjerkoli pokazali kot naprednejše misleči ljudje, nezadovoljni s starimi političnimi vodstvi v Prekmurju. Od prijateljev iz Ljutomerja in Ptujja sem prejel še dodatne naslove ter imena nekoliko zaupnikov, katerim naj se prva številka pošlje. Od partijskega vodstva iz Ljubljane sem prejel za prvo številko naslove iz Bele Krajine, kjer je bila situacija v mnogem podobna prekmurski in kjer je naslove in poverjenike pripravila tamošnja partijska organizacija. (V ostale dele Slovenije je šla šele druga številka.) Miško Kranjec je vse te naslove dopolnil še z različnimi naslovi svojih znancev (kar je bilo dobrodošlo že tudi iz razlogov konspiracije), med

nije znotraj in zunaj meja Jugoslavije. To tembolj, ker je Partija pripravljala za delavski razred poseben časnik (»Delavski Obzornik«). Toda odgovora dolgo ni bilo. Partijsko vodstvo in partijske organizacije sploh so bile takrat zavzete s pokrajinsko partijsko konferenco (septembra 1934. leta; iz Prekmurja se je udeležil konference kot delegat partijske organizacije tov. Ali Kardoš). Dopisovanje je bilo v takratnih razmerah tudi malo počasnejše. Bližala pa se je izdaja lista. Morali smo odločiti predno je prišel odgovor. In odločili so prekmurski ljudje sami. Sel sem ponovno spraševati najožji poverjeniški krog, katero

od obeh imen jim je bolj všeči. Med drugim se spominjam n. pr. čevljarja Duha, kako mi je navdušeno govoril, da je »Ljudska pravica« pravo ime, da si delovni ljudje v Prekmurju res že enkrat želijo, da bi dosegli svojo pravico, da je pravica tisto geslo, katero bi moralo biti zapisano na novem glasilu. Rekel sem Mišku, kako ljudje pri nas mislijo in seveda je bilo to tudi zanj merodajno. Tako je torej samo delovno ljudstvo v Prekmurju dalo »Ljudski pravici« ime, ni čuda torej, da je postala tako popularna, saj je že v svojem naslovu nosila geslo, katero si je ljudstvo samo izbralo.

Prvi dopisnik Ljudske pravice

Ljudski časnik, kot je to bila »Ljudska pravica«, je mogel izpolniti svoje naloge samo tedaj, če so v njem resnično sodelovali tudi najširši sloji ljudstva samega. Zato je bila za »Ljudsko pravico« ena od najvažnejših nalog organizacija dopisniške mreže. Za dopisnike na mnogih straneh so poskrbele najprej same partijske organizacije, mnogi so se pa po prvih številkah novega glasila sami oglašali. »Ljudska pravica«, po njej pa Partija sama, je prišla tako do sposobnih in zavednih slovenskih delovnih ljudi, kateri so se na ta način vključili v organizirano gibanje slovenskega delovnega ljudstva. Organiziran kader dopisnikov in poverjenikov »Ljudske pravice« je stvoril Slovincem ono polilegalno politično organizacijo kasnejše »Ljudske pravice«, katera je skupno z ilegalno KP tvorila temelj in organizacijsko bazo za široko fronto ljudske svobode.

Takoj v prvi številki »Ljudske pravice« sem napisal v imenu uredništva poziv na dopisovanje. Dokler je bila »Ljudska pravica« v Lendavi, je v glavnem meni pripadla tudi naloga urejevanja dopisov in odgovarjanje na številna vprašanja naročnikov in dopisnikov (v kolikor niso bili dopisi ali pa vprašanja naslovljena direktno Mišku Kranjcu samemu). Po svojem prihodu v administracijo »Ljudske pravice« je včasih odgovarjal tudi Ali Kardoš sam. Veliko je bilo moje veselje, ko je prispel uredništvu že po prvi številki dopis iz vrst delovnih ljudi samih. Bilo je to pismo, napisano na preprostem, črtanem papirju, kot ga uporabljajo običajno naši prekmurski ljudje. Pečat je bil iz Cankove. Podpis: A. Šadl, kovač, Ropoča in hišna številka. Dopisnika ni poznal nihče med nami. Tudi se ne spominjam več, kje sem dobil njegov naslov. V pismu je pozdravil z navdušenjem prvo številko »Ljudske pravice« in se še sam oglasil s svojim dopisom. Vsebine dopisa se

več ne spominjam, vsekakor je objavljen v »Ljudski pravici«. Pisan s težko, žuljavno roko prekmurskega kovača, ni bil sicer slovniško pravilen, toda njegove misli so bile točno izražene. Popraviti je bilo treba samo formalno stran dopisa. Za nas je bil prvi dokaz, da je novo glasilo naletelo na topli odziv delovnega ljudstva. Za nas je bilo še važnejše to, da je tudi prekmursko ljudstvo začelo aktivno sodelovati v svojem glasilu ter da se povezuje preko našega glasila v splošno slovensko delovno skupnost.

Po izidu druge številke sem se odpeljal s kolesom v Ropočo, da bi novega in prvega dopisnika »Ljudske pravice« tudi osebno spoznal. V preprosti ropoški hiši, različni od drugih kmečkih hiš samo po tem, da je imela še kovačnico, sem našel kovača Šadla v krogu družine. Sprejel me je pri domačem kruhu in jabolčniku in kmalu sva bila v globokem razgovoru o prekmurskih prilikah, položaju v svetu, o fašizmu, o tem, kaj bi naši ljudje želeli brati v svojem časniku itd. Od tega obiska dalje je bil Šadl povezan tudi organizacijsko z »Ljudsko pravico«. Pisal je o različnih vprašanjih lokalnega značaja, bil vnet poverjenik. Ni manjkalo seveda političnih nasprotnikov v vasi, niti žandarjev in drugih prirepnikov režima, kateri so ga stalno skušali odvrniti od njegove poti. Poskušali so strašiti tudi njegove domače, da bi vplivali na njega. Šadl se je kasneje, po reorganizaciji partijske organizacije v Prekmurju, povezal tudi s partijo. Ostal je zvest »Ljudski pravici« do svoje mučeniške smrti v nemškem taborišču. Proslava 20-letnice »Ljudske pravice« ne bi bila popolna, če se ne bi ob njej oddolžili tudi spominu njene prvega ljudskega dopisnika, prekmurskega kovača Šadla iz Ropoče.

Rudi Čačinovič na obisku v zaporu pri Naciji Kranjcu

glasila niso našla odgovora, v kolikor pa so ga skušala dati, pa je kmečki človek takoj opazil, kam pes tace moli. Mlada inteligenca je razgibala tudi široke plasti in to na konkretnih vprašanjih slovenstva in slovenske kulture. Bilo je jasno, da bi nov tednik, resnično ljudsko glasilo, katero bi dajalo delovnim ljudem poštene odgovore na vprašanja o razvoju doma in po svetu, da bi tako glasilo postalo kmalu množičen organ v Prekmurju ter si zagotovilo potrebno materialno in moralno bazo.

Vladajoči krogi so seveda imeli aparat popolnoma v svojih rokah. Imeli so vse možnosti, da zatroje vsak poskus njim nevršnega glasila že v kali. Organiziranje širokega ljudskega konzorcija, kateri bi izdajal časnik v imenu prekmurskih delovnih ljudi, kakršnakoli formalno na širši bazi temelječa organizacija za izdajanje časnika — vse to je bilo v letu 1934 v Prekmurju (in ravno tako tudi drugod po Sloveniji) nemogoče. V Prekmurju so bili še živi spomini na čase, ko je žandarmerija enostavno zaprla cel konzorcij »Novega časa« z glavnimi sodrujniki vred ter jih zvezane in v verigah vozila do Ljubljane in Maribora. Žandarmerija je seveda budno pazila, da se kaj takega ne bi spet v taki ali slični obliki spet ponovilo. Zato je bilo treba iskati drugih poti. In ta pot se je našla v Prekmurju spet najlaže. Miško Kranjec je bil sicer tudi nekoliko kompromitiran v zvezi z »Novim časom«, ni pa imel takrat še s policijo nobenega posla in policija tudi ni vedela za njegove zveze z »Novim časom« in da je dobival tudi ilegalen material. Kranjec je bil v tem času že popularen slovenski pisatelj in slovenski kritiki različnih smeri so mu prerokovali veliko bodočnost. Med različno inteligenco v Prekmurju (»Domaci« in »Prišleki«) je imel mnogo prijateljev in častilcev. To tem bolj, ker je ta inteligenca bila tudi globoko razočarana nad takratnimi političnimi kupčijami v Prekmurju, v katerih so sodelovali domalega vsi »politični« predstavniki v Prekmurju in kjer se te kupčije niso ustavile ne pred osebnimi korupcijskimi interesi, ne pred najosnovnejšimi interesi slovenstva v Prekmurju. V Prekmurju so obstojali tudi različni spiski in adrese ljudi, kateri so se interesirali za naprednejše ljudsko časopisje, različne akcije akademske

je bila stroga, če je šlo za kmečko prebivalstvo. Seveda je bilo to pri vseh predpisih važno, kakšen je sam cenzor, dali se drži samo predpisov ali pa skuša samoiniciativno še sam kar največ naškoditi. V Soboti je bilo vsako izdajanje časnika zaradi cenzure

Kako in kdaj je tovariš Kardelj odločil o izhajanju Ljudske pravice

Tovariš Kardelj je bil obveščen o tem, kakšne možnosti obstojajo v Prekmurju. Zelel pa se je o vsem še sam natančneje prepričati. Tako mi je moja zveza sporočila, naj pridem nekega pomladanskega ali zgodnjepoletnega jutra na neko mesto v bližini tobačne tovarne. Sestanek je bil določen nekje med vrtovi in hišami izza tobačne tovarne. Tovariš Kardelj je takrat živel v ilegalnosti in stanoval po raznih ilegalnih stanovanjih. Čas sestanka je bil določen precej zgodaj zjutraj, vsekakor pa prej kot je vršila ljubljanska policija svoje obiske po sumljivih stanovanjih. Med samim sestankom sva se s tovarišem Kardeljem stalno sprehajala po različnih ulicah, da ne bi izgledalo, da je to sestanek in bi slučajni opazovalci mislili, da se tudi nama nekam mudi.

O vseh pogojih za izdajanje časnika v Prekmurju sem moral natanko referirati. Tovariš Kardelj se je interesiral, kakšne pogoje ima Miško, kako gledajo na njega oblasti, okolica itd. Posebno Miškovo prijateljstvo s srezkim načelnikom Kartinom, kateri je videl v Mišku uglednega književnika in prijatelja šahovskega partnerja, je sprejel z zadovoljstvom. Interesiral se je, kakšni so materialni pogoji za časnik, s koliko naročniki mi v Obmurju računamo. Rekel je, da bo partija preskrbela, da se časnik postopoma razširi tudi na druge kraje Slovenije, posebej na one dele, kjer živi pretežno kmečko prebivalstvo, katero naj bi dobilo tako prvi svoje glasilo. Časnik tedaj ni bil zamišljen kot časnik za delavske centre, čeprav je bilo predvideno, da bo prihajal tudi v delavska mesta. Namenjen je bil širokim vaškim množicam ali pa takim, katere so prišle šele iz vasi. (Za delavski razred, delavska sindikalna vprašanja sta tov. Luka in Cufar pripravljala »Delavski Obzornik«.) Bilo je dogovorjeno, da bo časnik izhajal v začetku kot štirinajstnevnik ter da se bo pozneje event. razširil,

če dobi dovolj naročnikov ter ga cenzura ne bo preveč preganjala. Tovariš Kardelj je obljubil tudi primeren krog sodrujnikov in dopisnikov. Pokazal je na potrebo popolne konspiracije, saj je bila od tega odvisna usoda novega glasila, katero se je moralo vsaj na početku popol-

V tej zgradbi v Lendavi je bila pred vojno tiskarna, v kateri se je tiskala »Ljudska pravica«.

Foto Kološa

noma zakonspirirati, če je hotelo pognati dovolj jake korenine med slovenskim delovnim ljudstvom, da bi lahko kljubovalo tudi šikanam cenzure in preganjanjem oblasti, s čimer je bilo vsekakor potrebno prej ali slej tudi računati. (Izhajanje drugega glasila partije, »Delavskega Obzornika« v Ljubljani, je vzbudilo vsekakor mnogo večji sum ljubljanske cenzure in policije. Policija je bila v tem pogledu dolgo v zmoti, ker ni mogla zaključiti, da bi Kranjevo glasilo bilo tudi stvarno glasilo Partije, misleč, da je to samo njegov lasten »podvig«.)

Tovariš Kardelj je tudi pozneje stalno spremljal izhajanje časnika. Bil je od prve številke dalje tudi njegov sodrujnik ter napisal vrsto člankov o slovenstvu in o zunanje-politični situaciji ter nalogah slovenskega delovnega ljudstva.

Kmalu po sestanku s tovarišem Kardeljem sva se srečala z Miškom Kranjcem v kavarni »Hotela Union«, kjer se je v teh časih zbirala naj-

njimi različnih intelektualcev, dalje naprednejše mislečih ljudi iz Velike Polane in okolice ter Lendave same (v teh krajih n. pr. nekdo »Novi čas« ni imel naročnikov ali pa le par. Precej prve številke pa je šlo še kot kolportarja po trafikah in sl.) Kmalu so bile rešene vse predpriprave. Tudi s tiskarno se je Miško pogodil. Ni pa še bilo rešeno, kako naj se list imenuje. Z Miškom sva izbrala nekoliko različnih naslovov, kateri bi bili primerni nalogam lista in kateri bi odgovarjali tudi formalno takratnim prilikam. Povpraševal sem različne zaupne ljudi po Prekmurju, kaj oni predlagajo. Potem sem sporočil v Ljubljano (dopisovanje je šlo preko Marije Vilfan) za naslov lista dva predloga: »Ljudska pravica« in »Slovenska grudac«. »Slovenska druga« bi mogoče bolj odgovarjala novemu glasilu delovnega ljudstva slovenskega podeželja, glasniku delavsko-kmečke skupnosti Slove-

KLUB PREKMURSKIH AKADEMIKOV

OB DVAJSETI OBLETNICI USTANOVITVE

dr. Tivadar Jože

Letos je minulo 20 let, odkar je bil 5. IV. 1934 ustanovljen KPA, ki je v dobi med prvo in drugo svetovno vojno igral dokaj pomembno vlogo v političnem in družbenem življenju Prekmurja. Delovanje kluba je ob izbruhu druge svetovne vojne prenehalo, obnovilo pa se je, žal, šele pred nedavnim (leta 1953) in v povsem novih razmerah. Zato je potrebno, da se ozremo na dobo in delo kluba pred drugo svetovno vojno, da njegovo delo ocenimo in da potegnemo pod vsem debelo

nitev vseh političnih svobosčin, zapiranje in ubijanje nasprotnikov režima iz vrst delavskega razreda in brezobzirno gospodarsko izmožgavanje ljudstva.

Slovenske buržoazne stranke, tako klerikalna kot liberalna, sta ves povojni čas stali zvesto ob strani srbski buržoaziji in ji s svojim zadržanjem pomagali izvajati njeno protiljudsko politiko na škodo ne le slovenskih nacionalnih in gospodarskih koristi, ampak tudi na škodo nacionalnih in gospodarskih intere-

solžni vršiti med prekmurskim ljudstvom. Neredko pa se je tudi dogajalo, da so v te oddaljene slovenske kraje prihajali ljudje na službo po kazni, ker režimu niso bili pogodu, ali ker za »boljša« mesta niso imeli dovolj močnih zaščitnikov.

Državni gimnaziji v Murški Soboti, ki naj bi vzgojila domačo inteligenco kot eno najsigurnejših sredstev za hitro asimilacijo Prekmurja in ki je spričo velikih presežkov delovne sile med kmečkim prebivalstvom predstavljala tudi v gospodarskem pogledu izredno važno pridobitev, ni bilo dano, da bi se razvila v popolno, 8-razredno gimnazijo.

Agrarna reforma ni prinesla nekega vidnega izboljšanja gmočnih razmer. Kakor pred vojno je moral tudi sedaj velik odstotek prekmurskega prebivalstva hoditi na sezonsko delo, če se je hotel preživeti.

Komaj da je bil zgrajen železniški most čez Muro, preko katerega je vlak le s težavo lezel, in speljana železniška proga od Veržaja do M. Sobote, po kateri vlak nikdar ni vozil z normalno hitrostjo...

Politična borba med klerikalci in liberalci se je prenela tudi na prekmurska tla. To je bila kajpada borba za volilne glasove, ki je prekmurskemu ljudstvu prinesla prav tako malo koristi kot ostalim delom Slovenije. Klerikalna stranka s Kleklom in ostalo sicer narodno zavedno katoliško duhovščino na čelu, ki je imela med ljudstvom ljudstvom največji vpliv, je istovetila odn. zamenjala borbo za slovensko Prekmurje s slovenskim političnim klerikalizmom, ki ga je razen s prižnice propagirala tudi preko svojega lokalnega tiska. Toda to je, spričo korumpira-

Tiskana prekmursčina je potemtakem ovirala normalno zblizevanje s Slovenci. Njeni avtorji so zasledovali cilj, da z njeno pomočjo zavarujejo svoje ovčice čim dlje mogoče od čitva, ki ni bilo pod njihovo kontrolo in ki bi jim eventualno moglo škodovati.

Iz zgoraj naznačenih okoliščin povzemamo, da država, ki ji je bilo Prekmurje priključeno, istemu ni nudila dovolj materialnih in političnih pogojev za to, da bi čim preje in z vsem srcem vzljubilo svoje slovenske brate.

Tod delovno ljudstvo jugoslovenskih narodov se nikdar ni sprijaznilo s podrejenim položajem, ki ga je vanje oklepala velikosrbska buržoazija in njeni slugi. To ljudstvo je na vse hujše nacionalno zatiranje, gospodarsko izkoriščanje in kratek političnih svobosčin odgovarjalo z vse večjim in vse bolj množičnim odporom, ki se ni zaustavil pred še tako besnim terorjem vladajoče klike. V prvih vrstah odpora in najbolj izpostavljen udarcem protiljudskih režimov je stal že od vsega početka delavski razred s Komunistično partijo na čelu. V ognju te borbe se je začela kovati enotnost med delavskim razredom Jugoslavije in množicami majhnih kmetov. V ognju te borbe pa so se pred očmi delavskih

in kmečkih množic začela polagoma odkrivati tudi lazna gesla, oportunistični in protiljudski bistvo samih uradnih buržoaznih voditeljev ljudskega odpora. Tako je tudi enemu delu kmečkih množic, pa čeprav spočetka majhnemu delu, postalo jasno, da tem voditeljem ne gre za resnično svobodo ozir. enakopravnost in blaginjo ljudstva, ampak da se borijo za nacionalno enakopravnost kot nujen pogoj za to, da izkoriščevalsko vlogo srbske buržoazije prevzame njihova nacionalna buržoazija z namenom, da si zagotovi čim večji delež pri izkoriščanju lastnega ljudstva. Tako pojmovana nacionalna enakopravnost ni obetala delovnemu ljudstvu torej nič več kot to, da tuje izkoriščevalce zamenjajo domači izkoriščevalci; to temelji, ker je kapitalizem 1929. leta zabredel v gospodarsko krizo, iz katere se več ni mogel izkoptati, a posledice krize so se vse zvalile na ramena delovnega ljudstva. S stališča koristi delovnih ljudi je bilo vprašanje nacionalne enakopravnosti potemtakem neločljivo povezano z ukinitvijo kapitalističnega izkoriščanja; to sta bile dve strani istega problema in iste naloge. Toda to spoznanje si je le počasi utiralo pot. Zato je bilo potrebno, da se najprej s po-

možjo vseljidskega odpora strmoglavi diktatura, odpravi centralizem in nacionalno zatiranje, da bi se tako lahko tudi širše plasti kmečkega prebivalstva in inteligence na lastni koži prepričale o protiljudski zajedalski vlogi svoje nacionalne buržoazije in stopile v boj za svojo osvoboditev izpod njenega izkoriščanja, za socializem.

Boriti se za svetlejšo bodočnost slovenskega naroda je v takih okoliščinah pomenilo dosledno borbo proti velikosrbskemu hegemonizmu in centralizmu. Tu ni šlo le za protirežim naperjene politične manifestacije, ilegalne časopise, štrajke delavcev itd. Na liniji te borbe je bilo vse tisto, kar je moglo buditi in utrjevati slovensko narodno zavest, krepiti kohezijo med obrobni in središčnimi deli Slovenije, množična borba za slovenske kulturno-prosvetne ustanove, borba proti maltretiranju slovensčine v šolah, skratka vse, kar je krepilo odpornost ljudstva proti raznarodovalnim težnjam, vse, kar je razkrinkavalo režim in njegove podrepanike kot zatiralce nacionalnih potreb slovenskega ljudstva. Dosledna borba za nacionalno enakopravnost pa se je v skrajni konsekvenci prevarčala v borbo za socializem.

Utrjevanje slovenske narodne zavesti — glavna naloga predvojnega KPA

Izhajajoč iz gornjih predpostavk in z ozirom na že prej opisano konkretno stanje na terenu je del prekmurske akademske mladine videl svojo glavno in neposredno nalogo v utrjevanju slovenske narodne zavesti in v pospeševanju procesa duhovnega zedinjevanja prek-

kov, ki so bili vsi pripravljene, da posvetijo svoje mladostne sile napredku prekmurskega ljudstva in to je bil njegov prvi veliki uspeh.

Klub se je vrgel takoj in z vso vnamo na delo. Prvo vprašanje, ki se ga je lotil, je bilo vprašanje polne gimnazije v Murški Soboti, ker je bilo to za normalen razvoj Prekmurja eno najvažnejših. Z ozirom na to, ker so ostala do takrat vsa prizadevanja lokalnih činiteljev za izpolnitev gimnazije brezuspešna, je bilo nujno, da se dá akcija za popolno gimnazijo čim širše obeležje. Zahtevo po popolni gimnaziji je trebalo prikazati kot enodušno zahtevo vsega prekmurskega ljudstva in vse slovenske javnosti brez oziroma strankarska nasprotja in trenja. Zato se je klub odločil, da izvede med prekmurskim ljudstvom podpisno

vih in tendencah s katerekoli strani. Le učiteljstvo kot prosvetni faktor na vasi je imelo svojega predstavnika v klubovem akcijskem odboru. Sicer so pa bili vabljeni k sodelovanju vsi, ki so bili pripravljene sodelovati.

Predno se je začelo zbiranje podpisov, je klub s pomočjo letakov, ki so prišli v sleherno prekmursko hišo, seznanil prekmursko ljudstvo z dokumentacijo, na katero se je opirala njegova zahteva po popolni gimnaziji, in ga pozval, naj se postavi odločno v bran za svojo pravico. Po večjih vaseh so bila razen tega organizirana predavanja, ki so jih imeli člani kluba in ki so zajela večino prebivalstva. Po temeljito izvršenih pripravah je zbiranje podpisov šlo kaj hitro od rok. V relativno kratkem času je zahtevo po popolni gimnaziji

Ludvik Rogan, član KPA, kasneje sekretar Okrožnega odbora OF — umrl v nemškem taborišču.

črto. Kajti nove razmere zahtevajo od KPA tudi novo vsebino in nov način dela.

Po osvoboditvi izpod tisočletnega madžarskega suženjstva ob koncu prve svetovne vojne se je Prekmurje znašlo v državi Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS), v državi z neurejenimi narodnostnimi, političnimi in gospodarskimi razmerami. Ljudske množice Južnih Slovanov, ki so se bile nadejale, da bo prišlo do združitve jugoslovenskih narodov na podlagi bratske enakopravnosti in ki so pričakovale, da jim bo nova država razen nacionalne svobode prinesla vse politične svobosčine in gospodarsko blaginjo, so morale kaj kmalu spoznati, da so bile v svojih upih prevarane in izdane. Velikosrbska buržoazija, oprta na svojo dobro organizirano vojsko in na antantne sile, se je polastila vseh ključnih pozicij v državi in organizirala državo strogo centralističnega tipa, v kateri si je od vsega početka pridržala vlogo neomejenega gospodarja. Do velikosrbske hegemonije je prišlo tem laže, ker je ostala buržoazija, prestrašena zaradi revolucionarnega vrenja med delovnimi ljudmi širom tedanje Jugoslavije, ki so pod vplivom Oktobrske revolucije vse glasneje zahtevali svoje pravice, poiskala svojo rešitev v naslonitvi na srbsko buržoazijo in njene žandarje. Zato je slednji uspelo, da je bila izglasovana vidovdanska ustava (1920), po kateri parlament ni bil odgovoren ljudstvu, ampak kralju. Ta ustava je nacionalno vprašanje kratko malo črtala z dnevnega reda in za fasado parlamentarizma ter frazami o demokraciji dopuščala najhujše izkoriščanje in preganjanje delovnega ljudstva. (Na podlagi te ustave je bila tudi razpuščena in stavljena izven zakona Komunistična partija, ki je imela takrat v parlamentu 58 poslancev.) Ko se pa z demokratskim videzom ni dalo več prikrijevati protiljudskega značaja vladanja, je kralj razpustil parlament in proglasil svojo osebno diktaturo. Za narode Jugoslavije je monarho-fašistična diktatura pomenila do tedaj najhujše nacionalno zatiranje, načrtno in nasilno raznarodovanje, uki-

sov ostalih narodov v državi. Stranki sta se izmenjavali na krmilu, nikdar pa ni bila nobena od njih v opoziciji zato, da bi branila nacionalne koristi in življenjske pogoje slovenskega ljudstva. Tudi za časa diktature, ko je bila SLS preganjana, njej ni šlo za obrambo slovenstva in življenjskih pogojev delovnega ljudstva, ampak le za demagoško izkoriščanje nacionalnih čustev slovenskih množic, za zaščito interesov slovenskega klerikalnega kapitala in Vatikana. (Cim so srbski hegemonisti po atentatu na kralja ponudili klerikalnemu kapitalu primerne koncesije, je bil Korošec zopet v vladi. In takrat je z vso silo udaril po vseh, ki jim slovenstvo in borba za boljše življenjske pogoje delovnega ljudstva ni bila laž, klekralne študente, ki so se toliko spozabili, da so ga zavili v slovensko zastavo, pa je le pokaral...)

V narodnostnem pogledu je bilo Prekmurje kot dežela, ki je živela dolga stoletja ločeno od ostalih Slovencev, potrebno posebne pozornosti, če naj bi se čim preje zvelo v novo skupnost. Saj tu nikdar ni bilo nekega ljudskega gibanja za združitev z ostalimi Slovenci, in Prekmurci so sprejeli osvoboditev brez posebne navdušenosti, kar je nekaj nepričakovanega, kar je trebalo sprejeti na znanje in počakati, da se bo videlo, kaj bo. Toda kaj je moglo v narodnostnem pogledu Prekmurje dobiti od države, v kateri je bilo narodnostno zatiranje zakonjena stvar in v kateri slovenskemu nacionalnemu vprašanju celo slovenske vladajoče stranke niso pripisovale nobene važnosti? S tega stališča je pač popolnoma naravno, da za slovensko vladajočo buržoazijo in njene gospodarske vprašanje vraščanja obmejnega prekmurskega ljudstva v slovensko narodno telo ni bilo problem, ki bi se ga izplačalo reševati ali se sploh ozirati nanj. Glavno je bilo, da je to ljudstvo v redu plačevalo davke in to po največjem davčnem količniku v državi, pa čeprav prekmurska zemlja po kakovosti še zdaleč ni bila na prvem mestu. Iz tega razloga tudi kvalifikacije upravnega aparata in ljudi, ki so prihajali v Prekmurje na službena mesta, često niso odgovarjale oni posebni misiji, ki bi jo bili taki ljudje

Pepski zbor sedanjega Kluba prekmurskih akademikov, ki je posebno letos pridno obiskoval s slovensko pesmijo prekmurske vasi.

nosti vodstva SLS in njegove soudeležbe pri protiljudski politiki beograjskih režimov, začelo sčasoma tudi v narodnostnem pogledu slabo vplivati na prekmursko ljudstvo: del ljudstva se je orientiral na hrvatski kmečki pokret, ker je videl v njem več poročja za svoje gnotne interese, s čimer se je seveda rahljala v zavesti ljudi še nečvrsta navezanost na Slovenijo. Razume se, da so nosili enakoverden delež na krivdi za tako stanje tudi liberalci, saj s stališča ljudskih koristi tudi ni bilo nobene razlike med enim in drugim.

Znatna ovira na poti utrjevanja vezi s Slovenci onstran Mure je bil tudi v prekmursčini pisan verski in versko-politični tisk, tako katoliški kot protestantski. Prekmursčina je kot nekaj knjižni jezik že zdavnaj doigrala svojo vlogo in v novih razmerah ni bila več upravljiva razen morda leto, dve po osvoboditvi. V novih razmerah je bil to nazadnjaški pojav, ki je brez ozira na to, da je bil sredstvo religioznega zasužnjevanja, tiščal v patriarhalnost in utrjeval v ljudskih dojemih, da smo Prekmurci od ostalih Slovencev res nekaj ločenega, nekaj posebnega, saj še njihovega jezika ne razumemo. V resnici pa je vsak prekmurski oče preprosto pisano slovensčino razumel brez posebnih težav.

murskega ljudstva z ostalimi Slovenci. Na iniciativo te, sicer še maloštevilne mladine, ki je bila včlanjena v ljubljanskih levo usmerjenih akademskih društvih »Triglav« in »Njiva« in je bila kot taka tudi sama levo usmerjena, se je 5. IV. 1934 ustanovil Klub prekmurskih akademikov. — Klub je imel poleg ostalega namen:

1. Združevati čim večje število prekmurskih akademikov ne oziraje se na njihovo svetovnonazorsko opredeljenost in jih povesti v borbo za tiste splošne koristi prekmurskega ljudstva, ki so jih kot take priznavali pripadniki katerekoli nazora.

2. V borbi za take koristi ljudstva mobilizirati in pritegniti k sodelovanju čim več društev, organizacij in sploh vse lokalne činitelje, ki bi bili voljni sodelovati.

3. Zainteresirati za pereča vprašanja Prekmurja vso slovensko javnost in si zagotoviti njeno sodelovanje in pomoč.

Nace Kranjec-Pajlin, član KPA, mnogo obetajoči mladi pesnik Prekmurja — umrl v nemškem taborišču.

akcija in da pozove predstavniške slovenske javnosti, naj složno in odločno nastopijo v prid zahtevi prekmurskega ljudstva. To je bila ogromna naloga. Klub je sklenil, da jo bo sam organiziral in vodil le zaradi tega, da bi jo izvedel na način, kakor si jo je zamislil, t. j. načelno in neovirano po strankarskih vpli-

podpisalo nekaj čez 15.000 družinskih poglavarjev, vsa mnogoštevilna prekmurska društva in vse prekmurske občine. To je bil enoglasen krik prekmurskih množic za njihovo najvišjo kulturno ustanovo, nad katerim se je moral vsakdo zamisliti.

(Nadaljevanje na 5. strani)

(Nadaljevanje s 4. strani)

Kmalu zatem je klub pozval najvidnejše predstavnike slovenskega javnega življenja, da podajo izjave v prid popolni gimnaziji v M. Soboti in tako podpro prekmursko ljudstvo v njegovi težavi borbi. Izjavo so podali vsi, na katere se je klub obrnil: oba slovenska škofa, univerzitetni profesorji, znanstveniki, pisatelji, pesniki, kritiki itd. Ljudje različnih nazorov in različne politične pripadnosti. Bile so natisnjene istega dne v tedanjih slovenskih dnevnikih »Slovenec« in »Jutro«. V njih so omenjeni predstavniki vsestranske in z vsa težino svoje avtoritete razsvetlili pomen, ki ga je imela popolna gimnazija v M. Soboti za Prekmurje in vso Slovenijo. Izrečena je bila marsikatera grenka in pikra beseda na račun tistih, v rokah katerih je bila usoda prekmurske gimnazije. Te izjave so predstavljale tehten in zelo dragocen doprinos stvari prekmurskega ljudstva.

Tako podprta od slovenske javnosti je delegacija kluba izročila debelo knjigo podpisov prekmurskega ljudstva ministru prosvete v Beogradu, drugo tako knjigo pa pisarni dvora.

Uspeh je izostal, zahtevi prekmurskega ljudstva ni bilo ugodeno...

Zdaj se je klub, ker so bile možnosti za nadaljno borbo na prekmurskem terenu domala izčrpane, ponovno obrnil na slovensko javnost in sestavil spomenico, naslovljeno na vlado, s katero naj bi popolno gimnazijo za Prekmurje zahtevala vsa slovenska javnost preko svojih osrednjih organizacij. Spomenico je razen rektorja univerze in obeh škofov podpisalo okrog 50 osrednjih organizacij, vsa skala od Sokola in Narodne odbrane preko gospodarskih in stanovskih zbornic do Gasilske zveze Slovenije.

Toda uspeh je zopet izostal. Tudi energični zahtevi slovenskega naroda po popolni gimnaziji v M. Soboti ni bilo ugodeno.

Tedaj so še pred pričetkom novega šolskega leta prekmurska društva in občine na intervencijo kluba zasuile prosvetno ministrstvo v Beogradu z brzojavnimi zahtevami po popolni gimnaziji. Tej akciji so se priključile tudi vse občine ljutomerskega in gornjeradgonskega sreza.

In končno so predstavniki kluba pozvali narodna poslanca obeh prekmurskih srezov, Benka in Hajdinjaka, naj ministrskemu predsedniku sporočita, da bosta morala v slučaju, če se ne ugoti zahtevi prekmurskega ljudstva po popolni gimnaziji, podati demisijo na svoja poslanska mandata. Ustrezno izjavo, ki sta jo podpisala oba poslanca, so predali na pošto sami predstavniki kluba. Ko se je pa izkazalo, da so ostali tudi poslednji napori za popolno gimnazijo brezuspešni, ni držal besede nobeden od njiju.

Takšen je kratek historiat borbe za popolno gimnazijo, ki jo je vodil KPA. Ta borba je dala velike rezultate, pa čeprav trenutno še ni bil dosežen njen glavni smoter. Zahteva prekmurskega ljudstva po popolni gimnaziji je postala zahteva vsega slovenskega naroda. Na tem vprašanju je prišlo do velikega in pristnega zblizanja, do manifestacije enotnosti med prekmurskim in ostalim slovenskim ljudstvom. Akcija za popolno gimnazijo je zvenela in izzvenela kot silna obtožba zatiralske politike beograjskega režima in razkrivala hlapčevsko in izdajalsko vlogo ter vso nemoč domače buržuazije. Ta akcija je zatorej pomagala krepiti odpor vsega slovenskega ljudstva proti nacionalnemu zatiranju. Za mnoge še neopredeljene člane KPA pa je bilo vprašanje popolne gimnazije eno tistih vprašanj, na katerih so se oni usmerjali vse bolj v levo.

Naslednja akcija, ki jo je klub organiziral prav tako v sodelovanju in ob pomoči ostale Slovenije, je bila akcija za zbiranje leposlovnih in poučnih knjig in za ustanavljanje vaških knjižnic. Cilj akcije je bil, da bi se prekmurskemu človeku s pomočjo slovenskega čtiva razširil horizont, odprla pot v hrame slovenske in obče človeške kulture, da bi se navzel slovenskega duha in slovenske zavesti. V tistih časih je bilo pomanjkanje slovenskih knjig

vsesplošno, vaše knjižnice so bile izredne in izjemen pojav. Kluba je uspelo zbrati ogromno število knjig, ker so slovenske knjižne ustanove knjižnice in posamezniki prav radi odstopali knjige za potrebe prekmurskega ljudstva. Iz sklada teh knjig je klub ustanovljal potujoče in vaše knjižnice tako, da je knjige odstopal vaškim društvom, kjer so tako obstajala, sicer pa upravam osnovnih šol.

Klub je dal tudi iniciativo in je vodil koordinirano akcijo soboških društev za postavitev spomenika prekmurskim pisem religioznih knjig iz XVIII. in XIX. stoletja, ki imajo velike zasluge za to, da je Prekmurje ohranilo svoj slovenski značaj. V sodelovanju z ostalimi društvi je prirejal tudi dobro uspele lite-

rarne večere slovenskih književnikov, ki so izpadli kot velike kulturne manifestacije.

Iz tega kratkega opisa klubove predvojnne dejavnosti se vidi, da je klub razvijal ne navadno široko aktivnost, ki je bila posvečena vsa dobrobiti prekmurskega in preko tega dobrobiti vsega slovenskega ljudstva, in ki je bila v svoji osnovi naperjena proti raznarodovalnim in izkoriščevalskim tendencam srbske buržuazije. Za delo kluba je bilo posebno karakteristično, da je znal ljudi različnih nazorov in cela društva, ki so bila politično različno pobarvana, privedi na pot sodelovanja za koristi prekmurskega ljudstva (ne le v prekmurskem, temveč tudi v slovenskem merilu). V tem pogledu je bila predvsem važna akcija

NA OPRAVLJENO DELO KPA SMO LAHKO PONOSNI

kov je lahko ponosen na to, da je častno in z uspehom Klub prekmurskih akademizipolnil poslanstvo, ki si ga je zadal ob svoji ustanovitvi, da je poravnal dolg, s katerim je prekmursko akademsko mladino zadolžil čas po osvoboditvi izpod madžarskega jarma. S svojim poživovalnim in nesebičnim delom je doprinesel tehten delež k vspostavitvi tiste zavesti usodne povezanosti med Prekmur-

učiteljstvo. Nikdar pa prizadevanja v tej smeri niso zavzela tako zavestnega, konkretnega, tako organiziranega in množičnega karakterja in kar je posebno važno, nikdar niso bila tako tehtno in vsestransko podprta s strani vse slovenske javnosti, kakor v akcijah KPA. Vendar so pa vsa ta prizadevanja rodila le delen uspeh. Res so se ustvarile čvrste vezi med Slovenci in onstran Mure, toda doseženi uspehi niso prišli v polni meri do zaželjenega izraza. To je bila pač posledica tega, ker je v predaprilski Jugoslaviji Slovenija igrala popolnoma podrejeno vlogo in v krepiljih protiljudskih sil ni bila gospodar svoje lastne usode. Šele potem, ko se je slovensko ljudstvo v narodnoosvobodilni borbi na revolucionaren način in v družbi z ostalimi jugoslovanskimi narodi otrslo spon kapitalističnega družbenega reda ter vspostavilo oblast delovnega ljudstva, šele potem so nastali pogoji, v katerih se je lahko v popolni meri manifestirala enotnost med Prekmurci in ostalimi Slovenci. V tej borbi so člani KPA kot patrioti ali kot komunisti na razne načine sodelovali bodisi doma v Prekmurju, bodisi v ostalih krajih Slovenije in dajali tudi svoja življenja za stvar svobode. V tej borbi je prekmursko ljudstvo s trpljenjem, žrtvami in krvjo izpričalo svojo ljubezen in pripadnost materi Sloveniji in madžarski okupator se je mogel na vsakem koraku prepričati, kako zelo je pri njem zasovražen.

za popolno gimnazijo v Mur-ski Soboti, ki je skupno s sličnimi akcijami za centralne slovenske kulturne ustanove (Centralna univerzitetna biblioteka!) zgovorno pričala o nacionalnem nasilju nad slovenskim ljudstvom in s samim tem jačala duha njegove odpornosti ter izpodkopavala beograjski režim. Na ta način je bila klubova dejavnost tudi v skladu z linijo Komunistične partije, s katero je v ostalem obstajala zveza preko nekaterih članov in zato je povsem naravno, da je imel klub znaten vpliv pri prehodu velikega dela predvojnne generacije prekmurskih akademikov na marksistične pozicije. Klub je bil važen in upoštevan činitelj v političnem in javnem življenju Prekmurja in je užival splošen ugled ter spoštovanje, pa čeprav je bil mnogim trn v peti.

Nace Kranjec — Pajlin

Pet let brezslušno je v minulosti zatonilo, odkar ti, brat, pomladi slednja zarja je zbledela in zemlja te na svoja topla prsa je prižela. Na njih zaspal si, ko srce se je omirilo.

Na ortu petič češnja v soncu je vzcoetela. Kot prej še vedno klíče mati te v nočeh brez spanja, ko v žalosti nad molk minulih let se sama sklanja. Poljana rože, ki jih v jesen je pred mrazom vase vzela, spomladi spet še lepše ornila. Tebe noče! Oko že ugaslo naj poslednjo solzo za teboj izjoče?

O, dragi brat, če moreš, še z roko strohnelo razbij, razbij nad sabo mrzle stene groba. V temo let petih naj zasije sonca spet svetloba! Srce, zakaj v brezupnem klicu znova si zakrnavelo?

Na ortu češnje cvetje je zvenelo in odpadlo. Ah, brat le mirno spi! Minile bodo bolečine. Ko zbit v žioljenja bedi bom omahnil sred ravnine, ose bo prešlo, le mrto mi srce bo še ostalo.

MP — leto IV, št. 7-8

Ali Kardoš kot »Bilečanec«

jem in ostalo Slovenijo, brez katere prekmursko ljudstvo ne bi moglo živeti kot res živ, organski in ustvarjajoč ud na slovenskem narodnem telesu. To je tisto veliko delo, ki so ga zastavili prekmurski pisci nabožnih knjig v prejšnjih stoletjih in ki so ga nadaljevali mnogi prekmurski sinovi vse do najnovejšega časa. Ogromno zaslug si je pridobilo na tem polju slovensko

Danes lahko trdimo, da je proces stajljanja prekmurskega ljudstva s Slovenci onstran Mure končan. Prekmurje je s tisočermi vezmi, z dušo in telesom nerazdružljivo zraslo s Slovenijo. Občutek in zavest pripadnosti slovenskemu občestvu nista pri Prekmurcih nič manjša kakor pri ljudeh kateregakoli obrobne dela Slovenije. Z narodnostnega stališča zatorej danes ni več razlogov za sklicevanje na neki specifični položaj tega kosa slovenske zemlje. V socialistični Jugoslaviji je Prekmurje postalo enakovreden in enakopraven del vse slovenske in tudi jugoslovanske skupnosti. O kakem zapostavljanju in nerazumevanju, ki ga je bilo v

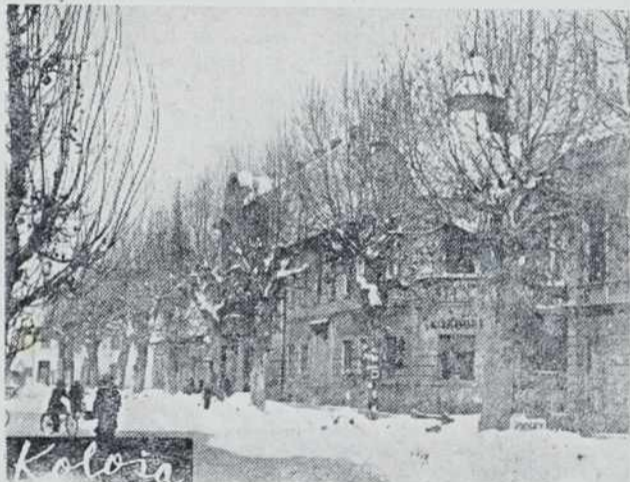
stari Jugoslaviji tako obilno deležno, danes ne more biti govora. Gospodarske, kulturno-prosvetne in druge potrebe, kolikor jim ni moč zadostiti z lokalnimi sredstvi, se morajo reševati kot zadeva splošnega slovenskega značaja in v skladu s harmoničnim razvojem vse Slovenije.

Mura je postala res to, kar je nekoč bolj v šali zašepetala prekmurskemu pesniku: »Jaz vezalje sam za njé, ki ob strani mi živé...«

V teh novih razmerah čakajo Klub prekmurskih akademikov nove, povsem drugačne, toda nič manjše naloge od onih, ki jih je imel pred vojno. Te naloge pa niso več v zvezi s kakim specifičnim položajem Prekmurja znotraj

republike, ampak so splosnega značaja in izvirajo iz neskladja, ki v današnji fazi socialističnega razvoja pri nas še obstaja med novimi proizvajalnimi odnosi in stanjem proizvajalnih sil. Zaostajanje proizvajalnih sil za proizvajalnimi odnosi je reden pojav vsake družbene revolucije; iz tega pojava izvirajo ekonomske težave prehodnega značaja, sporedno s tem pa v večji ali manjši meri zaostaja izza socialističnih odnosov tudi z ostanki preteklosti obremenjena ljudska zavest. Na tej podlagi se porajajo mnoge objektivne in subjektivne težave, ki otežkočajo naš socialistični razvoj.

Tu se nudi Klubu prekmurskih akademikov ogromno področje dela, dela, ki se mora po svoji konkretni vsebini nujno razlikovati od dela predvojnega kluba, čeprav tvori z njim organsko celoto. Za predvojni klub je bila današnja stvarnost cilj njegove dejavnosti, medtem ko mora biti taista stvarnost za dejavnost obnovljenega kluba izhodišče. Z drugimi besedami: kar je predvojni pripravljaval, mora povojni klub utrjevati. Danes se mora potemtakem klubova dejavnost izražati v takih oblikah, ki bodo na kakršenkoli način utrjevale pridobitve NOB, ki bodo bogatile duhovni lik prekmurskega človeka z elementi socialistične miselnosti, ki bodo v službi socializma.

Sobota pozimi

Foto Kološa

Kako je nastala „Bilečanka“

pripoveduje Rudi Čacinovič član našega diplomatskega zbora v Švici

Da se pripravlja naša pesem, sem prvič slišal od tovariša Alija Kardoša. Mi Prekmurci, Ali, Stefan Kovač in jaz, smo imeli v sobi »prekmurski kotiček«, takoj desno od orat. Dokler nam ni uspelo z glasovno stavko in drugimi akcijami oreči žandarjev iz sobe, so nas stražili dan in noč v popolni bojni opremi. Na drugem koncu sobe je bila v kotu velika železna peč, ob njej pa postelje tovarišev iz Trbovelj. Takoj ob peči je bil toč. Lojze Hochkraut, izumitelj »perpetuum mobile«, kakor smo imenovali njegovo vnetrico iz papirja, ki jo je bil postavil nad peč in z napisom »Eppur si muove«, ki je dobival vse bolj simbolični pomen. Poleg njega so ležali Umek, Oceppek, potem Nace Kralj, Perko in drugi... V skrajnem desnem kotu se je namestil Milan Apih. Poleg številnih praktičnih robijaških izkušenj, ki so nam s pridom koristile, je imel Apih vedno polno malho vedrosti. Bil je poln različnih šal in pesmi, ki so v gotovih trenutkih celo samim žandarjem zameglile predstave o »protidržavnih elementih«, na katere so jih ščevali njihovi zapovedovalci.

Na Alijevih očeh sem bral, da nekaj priča. Menil sem, da bo to kakšna njegova pesem. Vedel sem že leta, da piše pesmi, saj je nekatere celo objavil v »Mladem Prekmurcu« pod psevdonimom Murčič. No, priznal mi je takoj, da ne gre za njegovo pesem, temveč, da Apih pripravlja »našo pesem«, on, Ali, pa da samo malo »pristrukuje«. Skupno sva odšla k Apihu. Tedaj sem prvič videl pripravljajoči se tekst. Apih ga je tedaj šele »pilil« in pri tem tudi »zasliševal« Alijevo pesniško srce. Kar se tiče melodije, jo je Apih tedaj že imel. Sam tekst pa je nastajal in se prilagojeval tej melodiji, katero je nosil Apih v sebi že iz nekdanjih robijaških

dni. Ker Apih ni razpolagal s klavirjem ali drugimi kompozitorskimi instrumenti, je vključil tudi mene h glasovnim skušnjam, ki so morale biti svedba kolikor mogoče tihe. Bile pa so potrebne, da bi besedilo in melodijo kolikor mogoče lepo zli v tisto našo skupno bilečansko pesem, ki naj

bi zajela i vero i bol i trpljenje in zmago vseh logorašev, njihovo solidarnost z osemi, ki so se tedaj po vsej Jugoslaviji borili proti reakciji in petokolonaštvu. Ta pesem bi morala biti izraz žilavega odpora in izraz zmage, ki bo prišla tudi kljub vsem taboriščem. ki jih je pripravljala reakcija psovod. Taborišče v Bileci je imelo za sabo že tedaj več pomembnih zmag. Od prvega dne po prihodu slovenske skupine, ko so žandarji premlatili toč. Moša Pijade, kateremu so polomili rebra — in Milutinoviča; ko so vrgli žandarje iz sobe — ko so zboljšali režim nasproti tovarišcam Pepci Kardeljevi, Vipotnikovi in Ocepkovi; ko smo odstranili žandarje iz zgradbe in dosegli

svobodno gibanje med sobami pa tja do uveljavljanja pravice na prejemanje pisem, paketov itd., je naše taborišče zabeležilo številne uporniške zmage »logorašev«. Solidarnost najširših množic z logoraši, ki se je manifestirala psovod, pa nam je vsem dajala novih sil. Od odkritih provokacij paznikov in agentov prve dni, ko so na vsak način hoteli izprovocirati uporabljanje orožja, pa do teh pomladanskih dni je režim prešel iz napada v obrambo in začel razmišljati. kako bi likvidiral taborišče in odstranil nevarne posledice, ki jih je izzval obstoj taborišča po vsej deželi.

Vsa ta pomladanska razpoloženja interniranecov naj bi izrazila nova pesem. Pa jih je! Ne samo s svojimi besedami in s svojo melodijo, ampak še bolj s srci in očmi vseh tistih, ki so si jo osvojili in peli. Najprej tisti naš ožji Apihov »zbor«, ki ga je zbral v naši sobi še preden je pesem »opilil«, nato vsa soba, odkoder se je pesem razlegala skozi kasarniška zamrežena okna do drugih sob in preko taboriščnih kamenitih dvorišč tja do ozkega »rezervata« na obali Trebinjskega jezera, ki ga je po raznih akcijah v taborišču in v državi določil režim, da bi dokazal, da ne gre za zapor, temveč za internacijo. Po taktu te pesmi je tedaj udarjal neomajan korak vseh logorašev. Hitro je prebila tudi taboriščne zidove, peli so jo tudi v mestu in že so njene besede šle še hitreje od ust do ust po vseh krajih Jugoslavije. Prve dni so jo peli tovariši iz srbske in makedonske sobe s slovenskim besedilom. Toda kmalu jo je toč. Moša Pijade prevedel v srščino. Potem smo jo vsi logoraši peli slovensko in srbsko menjaje. V taborišču ni bilo nikogar, ki ne bi znal obeh tekstov. In kmalu na to ni bilo v Jugoslaviji naprednega borca in mladina, ki Bilečanke vsaj ne bi poznal ali vsaj slišal.

NARODNOOSVOBODILNO GIBANJE

V PREKMURJU LETA 1941

Narodnoosvobodilno gibanje se je v Prekmurju začelo sorazmerno z ostalimi slovenskimi pokrajinami zelo zgodaj. To dejstvo je pripisati subjektivnemu faktorju narodnoosvobodilnega gibanja, to je KP, posebno pa delu in požrtvovalnosti sekretarja komiteja narodnega heroja Stefana Kovača. Tako so posamezne akcije že zelo zgodaj dale vedeti (že junija) okupatorju, da ni prišel v deželo krone Sv. Stefana, temveč v sovražno deželo. Tega se je okupator tudi dobro zavedal, zato je poskušal, ker je vedel, da je nosilec in organizator upora mlada prekmurska inteligencija, zbrana v KPA, to inteligencijo pridobiti. Temu namenu bi naj služili tudi sestanki, ki so jih sklicevali razni Hartnerji, Rošaci in Antauerji, da bi prepričali prekmurske študente, da je vsako upiranje zmagonosnemu madžarskemu orožju brezsmiselno, sicer jih lahko zadene usoda rusinske inteligence, to je uničenje in iztrebljenje (Rošuci). Tem grožnjam se večina prekmurske inteligence ni uklonila. Ogromna večina je stavila vse svoje sile na razpoloženje narodnoosvobodilni borbi. Na tej inteligenci je Partija začela graditi narodnoosvobodilno borbo. To so kadri iz KPA, ki so bili kot kmečki sinovi globoko povezani s svojim ljudstvom in preko njih je narodnoosvobodilno gibanje že v zgodnjih začetkih dobilo množično osnovo. Druga taka organizacija, v kateri je Partija že pred vojno delala, so bila društva kmečkih fantov in deklet in Ciril-metodijsko društvo v Veliki Polani. Preko teh organizacij in drugih naprednih ljudi je bila že julija in avgusta 1941 vpostavljena v celotnem Prekmurju po sistemu trojk in petork precej močna akcijsko politična organizacija, ki je štela avgusta že preko 200 ljudi. Ta organizacija je bila izvedena po sistemu, kakor jo je navetoval oblastni komite iz Maribora. Z oblastnim komitejem je okrožni komite vzdrževal zvezo preko Kovača in Kuhar Stefana, ki je bil poslan za pomoč ljutomersko-radgonskemu okrožnemu odboru OF.

Stalna postojanka za zvezo z oblastnim komitejem Partije v Mariboru je bila pri Matiji Golobu v Prekopi. Ta hiša je namreč stala tik ob madžarsko-nemški meji in je bila stalna javka s kurirji iz Maribora in ljutomersko-radgonskega okrožja.

Dne 30. avgusta 1941 je bil večji zbor aktivistov iz vsega Prekmurja v gozdčku med Odranci in Trnjem. Tega sestanka se je udeležilo nad 50 aktivistov, večinoma vodij trojk

Stefan Kuhar-Bojan je deloval v ljutomersko-radgonskem okrožju in vzdrževal zvezo med Okrožnim komitejem v Prekmurju in Oblastnim komitejem v Mariboru.

odnosno petork. Osnovni sklep tega sestanka je bil: začeti s pojačano aktivnostjo (sabotaže itd.) po vsem Prekmurju, pozneje pa, ko bo na razpoložljivo dovolj orožja, preiti k oboroženim akcijam večjega obsega. Na tem sestanku je bil imenovan tudi okrožni odbor OF. Zaradi konspiracije je zbor pooblastil tovariše Kovača, Miška Kranjca in Kardoša, da imenujejo na tem zboru okrožni odbor OF, ki se je imenoval narodnoosvobodilni odbor za Prekmurje. Po mojem znanju in po podatkih iz madžarskih policijskih arhivov so tvorili ta odbor sledeči tovariši: Stefan Kovač, Miško Kranjec, Evgen Kardoš, Megla Vincenc (narodni heroj) ki je odgovarjal predvsem za mladinsko linijo, Horvat Stefan, Žalik Martin in Spolarič Anton. V okviru tega pa je bil izvoljen še akcijski komite, čigar naloga je bila voditi neposredno vse akcije v Prekmurju. Ta akcijski komite so sestavljali: Kovač Stefan, Megla Vincenc, Horvat Stefan in Spolarič Anton. Člani ak-

cijskega komiteja so bili neposredno povezani z vodji trojk odnosno petork, tako da je konspiracija bila zagotovljena.

Ker so glavni del katoliške duhovščine takoj v začetku okupacije v nacionalnem vprašanju ni umazal, odbili so namreč tezo, ki jo je pred slovensko duhovščino postavil sombatelski škof: »Najprej si Madžar in šele potem katolik«, je Partija skušala pritegniti katoliško duhovščino v narodnoosvobodilno gibanje. To je bilo tudi v skladu z direktivami, ki jih je prinesel Kovač in Miško Kranjec iz oblastnega komiteja v Mariboru. Ker sta Kovač in Miško Kranjec bila že v globoki ilegali, je v imenu narodnoosvobo-

živati se na vojaške vpoklice itd. Letaki so obračunavali tudi z okupatorskimi sodelavci Hartnerjem, Benkom, Antauerjem itd. Poseben letak je izšel tudi v madžarsčini, namenjen vojakom okupacijskih čet, ki razgalja imperialistično politiko madžarskih fašistov, ki je naperjena ravnotako proti madžarskim delavcem in kmetom, kakor proti slovenskim, in jih poziva, naj ne bodo slepo orožje v fašističnih rokah. V tehniko sami je v glavnem delal Stefan Kovač, pomagal pa mu je podpisani.

Po zboru aktivistov 30. avgusta je narodnoosvobodilno gibanje pokazalo še večjo aktivnost. Poročila madžarskih policijskih organov

Sekretar Okrožnega komiteja KPS za Prekmurje in predsednik Narodno osvobodilnega odbora, narodni heroj Stefan Kovač - Marko — padel 18. okt. 1941.

dilnega odbora vodil razgovore s katoliško duhovščino Martin Žalik, in sicer z župnikom v Veliki Polani Danijelom Halasom. Halas je obljubil pomoč, vendar pa v imenu katoliškega klera ni upal obljubiti ničesar konkretnega, temveč je prepustil odločitev dekanu Jeriču, o čigar odločitvi bo sporočil v najkrajšem času. Jerič je kmalu sporočil, da oni kot katoliška cerkev aktivno ne morejo sodelovati, pač pa bodo gibanju nudili vso pomoč, ki bo obstajala le v okviru izvrševanja dušnopastirskih dolžnosti. Ker je komite smatral, da tako stališče ni moči smatrati za sodelovanje, se je sredi septembra Kovač osebno sestal z župnikom Miškom Jeričem, bratom Ivana Jeriča in župnikom Ivanom Camplinom, da bi prepričal vodstvo katoliškega klera o sodelovanju v OF. Istočasno jima je izročil propagandni material OF, to je letake, ki so izšli v Prekmurju in nekaj številčk Slovenskega Poročevalca. Miško Jerič in Camplin Ivan sta izjavljala, da s svoje strani odsvetujeta vsaka sabotažna dejanja, kakor tudi oborožene akcije, soglasna sta pa z idejami in cilji pokreta, način kako se bo dajala podpora narodnoosvobodilnemu gibanju pa bo določil dekan Jerič. (Nota madžarske vlade italijanski vladi z dne 7. 11. 1941). Pri tem je ostalo vse do množičnih aretacij, ki so bile čez nekaj dni.

Težje kakor pridobiti ljudi za sodelovanje, je bilo dobiti denarna sredstva za posamezne akcije in funkcioniranje ciklostilne tehnike ter vzdrževanje tistih, ki so bili v ilegali. Kmetje so sicer nudili hrano in skrivališča, toda denarja pri kmetih ni bilo mogoče dobiti, ker so podporniki bili sami mali kmetje, ki denarja niso imeli. Tako se je odbor obrnil na trgovske kroge v Murski Soboti, predvsem na Zide, ki jim je s Hitlerjevo okupacijo Evrope grozilo fizično iztrebljenje, za denarno pomoč. Kovač je obljubljen v prekmurskega kmeta hodil oborožen z dvema revolverjema in bombami v cekerju po Murski Soboti od trgovca do trgovca, medtem ko je Vinko Megla stražil pred vrati stanovanja. Toda uspeh je bil minimalen. Trgovci Naday mu je celo rekel, da še situacija ni dovolj jasna, da bi tak pokret podpiral, nakar mu je Kovač zabrusil: »Ko bo situacija toliko jasna, si bomo mi vaš denar sami vzeli« in zaloputnil vrata. Glavne denarne prispevke je dala deloma inteligencija, nekaj kmetov in trgovec Metod Senčar iz Strigove ter lekarnarja Ivan Kovač in Tomislav Kovač, istotako iz Strigove. Blagajno »Rdeče pomoči« je vodil Stefan Horvat.

Ciklostilna tehnika je bila organizirana že julija 1941. Skrta je bila največ v Trnju pri Glavačevih na parmi, deloma pa v Strigovi v zidani lekarnarja Kovača. Izdanih je bilo več letakov s pozivom na upor, na sabotiranje madžarske žitne politike, neplačevanje davkov, ne od-

policijski organi pri taki zločinski metodi preiskave niso več vedeli, kaj od priznanja drži in kaj ne, so jih izpustili. Ignac Špilak iz Velike Polane je prestal sedem mučenj, ne da bi kaj priznal in ker polanske organizacije nihče ni izdal, je dosegel svobodo (vsaj začasno, pozneje je moral v internacijo). Mučenja so bila tako strahotna, da so marsikomu poškodovali ne samo posamezne telesne ude, temveč celotni živčni sistem. Tako brat Miška Kranjca, Ignac Kranjec, ni hotel priznati ničesar, a so ga mučili tako, da so mu poškodovali živčni sistem, da je ostal hrom. Le slovaškim zdravnikom in civilni bolnici v Györu in Vacu se je zahvaliti, da so ga zopet usposobili za hojo. Ti so se v bolnici posebej zavzeli za njega kot Slovenca.

Dne 25. IX. 1941 so se začele množične aretacije. Te aretacije bi naj bile prvi korak iztrebljenja slovenske inteligence, kakor je trdil dr. Rošaci - ki bi naj »vendso govorče Madžare« s svojo prosvetno politiko »vrnil materi domovini«. Aretiranih je bilo tega dne in naslednje dni preko 150 ljudi. Madžarska policija je svojo preiskavo koordinirala z gestapom v Mariboru. Pri preiskavi v Murski Soboti je osebno sodeloval šef oddelka za borbo proti partizanom mariborskega gestapa Strohmayer in referent tega oddelka Dühr. Gestapo v Mariboru je imel velik interes razčistiti zadevo v Prekmurju in popolnoma likvidirati vsako gibanje na tej in na oni strani Mure. V ljutomerskem okrožju mu je uspelo vriti v gibanje gestapovske agente, ki so prodrli tudi v gibanje v Prekmurju, na drugi strani pa so sledile provale, katerih žrtev je bil Stefan Kuhar v ljutomersko-radgonskem okrožju, v Mariboru pa Bojan Ilih, Slavko Slander, Slavka Klavara, Rado Iršič in drugi.

Da bi zastrašili prebivalstvo v Prekmurju, so madžarski okupatorji sklicali izredno vojaško sodišče, ki bi naj formalno potrdilo to, kar je že prej bilo dogovorjeno z gestapom, namreč teroristično obešanje mladincev v Murski Soboti. Tako so Madžari na podlagi sodbe vojaškega sodišča obesili dne 31. X. 1941 Evgena Kardoša in Stefana Cvetka. Gestapovci pa so dan prej streljali

V narodnoosvobodilnem gibanju v Prekmurju je leta 1941 deloval tudi narodni heroj Vinko Megla — padel 1. 1942

rodoljube v Mariboru, in sicer Slavka Slandra, Slavo Klavara, Bojana Iliha, Rada Iršiča in druge. V teh terorističnih ukrepih je videti koordinacijo dela gestapa in madžarske policije v Murski Soboti. Pred isto vojaško sodišče so bili postavljeni še Koloman Cigot, ki je bil obsojen na smrt s streljanjem, a pozneje pomiloščen na dosmrtno ječo. Že citirana spomenica madžarske vlade njegovo dejavnost kratko označuje: celični sekretar, nosil orožje, nadalje Stanko Serbec, obsojen na 15 let, Bojan Gabrijelečič, obsojen na 15 let, Koloman Flisar (mladoletnik) obsojen na 10 let, in Rudolf Zrinski (tudi mladoletnik), obsojen na 10 let.

Takoj po obešenju so bili v zapore vojaškega sodišča v Budimpešti prepeljani tovariši: Metod Senčar, Ivan Kovač, Tomislav Kovač, Martin Hanc, Mihael Talijan, Vendel Zrim, Josip Džuban, Josip Kardoš, Ivan Kulejevič, Ignac Kranjec, Josip Polak, Sida Perš, Aleksander Perš, Ignac Cvetko, Franc Ribnikar, Viktor Makovec, Justina Cerpes, Lojze Curman, Josip Hedjet, Josip Špilak, Ignac Legen, Stefan Horvat — Glavačev Stef ali kratko Stef iz Trnja.

V zapor policijske direkcije v Győr pa so bili prepeljani: Stefan Klanjšek, Viljem Domonoci, Avgust Pečovnik, Ivan Zunkovič, Andrej Fišer, Dušan Krstič, Svetozar Krstič, Ivan Bodanec, Alojz Polak,

Franc Fujs, Ivan Ankecin, Franc Novak, Karel Jug, Lazar Milošević, dr. Slavko Sumenjak, Irma Celec, Valentina Roškar, Stefan Tivadar, Vladimir Gejšak, Ivan Camplin, rimskokatoliški župnik, Ivan Jerič, dekan Mihael Jerič, župnik, Danijel Halas, župnik, Franc Bejek, župnik, Stefan Lepoša, evangeličanski pastor, Rudolf Curman, Karel Barbarič, Alojz Grah, Franc Vehab, Stefan Smodiš, Ivan Kumin, Marija Hedjed, Ivan Grozdanič, Josip Siftar, Ladislav Kónje, Josip Ovčar, Josip Kelenc, žena Jonaš Nikolaja in Matija Golob.

Po cit. spomenici madžarske vlade italijanski vladi bi naj pobegnili in se skrivali: Ferdinand Godina, Anton Spolarič, Stefan Kuhar, Danijel Sumenjak, Martin Žalik, Ivan Siftar, Miško Kranjec in Vinko Megla.

Ferdu Godina in Danijelu Sumenjaku se je posrečilo pobegniti in priti v Ljubljano takoj po poskusu aretacije, dočim so člani komiteja morali ostati na mestu. Stefan Kuhar je bil med tem časom aretiran in ustreljen v Mariboru, Ivan Siftar pa je živel v ilegali kot Franc Horvat ob madžarsko-jugoslovanski meji, tako da sta ostala v Prekmurju le Miško Kranjec in Martin Žalik, dočim se je Vinko Megla umaknil v ljutomersko okrožje, kjer je pozimi leta 1942 padel zaradi izdaje po domačinih.

Usodno za narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju je bilo tudi dejstvo, da je 18. X. 1941 padel Stefan Kovač, sekretar komiteja Partije in predsednik narodnoosvobodilnega odbora. Dne 10. X. 1941 je bil Evgen Kardoš, ki je bil član komiteja, ujet po madžarskih žandarjih. Evgen Kardoš zverinskega mučenja ni prenesel in je izdal parolo, kraj in mesto sestanka komiteja v gozdčku v Gančanih. Na omenjeni sestanku komiteja bi morali priti Kovač, Megla in Kardoš iz goričke strani, iz dolinske pa Miško Kranjec, Stefan Horvat in Martin Žalik. Mesto, kjer naj bi sestank bil, je madžarska žandarmerija obkrožila s tremi obroči, tako da je na mesto sestanka dovolila vstop, izključen pa je bil povratek. Na mesto sestanka sta prva prišla Kovač in Megla, prišla sta namreč s kolesi z Goričkega. Kot dogovorjeni znak za razpoznavanje je bilo zvižganje melodije »Na planincih« (madžarski policijski dokumenti jo imenujejo slovensko iredentistično pesem). V neposredni bližini v grmovju, kjer sta Kovač in Megla stopila s kolesa, sta se skrila dva madžarska detektiva, ki sta takoj, čim sta Kovač in Megla začela zvižgati »Na planincih«, zavpila »stoj« in »rote kvizku!« Ker sta Kovač in Megla potegnili revolverje, sta detektiva začela streljati z avtomati, nakar so začeli streljati tudi ostali žandarji, ki so tvorili tretji obroč, pri čemer je bil Kovač na mestu ubit, Megla Vinko, ki je bil le lažje ranjen, pa se je v temi prebil v sosedne Gomilice, kjer je dobil prvo pomoč. Ostali, Miško Kranjec, Stefan Horvat in Martin Žalik, so bili od kraja dogodka oddaljeni le 100 metrov. Da niso ravno tako padli v zasedo, je pripisati temu, ker so prihajali na kraj sestanka preko njiv in se neposredno bližali po neposekani koruzi, tako da niso prišli v stik z madžarsko policijo.

Tako se je Madžarom posrečilo vsaj začasno likvidirati narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju. Toda le začasno, kajti hotenje po svobodi je bilo tako močno, da je kmalu ob drugačnih pogojih znova zaživel. Jasno je, da se narodnoosvobodilno gibanje v Prekmurju ni moglo nikoli razviti do onega obsega in veličine, kakor je bilo n. pr. na Dolenjskem in Primorskem, ne zaradi tega, ker se ljudje ne bi hoteli boriti za svojo svobodo, temveč zaradi specifičnih pogojev, v katerih se je narodnoosvobodilno gibanje v tej pokrajini razvijalo. Treba je imeti v vidu, da gre dejansko za eno kraj, ki je ravninski, z reko odrezan od ostalega slovenskega ozemlja, brez gozdov, brez večjih koruznih polj, brez možnosti umika in da je ta teritorij še nacionalno mešan in da je madžarska in nemška manjšina bila vsakemu narodnoosvobodilnemu gibanju nasprotna in kar je najvažnejše, da ves čas, razen leta 1941, ni bilo mogoče vzpostaviti rednih kurirskih zvez čez Slovenske gorice in Stajersko s centrom narodnoosvobodilnega gibanja niti na Stajerskem niti na Dolenjskem. Tako je n. pr. leta 1944 bilo pripravljenih samo v eni vasi v Veliki Polani kakih 30 mladincev za odhod v brigado na Pohorje, toda zveze niso funkcionirale niti en dan, tako je Prekmurje ostalo odrezano tudi v tem pogledu od ostalih slovenskih pokrajin. Večkratni poskusi leta 1942, dobiti zvezo s hrvaškimi narodnoosvobodilnim gibanjem, pa so se tudi izjalovili.

L. Hajdinjak

Polnoč ura bje,
doje src ljubezna družja,
luna jasno sije,
duša zvesto duši služi.

V tihi mesečini
srce se razcvete,
pri vsej tej milini
moj pogled vstrepeče.

Glava skloni se nad glavo,
lica zarde o poljubih.
Doje src tako se ljubi
osak večer ob tihi luni.

Mladi Prekmurec, leto II/7-8

(Nadaljevanje iz 12. strani.)

mogoče za šibko točko v njegovem karakterju, ki se rad upira in sklicuje na drugo silo, so se bori zoper svoje nasprotnike? Verjetno! Mladi rod seveda ni odnehal, kajti boj za jezikovno-kulturno enotnost mu je bil nujen postulat rešitve slovenskega narodnega vprašanja v severovzhodnem trikotu našega ozemlja. Začetki mladinskega odpora zoper Klekla in njegova načela so se z jezikovnega poprišča kmalu preselili tudi na politično. Kakor drugod v Sloveniji je namreč tudi v Prekmurju prišlo do cepljenja v katoliških mladinskih vrstah. Del mladine v »Zavednosti« se je vedno bolj otresal tutorstva Kleklovega političnega kroga in se odločil za krščanski socializem. Druga manjša skupina je skušala reformirati konfesionalno verosermerjeno društvo tako, da bi se mogli vključiti vanj tudi evangeliški in drugi.

2. oktobra 1932 sta obe skupini izdali prvo številko Novega časa, glasila za gospodarstvo in prosveto. V uvodni besedi poudarjajo, da je časopis kmetski in delavski in bo zagovarjal in branil interese obeh slojev ter jima pomagal doseči boljše bodočnost. Skupina je že v naslovu lista deklarirala, da se odpoveduje trdovratni konservativnosti Kleklovega kroga. Svoj časopis tiska v književnem jeziku, zakaj našemu narodu je potrebno v teh časih duhovne konsolidacije in enotnosti, da bo zmogel dočakati boljše čase, ki so na obzoru. S to izjavo je mladina zavrnila Kleklovo absurden avtonomizem Prekmurja v sklopu Slovenije, obenem pa izrazila solidarnost v boju za pravice slovenskega jezika v času, ko bi naj zavladala srbščina ne le v uradu, temveč celo v slovenski šoli. V uvodniku 2. številke »Dr. Krek naš vzor« je skupina razložila metodo svojega socialnega prizadevanja: baviti se je treba prvenstveno za moralno obnovo človeka, ki je zavrgel po bogu pridobljeno načelo enakih pravic in dolžnosti in si sedaj samovoljno postavlja zakone »Več usmiljenja, požrtvovalnosti in ljubezni, pa bomo zopet ljudje«. Rešitev vsega sodobnega socialnega nereda in gospodarske krize si je obetala skupina torej od moralne regeneracije in krščanske obnove človeka. Faktorji pa, ki bodo prenovili družbo, so usmiljenje, požrtvovalnost in ljubezen. S pomočjo tega socialnega sentimentalizma naj bi se po prevzgoji ljudi ustanovila sčasoma korporativno urejena družba. Komunistem, boljše marksizem, ni zmogel rešiti socialnih krivic in to, kakor menijo, zaradi dveh razlogov: ker upošteva le proletarce in ker se ne le ne briga za versko življenje delavcev, temveč le temu nasprotuje. Prekmurški krščanski socialisti pa si želijo zakona, ki bi naj pritiskal na delodajalca, da mu delavec opravlja verske dolžnosti. Socialno vprašanje bo mogoče rešiti le tedaj, ako bodo ljudje zopet pravi kristjani. »Novi čas« ne bo hujskal »delavcev za upor in silo, za sovraštvo in zaničevanje vsega...« Torej ne revolucija, pač pa reforma v smislu socialne ljubezni, ki naj preuredi družbo.

Kljub svoji idealistični svetovnonazorski koncepciji in zavračanju marksizma je Novi čas prve redak-

skem ljudstvu pokazala velika vrzel v političnem in gospodarskem udejstvanju, diskvalificirala Kleklovo politiko, ki je bila v glavnem odgovorna za to vrzel. Medsebojnega prerekanja, blatenja in boja podincev za svoj prestiž v prekmurškem časopisju, dolgovoznih, s krščanskimi interjekcijami preplavljenih in vedno bolj skrivljenih razlag kmečkih in delavskih problemov je bilo prekmurško ljudstvo sito. »Ljudje hočejo, da se razpravlja v listu (v Novem času) vse natančno... A naši listi se doslej s tem niso mogli ponašati,« piše kmečki fant uredništvu. O kmečkih dolgovih, ki so jih tačas načeli v beograjskem parlamentu, je zapisal Novi čas dovolj odločno besedo: država naj zaščiti kmeta, v Prekmurju je treba znižati obrestno mero od 16% na 5-6%. V zelo kratkem času si je Novi čas pridobil okrog 2000 naročnikov in ogrozil existenco Novin, ki so prednjačile le za 1000 naročnikov.

Polana — rojstni kraj Ljudske pravice — je bila borbeno tudi za časa NOB. Svobodna je postavila lep spomenik padlim borcem in žrtvam fašizma.

Foto Kološa

reda v domovini. Nerešena socialna problematika v Prekmurju bo imela, kakor zatrjuje pisec, za posledico življenje kapitalizma in še hujsko proletarizacijo kmetijskega sloja.

Odločne besede, vržene med 2000 naročnikov in med ostale prekmurške bralce Novega časa, so Klekla

področju gospodarskega, socialnega, kulturnega in ostalega življenja v Prekmurju. KPA hoče biti reprezentančen v javnem življenju, analizirati, aktivno usmerjati in reševati mora vsa vprašanja, ki so za prekmurško ljudstvo življenjskega pomena. Navzoči zavedničarji so si energično prizadevali minirati ustanovitev kluba, češ da je v Prekmurju odveč, ker se zanj lahko dela tudi brez kluba, obenem pa so izsiljevali od klubovcev izpoved svetovnega nazora. Ker tega niso dosegli, so klubov program odklonili z utemeljitvijo: »Kristus je ločilni kamen v zgodovini človeštva. Ob njem se ločijo duhovi.« Zaslutili so, da program KPA ni samo študijske narave, pač pa predvideva tolikšno socialnopolitično akcijo, ki bo nasprotovala tudi klerikalnemu taboru, za katerega so se zavedničarji vzgajali. Zavaljo tega so tudi zagrozili, da se bodo borili proti vsemu, »kar bi moglo biti našemu krščanskemu ljudstvu v škodo«. KPA je še v istem letu izvedel memorandum prekmurškega ljudstva za popolno gimnazijo v Murški Soboti, pri čemer ga je podprla tudi centralna napredna slovenska revija »Sodobnost«.

Soustanovitelj KPA Čačinovič in Kranjec sta po nalogu pokrajinskega partijskega komiteja za Slovenijo jeseni leta 1934 začela izdati časopis »Ljudsko pravico« v Dolnji Lendavi. Ne glede na dejstvo, da LP ni bila le prekmurško, pač pa vseslovensko glasilo kmečkega in proletarskega življa, glasilo, v katerem so sodelovali vsi vidnejši slovenski partijci, jo je treba upoštevati v pregledu prekmurškega naprednega tiska iz več razlogov. Prvič že zaradi lokalizacije izdajanja, ki je omogočila naglo udomačevanje in razpečevanje lista v Prekmurju; razpečeval jo je domačin, znan med rojaki po svojem literarnem ustvarjanju. Drugič zato, ker je prinašala sprva največ dopisov prav iz Prekmurja in tretjič zaradi Kranjčevih feljtonov, ki so poleg splošno slovenskih političnih vprašanj načeli zlasti prekmurške, razgaljali posvečeno prvaštvo domačih klerikalcev in liberalcev ter razkrivali ljudstvu finančne špekulacije prekmurških posojilnic in drugih gospodarskih in denarnih ustanov. Prekmurški sezonec, slovenski pro-

Po uspelem literarnem večeru v M. Soboti so v zadnjih dneh naši književniki Miško Kranjec, Ferdo Godina, Branko Rudolf, France Filipič, Ciril Zlobec in Janez Menart obiskali še sedem krajev v Prekmurju, kjer so priredili literarne večere. Popsod so bili pristrčno sprejeti.

Foto Kološa

vznemirile. Zato je posegel po svojem mračnem, najbolj priljubljenem in v Prekmurju tačas učinkovitem ovaduškem sredstvu: Brezverci tiskajo Novi čas! Dosegel je, da so naročniki naglo odpadali. V odprtem pismu, ki je svetovnonazorska in politično organizacijska deklaracija napredne prekmurške inteligence, mu je odgovoril Kranjec v 7. in obenem zadnji številki Novega časa naslednje: »... star ste. Svojo vlogo ste doigrali... Svojo politično in svojo narodno.« Klekla je seveda podprla oblast in časopis prepovedala. Napredni del prekmurške inteligence, ki je imel med seboj v Sloveniji že priznanega pisatelja Kranjca, je stopil sedaj na revolucionarno pot.

Po neuspelem poskusu reorganizacije »Zavednosti« iz izrazito katoliškega in svetovnonazorsko brezkompromisnega društva v društvo, ki bi združevalo, kot že rečeno, vsi prekmurško akademsko mladino, so napredni akademiki sestavili 11. V. 1935 pripravljalni odbor za novo organizacijo. V tem odboru sta bila poleg naprednih — Skrlak, Kranjec, Tivadar — še stroga zavedničarja Neržima in Brunec. Ko je banska uprava potrdila predložena pravila za novo organizacijo, so ustanovitelji, med katerimi nahajamo tudi prvega prekmurškega partijca Rudija Čačinoviča, na ustanovnem občnem zboru 3. IV. 1934 razvili svoj delovni program. Nova akademska organizacija, Klub prekmurških akademikov, svetovnonazorsko ni monolitna organizacija in glavna naloga članov je študirati domače prekmurške razmere na

letarec in kmečki bajtar je našel na straneh svojega glasila kritične ocene svetovne in domače politike, svojih socialnih in kulturnih razmer. Kar pa je bilo za njegovo človečansko rast in politično osvoboditev še važnejše in odločilnejše, je to, da je mogel v dopisih tudi sam spregovoriti o svojih problemih in željah. Prekmurec je mogel prvič prebirati direktne napade in socialne obdolžitve na soboške tovarnarje, ki so bili mutatis mutandis napadi na slovenski kapitalistični razred. V letih 1934-35 je mlada revolucionarna prekmurška generacija ob sodelovanju vsega naprednega slovenstva opravila v tisku pomembno delo. Rezultati tega dela so se odrazili kasneje, zlasti pa na decembrskih volitvah 1938, ko je kandidiral Kranjec in dobil relativno veliko število glasov.

»Ljudska pravica« je Klekla silno vznemirjala; preoblekel se je v denuncianta in se žolčno zaganjal v njenega prvega urednika vse od prvih številkih dalje. Ob izhajanju LP je KPA začel prodirati tudi v konzervativno upravljano ljudsko prosveto v Prekmurju. Klekl je v Novinah grozeče svaril pred strupenimi, pohujšljivimi knjigami, ki da jih širi KPA s svojimi potujočimi knjižnicami. Slovensko sramotno jernarstvo torej še ni zamrlo, zahtevalo se je v Prekmurju, kjer je v 30-tih letih doživelo dokončen zasluzben konec. V času, ko Novine o Kranjcu pisatelju, ki so ga leta 1932 še močno hvalile, molče, slovenske katoliške revije pa prinašajo prve nenaklonjene ocene o njegovih delih iz rok prekmurških recenzentov,

Ludvik Vrečič — Vajencec

Foto Kološa

cije v prekmurških političnih razmerah, kjer sta konservativno klerikalni Klekl in kapitalist Benko avtokratsko pritiskala na voljo ljudstva, vsaj delno napreden. Z ugotovitvijo, da se je pri prekmur-

pravemu kristjanstvu, ki da bo edino rešilo socialno problematiko — skratka, krščanski socialni sentimentalizem. Tu revolucionarna beseda o tem, da si bo treba socialne pravice odločno izbojevati, bode

Društva kmečkih fantov in deklet njih razvoj in pomen v Prekmurju

Na II. kongresu KPS je tov. Marinko v svojem referatu upravičeno povezal razvoj in pomen DKFID z zgodovinskimi razvojem in rastjo revolucionarne dejavnosti KP med delovnimi množicami slovenskega podeželja: saj je KPS s svojim vplivom in neposrednim vodstvom pospešila njihov razvoj po vsej Sloveniji do take višine, da so DKFID tik pred viharnimi dnevi 1941. leta bila ena najmočnejših in najbolj množičnih organizacij Partije.

DKFID so se na Slovenskem začela ustanavljati po prvi svetovni vojni pod okriljem Slovenske kmetijske stranke, kot kmetško mladinsko gibanje in kot nosilec »zemljedelskih« idej »zelenih internacionale« Stambolijskega, Svehle, Radića itd. Leta 1924 se je ustanovila Zveza društev k. f. i. d., ki se je pozneje — po II. kongresu — preimenovala v Zvezo kmečkih fantov in deklet in ki je v času svoje ustanovitve zajemala okoli 30 društev. Vpliv Partije na Zvezo, posebno pa na posamezna DKFID na podeželju, se je začel uveljavljati že od 1928. leta sem. Društva so se začela vse bolj širiti, posebno še, ko so pri organizaciji začeli sodelovati levičarji Akademskega agrarnega kluba »Njivac«, ki je bil ustanovljen leta 1925 in ki ga je banska uprava zaradi komunizma razpustila 30. okt. 1937. Vpliv Partije se je bolj in bolj uveljavljal tako v Zvezi in njenem glasilu »Grudie«, kakor tudi v društvi samih. Zahvaljujoč temu vplivu so se društva v 10. letih tako razširila, da jih je bilo namesto 35, kolikor jih lahko zaznamujemo leta 1928, že 112 v letu 1938. Seveda pa je naraščanje tega vpliva povzročilo tudi notranja trenja

naprednih elementov proti »liberalnemu« vodstvu s predsednikom Ivanom Kronovškom na čelu. Do posebno ostrega konflikta je prišlo že na drugi redni seji Glavnega odbora Zveze, ki je bila dne 15. maja 1938 v Celju. Funkcionarji Zveze so bili takrat že Mira Tomšič, Vinko Kristan, Vladimir Kreft, Jakob

sodelujočih partijcev, in ki je v imenu OF vodil vsa stvar, je zahteval dokumentacijo o tem, da večina v Glavnem odboru Zveze v resnici predstavlja večino društev. Ko so že okupatorji gospodovali na slovenski zemlji, je bilo treba izvesti široko zasnovano akcijo. Uspeh te akcije je bil, da večina društev

odobrena. V prekmurskih vaseh so poživila delo igralških skupin, ki so jim Prekmurci bili vedno naklonjeni, prinesla so med ljudstvo tudi puntarske pesmi, zborne recitacije, prirejala številna predavanja in izlete in tako vnašala revolucionarnega duha med široke množice delovnih kmetov. Najbolj delavna so bila društva Črnelavci-Veščica, Puconci, G. Petrovci, Adrijanci.

Priveditve DKFID so bile pov sod priljubljene.

Skrabar, Milan Majcen in drugi, od Prekmurcev pa Ferdo Godina in Rudi Titan. V kritičnih dneh slovenskega naroda, ko se je pripravljala ustanovitev OF, je bilo treba v Zvezi KFID izbojevati zadnjo zmago. Ko je šlo za vstop v OF, se je »liberalno« vodstvo postavilo na stališče čakanja. Stvar je bilo treba zaostri in pred predsednika postaviti odločno zahtevo: ali — ali. Večina v glavnem odboru se je odločila za vstop v OF. Toda tov. Kidrič, ki se je zavedal ogromnega pomena DKFID in njihovega velikega vpliva na množice, ki so ga uveljavljale pod vplivom

ni več priznala za predsednika Ivana Kronovška, temveč Ivana Nemca. S tem se je strinjala tudi s sklepom komunistične večine v glavnem odboru Zveze o vstopu Zveze kot celote v OF. Le-ta je potem kot množična organizacija Partije dobila mesto v IOOF slovenskega naroda, na katerega je bil delegiran Ivan Nemec-Vojko. Meseca decembra 1941 pa so društva kot celota preko Zveze vstopila tudi v SKOJ na podlagi resolucije, ki jo je napisal tov. Ferdo Godina in ki je bila prebrana tov. Borisu Kidriču, ki jo je odobril.

Prva društva KFID v Prekmurju

Razvoj in porast društev DKFID v Prekmurju sta tesno združena z dejavnostjo partijske organizacije Prekmurja, z ustanovitvijo SKOJ in z vse večjim dotokom kmečke inteligence v partijske vrste.

Prvo Društvo KFID, ki je bilo ustanovljeno v Prekmurju v oktobru 1934, je društvo v Vanča vasi. Kako in na čigavo pobudo je bilo ustanovljeno to društvo, bo treba ugotoviti. Verjetno, da ima ustanovitev kakšno zvezo z začetki izhajanja »Ljudske pravice«, saj je njen dopisnik Josip Gider bil tudi tajnik DKFID v Vanča vasi. Leto dni kasneje, 29. nov. 1935, je bilo ustanovljeno DKFID v Borejci. To so važna dejstva, ki jih je treba ugotoviti ne glede na to, da društvo v Vanča vasi pozneje ni pokazalo kakšne posebne dejavnosti. Resnica je, da so po teh pionirskih korakih in takoj za društvom Črnelavci-Veščica začela rasti društva DKFID po Prekmurju »kot gobe po dežju«, čeprav so jim

delala oblastva vsakršne neprilike.

Leta 1937 je bilo že toliko društev, da so lahko priredila prosvetno-organizatorični tečaj, za katerega je vodil priprave tov. Rudi Čačinovič s sodelovanjem voditeljev posameznih društev, »Grudac« pa — v kateri so odslej naprej skoraj v vsaki številki poročila iz prekmurskih vasi — je lahko zapisala: »SLOVENSKO PREKMURJE VSTAJA!« Kaj hitro so se ustanovila društva v Gornjih Petrovcih, Sebeborcih, Puconcih (tudi za Gorico, Markišavce in Vaneče), Sulinci itd. Pozneje so se ustanovila samostojna društva Vaneča in Markišavci-Nemčavci.

DKFID v lendavskem okraju so se začela organizirati nekoliko pozneje kot v soboškem okraju. Začetek dela sega tu nekako v zimski čas leta 1938/39 z nastopom Zvezinega delegata Ferda Godine. Vendar so skoraj vsa ta društva s svojo ustanovitvijo doživela isto usodo: ustanovitev ni bila odobrena, pritož-

be pa so bile po eno- do dve, letnem zavlačevanju zavrnjene. Tako se niso mogla ustanoviti društva v Trnju, Dolnji Bistrici, Srednji Bistrici, Vel. Polani, Odrancih, Črensovcih itd., kakor je bilo ugotovljeno na občnem zboru Zveze 17. nov. 1940. Zaradi takih ovir ni moglo stopiti v življenje okrog 30 društev Kmečkih fantov in deklet v glavnem v Prekmurju. To pa ne pomeni, da ta pripravljajoča se društva v dolinskem Prekmurju nišo delala. Čeprav jih je Klekl razkričal kot komunistična, ne samo v »Novinah«, temveč tudi iz prižnice, se je mladina spravila pod okrilje gasilskih društev.

Ta društva KFID so — kakor tudi vsa ostala društva v Prekmurju — takoj po ustanovnih občnih zborih razvila svojo dejavnost, ne glede na to, kdaj in ali bodo pravila

Sodelovanje med kmečko in akademsko mladino

Leta 1937 so se DKFID v Prekmurju že tako razvila, da se je pokazala potreba po ustanovitvi samostojnega Okrožja KFID. Res so se že 31. decembra istega leta sestali delegati vseh DKFID v Prekmurju in izvolili pripravljalni odbor Okrožja KFID, ki je potem posloval kot pododbor Zveze in sklical ustanovni sestanek za 5. marec 1939, ko se je Okrožje KFID v Murski Soboti ustanovilo. Ustanovitev okrožja je še bolj pospešila ustanavljanje DKFID, hkrati pa je seveda — četudi se je izvršila »bolj tiho«, kakor je svetovala Zveza — bila opozorilo sicer že nenaklonjenim oblastnim glavačem, da imajo opraviti z močno organiza-

zmago so se vršile od prve pa do druge in poslednje rekonstrukcije odbora, do katere je prišlo na seji Okrožja 5. XI. 1939; izvršilnemu tajniku E. Titanu so bile dokazane utaje v blagajniškem poslovanju. Sledil je odstop obeh izvršilnih tajnikov Okrožja KFID S. Kovača in E. Titana s tem, da bo tajniške posle vršil le eden izvršilni tajnik. Na to mesto pa je na predlog Stefana Kovača bil soglasno izvoljen Stefan Kuhar.

Pripomniti je treba, da so trenja v vodstvu škodovala razvoju ozir. delu DKFID le tam, kjer so se prenesla v sama društva. To pa je bilo

Puconška mladina, ki je med prvimi ustanovila DKFID, je bila pred vojno med najbolj borbenimi v Prekmurju — saj so med njo delali taki mladinci, kot prvoborec Stefan Kuhar-Bojan — je nastopila tudi proti madžarizaciji z revolucionarno slovensko igro, ki pa jo je okupator po treh predstavah prepovedal.

Na sliki: Igralci »Slepe vilice«.

cijo, ki jim bo vedno hujši trn v peti. Z ustanovitvijo okrožja se je povečalo tudi neposredno sodelovanje s Klubom prekmurskih akademikov, katerega člani so sicer doslej skoraj povsod bili pobudniki za ustanovitve DKFID na svojih terenih. Z rekonstrukcijo odbora okrožja 2. julija 1939, do katere je prišlo po spretnem taktiziranju, sta prišla v odbor okrožja tudi dva akademika in — Stefan Kovač.

Kakor v Zvezi, tako je tudi v Okrožju, kjer je bil nosilec »liberalističnih« tendenc Ernest Titan, prišlo po tej rekonstrukciji do večjih trenj v vodstvu. Kakšen obseg so ta trenja zavzela, lahko posnemamo iz pisma, ki ga je 30. VI. 1939. poslalo DKFID Adrijanci Okrožju in v katerem med drugim kategorično sprašuje:

3. Zakaj se je dalje potrošilo več kot 2/3 časa pri nepopolni in nesklepčni seji za reševanje nekega prepira, ki bi sploh ne bil smel nastati?

4. Čemu se je pri isti seji sklepalo o nekakem vprašanju komunistov ali česa, in zakaj se našim članom tozadnevno ni dalo zadostni pojasnil o tem, da bi zamogli imeti člani potrebno jasnost o vprašanju.

Na podlagi vsega navedenega smo spoznali, da Okrožje ne vrši svojih poslov v redu... zato smo sklenili, da temu in takemu odboru izrečemo nezaupnico...

Dva dni kasneje je to izjava prečital Mirko Bagar na sestanku, na katerem je bil rekonstruiran odbor tako, kot je to omenjeno zgoraj. Ker pa je z rekonstrukcijo odbora bila najdena le kompromisna rešitev, t. j. »da sta bila v izvršilni odbor določena dva izvršilna« tajnika, Stefan Kovač in Ernest Titan, je razumljivo, da so morala trenja v vodstvu Okrožja nujno naraščati do popolne zmagane naprednih sil v odboru Okrožja, čeprav so le-te imele položaj v rokah. Priprave za popolno

samo koristno, posebno tam, kjer je bilo treba, kot n. pr. v Puconcih, odstraniti iz vodstva z nacizmom prepojene ljudi. Tudi samo delo Okrožja se je na zunaj manifestiralo z vztrajnim organizacijskim delom, z veliko medokrožno tekmo koscev in kmetiskim zborovanjem v Soboti, s podobnimi tekmami in zborovanji v Puconcih, Črnelavci-Veščici, G. Petrovcih itd., na katerih je večinoma nastopal kot glavni govornik Stefan Kovač.

DKFID so se razvile v množično organizacijo

Po poslednji rekonstrukciji vodstva Okrožja pa so se DKFID, poleg ideološke vzgoje in ljudsko-prosvetnega dela vedno bolj angažirale v borbi zoper pretečo nacistično nevarnost in klerofašistični teror. Člani DKFID so poleg »Ljudske pravice« razširjali tudi ilegalni tisk, sodelovali pri trošenju letakov in se vse bolj spoprijemali s taktičnimi oblastniki. Ni čudno torej, če se v lendavskem okraju številna društva sploh niso mogla formalno ustanoviti in če so v soboškem okraju od 1936. leta sem imela v tem pogledu prav take težave. Poglejmo samo nekaj primerov teh težav, ki jih v glavnem posnemamo po »Grudie«:

Črnelavci: ...Pri svojem delu smo najeteli na mnoge ovire izven nas, končno pa smo le imeli ustanovni sestanek...

Puconci: Igre »Gospoka kmetija«, ki smo jo nameravali uprizoriti, radi raznih zaprek nismo mogli izvesti. Ostalega programa priveditve pa nam niso dovolili, ker nočejo manifestacij kmečke mladine... Kljub nasprotovanju nekaterih ljudi, ki hočejo, da bi kmetijski človek še dalje taval v temi in zaostalosti, se šte-

SONET

Nace Kranjec - Pajlin

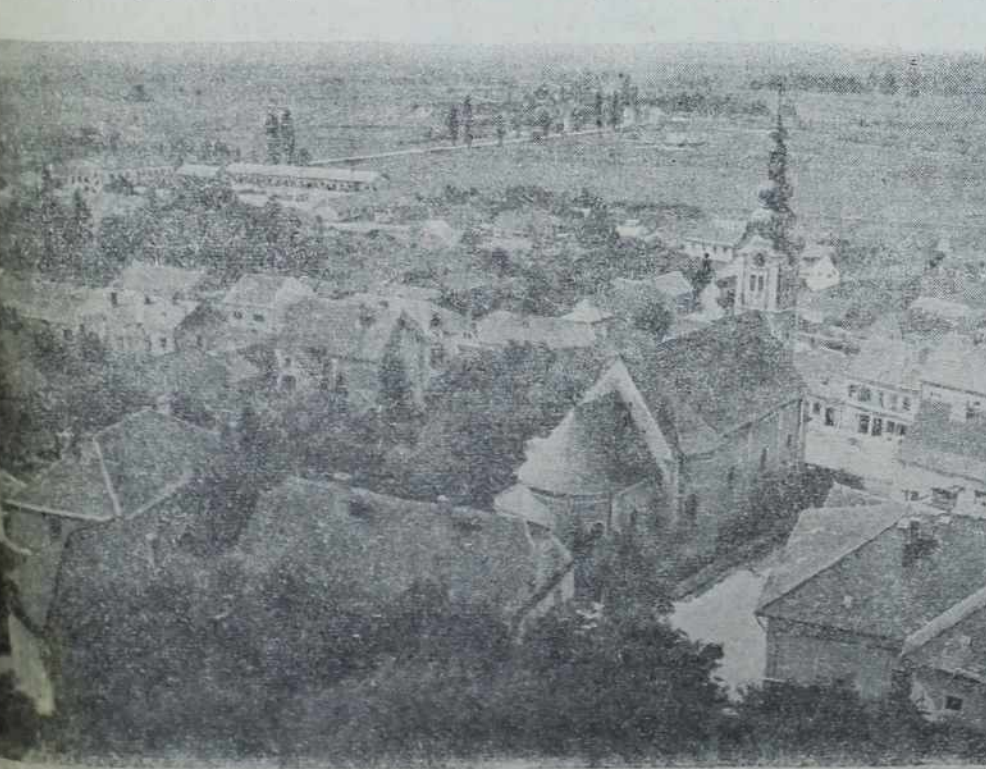
Ker našlo ni srce v ljubezni sreče,
si bolno le želi grobov tišine,
da črvi bi razjedli bolečine,
izpili kri iz rane bi skeleče.

V grobu našlo bo srce trpeče,
v grobu hladnem, kjer vse mine,
vse naslade in brezmejne bolečine,
ulehe mnogo, mnogo tihe sreče.

Ah, srce pa umreti še ne more,
ker upa, da bo še kedaj ozljubilo,
da bo vse bolečine pozabilo.

Naj bo noč tako strašna, tako temačna,
enkrat mine in žarki nove zore
zbudijo spet k žoljenju polja mračna.

MP — leto II, št. 5-6

Pogled na Lendavo

Foto Kološa

DELEŽ PRLEKIJE V SLOVENSKI KULTURI

Prlekija! — Kdo med Slovenci ne pozna tega dela Slovenskega Stajerja vsaj po imenu, če že ne po prijetnem in pogosto nepozabnem izkustvu? — Tega po naravi blagoslovljenega predela naše zemlje med Dravo in Muro vzhodno od črte Čmurek—Duplek, koder se vlečejo trije glavni grebeni Slovenskih goric s svojimi položnimi, pogosto s trto zasajenimi bregačami in sanjariji grabami, iz katerih tečejo tihi potoki v vijugasto Pesnico in Ščavnico, na Spodnje Dravsko in Srednjo Mursko polje... Kdo ne pozna veselih in dobrodušnih Prlekov z njihovo mehko domačo govorico, njihovimi šaljivimi in tudi otožnimi popevkami, njihovih razposajenih »bračof« in »pitarof« pod zgorovnimi klopotci, njihovih znamenitih »gostuvanj« z jezikavnimi »pozafčinc«, resnobnimi starešinami, »grubimi snehamic« in »svatečamic«, postavnimi »zenihic« in »zdrūzbamic« — in ne nazadnje prleških »gibanj« in »krapof« in prleške vinske kapljice?

Ta mali, toda dragoceni predel slovenske zemlje, ki je po njem neprestano segala tujčeva roka, se ni nikoli vtapljal v brezskrbni razpo-

saženosti, kakor bi človek utegnil soditi po značaju njegovega ljudstva. Z neumornim delom svojih marljivih viničarjev, želarjev in kmetov je vedno ustvarjal gospodarske vrednote, prispeval pa je tudi lep delež k razvoju naše slovenske kulture. Z njegovih bregač in iz njegovih grab drže ceste na vse strani in po njih so že zgodaj odhajali mladi ukaželjni »čehaki« v svet in šole — v bolj nemški Marpruk ali v kajkavski Varaž — Varaždin. Sploh bi bilo zanimivo doznati, kako je v 18. stoletju in v prvi polovici 19. stoletja vplivalo to staro mesto s svojo gimnazijo na razvoj kulture v vzhodnem delu Prlekije.

Jan Baukari

Tako je prvi umetni pesnik Prlekije in Slovenskih goric sploh, Ljutomerčan Leopold Volkmer (1741—1816) končal varaždinsko gimnazijo. Pozneje je po tujih vzgledih, toda v domačem narečju poučeval prleško ljudstvo s svojimi »Fabulamic« in zložil poleg cerkvenih pesmi svojo najbolj znano »Hvalo kmetiškega stanu ino tobacičice trave v dveh pesmih zapojena v leti 1807« ter »Klagovanje enga vengerlac«. Njegov mlajši sodobnik in dijak varaždinske gimnazije Stefan Modrinjak (1774—1827) je bil sicer rojen Središčan, toda Prleki

Mladinski pevski zbor v Ljutomeru — leta 1909 — prvi te vrste zborov na Slovenskem

del kot knjižni jezik, in so Čbeličarji odklonili njegove pesmi, se je pod vplivom Hrvatov Ljudevita Gaja zavzemal za to, da bi se Slovenci, Hrvati in Srbi združili v skupnem knjižnem jeziku — ilirščini. Naposled je odšel v Zagreb in postal za svojo dobo vodilen ilirski pesnik. Njegov rojak Anton Slodnjak pa je v zadnjih letih po njegovih rokopisih dokazal, da je bil tudi dober slovenski pesnik in da je kot tak nedvomno prekašal vse Čbeličarje razen Prešerna. Slovencem je izdal lepo zbirko ljudskih pesmi. Več priznanja je doživel njegov prijatelj Fran Miklošič (1813—1891) iz Radomerščaka pri Ljutomeru. Po dovršenih pravnih študijah ga je Jernej Kopitar pridobil za slovensko jezikoslovje. Kot profesor in tudi rektor dunajske univerze je napisal 54 samostojnih knjig in nad 100 razprav s področja raznih jezikov, ne samo slovenskih, ter si tako zaslužil pridevek »največjega slov-

torišču ter napisal razlago občinskega zakona. Ljutomerčan Janko Babnik (1861—1927) je objavljali tudi prleške pesmi, zbirko znanih slovenskih in slovanskih pesmi. Božidar Raič (1823—1886) z Zvaba, politik in taborski govednik, je pisal članke razne vsebine in se zavzemal za pouk slovenščine v gimnazijah. Macun Ivan (1821 do 1885) z Biša je razen jezikoslovnih, političnih in zgodovinskih sestavkov napisal »Književno zgodovino Slovenskega Stajerja«. Njegov ro-

jak Jakob Gomilšek (1844 do 1906) je najbolj znan po svojih domoljubnih pesmih, n. pr. »Slovenec sem« in veselih študentskih (Kovač, Od pridnega študenta). Središčan Stefan Kočevar (1808 do 1885), zdravnik, Vrazov prijatelj in pristaša ilirizma, je napisal razne pesmi v narečju članke politične vsebine in poljudne razprave iz zdravilstva. Njegov poklicni tovariš Matija Prelog (1813—1872) iz Hrastja pri Kapeli je priredil higiensko knjigo »Makrobiotika« in napisal dve veseli igri. V glavnem pa se je ukvarjal s politikom in obrambo naših narodnih pravic. K temu starejšemu rodu še lahko prištejemo Vodrančana Božidarja Flegeriča (1841—1907), »večnega popotnika Slovenskih goric«, ki je od začetka s svojimi pesmimi mnogo obetal, in Matijo Slekovca (1846—1903) iz Kunove, zgodovinarja-samouka in zbiralca zgodovinskega gradiva.

Pozneje so se nekateri Prleki uveljavljali na bolj omejenih področjih. Med izrazite pisatelje sodi predvsem Fran Ks. Meško, rojen 1874 v Ključarovicah nad Ormožem, čigar dela, pisana v mehkem jeziku, ki je nanj vplival mehki značaj domače pokrajine, so prodrla v sleherno slovensko hišo in tudi med tuje narode. Radenčan Josip Freuensfeld (1861 do 1893) je pisal mladinske pesmi in povesti ter nabiral narodopisno blago. Njegove mehke lirске pesmi so izšle po njegovi smrti pod naslovom »Zvezde ugašajo«. Zbirko pesmi »Zapihal je jug« je izdal tudi leta 1881 rojeni Moravčan Vekoslav Spindler, ki se je pozneje posvetil bolj časnikařtvu in politiki. Proletarski pesnik Ivan Vuk Starogorski, rojen 1882 v Trbegovcih, je napisal socialne povesti, novele in tudi roman ter prevajal največ iz ruščine.

Delovno področje Frana Ilešiča (1871—1942) iz Brezja pri Vidmu ob Šč., je obsegalo v glavnem literarno zgodovino in jezikoslovje, kot častilec Vrazovih idej pa se je v duhu novega ilirizma zavzemal za tesnejše kulturne stike s Hrvati. Veržejec Fran Kovarčič (1867 do 1959) je napisal številne sestavke in knjige iz krajevne zgodovine Slovenskega Stajerja in si stekel velike zasluge za razvoj Zgodovinskega društva v Mariboru. Trstenjak Anton (1853—1927), doma od Miklavža pri Ormožu, je objavil razen mnogih člankov v raznih področjih in življenjepisov znamenitih mož pomembno delo »Slovenski gledališče«. V Drsteli pri Ptujju rojeni Matija Murko (1861—1952) se je kot univerzitetni profesor v Gradcu, Lipskem in Pragi ukvarjal z jezikoslovjem, slovstveno zgodovino, z zgodovino sploh in narodopisjem ter je v neki meri nadaljeval Miklošičevo delo. Brebrovničan Jakob Kelemina, rojen 1882, še deluje na ljubljanski univerzi; napisal je jezikoslovne in zgodovinske sestavke, se ukvarja zlasti z literarno teorijo in je znanstveno obdelal naše bajke in pripovedke.

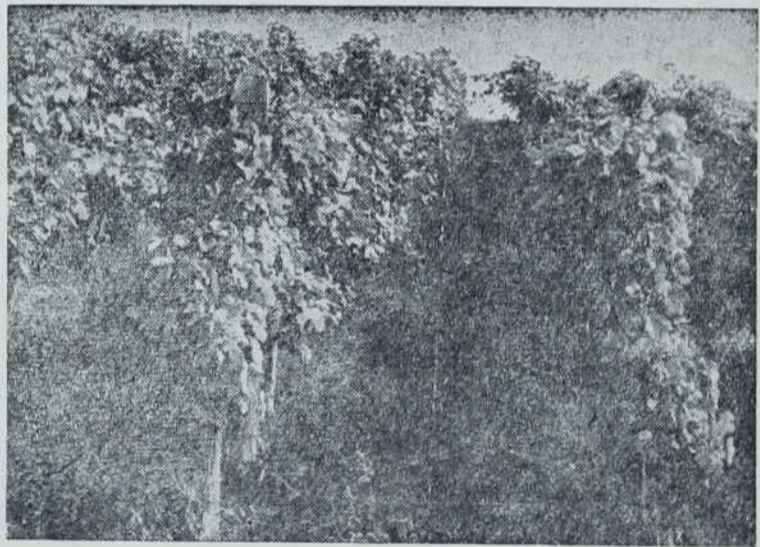
Pozabiti ne smemo štirih zaslužnih pravnikov. Središčan Ivan Dečko (1859—1908) je deloval kot vodja celjskih Slovencev na političnem, kulturnem in gospodarskem

ter prevaja iz tujih jezikov in urejuje revijo »Nova obzorja« v Mariboru. Katja Spur (1908 — Krapje pri Ljutomeru) goji kot novinarka zlasti socialno reportažo in je spisala več brošur v zvezi z izvajanjem petletnega načrta. Omeniti moramo še precej po krivici pozabljenega Ivana Klobaso iz Blaguša pri Vidmu in njegove povečini miselnolirske pesmi.

V 18. stoletju in v prvi polovici 19. stoletja so pisci iz Prlekije pisali v svojem narečju, ki so ga včasih in s težavami prilagajali razvijajoči se knjižni slovenščini Prešernovega kroga. Vrazov načrt je spričo odpora tega kroga propadel, vendar tradicija pisane in tiskane prleščine z njim ni umrla. Zapisovalci ljudskih pesmi in običajev so jo nujno morali uporabljati. Peter Skuhala (1847—1913) s Cvena pa je izdal dva zvezka svojih »Popevk« v domačem narečju, skoro vse šaljive vsebine. Posebno prvi zvezek je postal kar ljudska knjiga. Muršec Mirko (1884 — Biš) je pred prvo svetovno vojno v podlistkih »Narodnega lista« pod imenom Komarof Mihalek zasmehoval ljutomerske Nemce in nemškutarje pa tudi nasprotnike napredne misli.

Ta kratki prikaz seveda ne more zajeti vseh prleških piscev, ki so s svojim delom pomagali graditi stavbo slovenske kulture. Prleki pa so delovali uspešno tudi v glasbi, kiparstvu in slikarstvu. Med glasbeniki omenimo najprej Ivana Miklošiča (1823—1901), jezikoslovčevega brata, ki je kot učitelj petja in vodja čitalniškega zbora v Mariboru širil slovensko pesemsvod. Podobno je deloval v Ljutomeru in okolici v Ptujju rojeni Fran Zacherl (1868—1940). Veržejec Slavko Osterc (1895 do 1942) pa je uvedel v našo glasbo najmodernejši slog ter vplival na njen razvoj tudi kot glasbeni pisatelj in kritik.

V Lastomercih leta 1874 rojeni kipar Ajlec Jožef je slovel v tujini kot dober portretist. Roman Fekonja, rojen leta 1868 v Veličanah, je deloval kot cerkveni sli-

Prlekija — dežela klopotev in vinske trte

kar in portretist v domovini, pozneje v ZDA, kjer je umrl. Tone Čeh iz Nunske grabe (1882—1950) je bil cerkveni slikar in spreten žanrist. Ivan Zaboča (1887—1939) iz Ljutomerske okolice je zapustil v domovini malo svojih slik, ker je dolga leta deloval na Slovaškem. V Mariboru živi leta 1894 rojena Antea Trstenjak iz Slamnjaka pri Ljutomeru ter Ivan Kos iz Radgone, ki zajemata rada motive svojih slik iz neskončnega barvnega bogastva svoje sončne prleške domovine.

Delež Prlekije v slovenski kulturi torej ni majhen in je zgovoren dokaz za bistrost in podjetnost njegovega ljudstva. Zato se ne smemo čuditi, da je seme socialistične misli, ki jo je »Ljudska pravica« leta 1934 pričela sejati tudi po njenih gričih in dolinah, padlo spričo specifičnih socialnih razmer (viničarstvo, kočarstvo) na rodovitna tla. Tla pa je pomagal pripravljati socialist Viktor Kukovec, rojen 1874 v Ljutomeru, čigar oče Ivan Kukovec je bil tudi znamenit gospodarski in politični delavec. Naposled se je lepo število prleških mož in žena navdušeno odzvalo klicu domovine, ko je okupator skušal priključiti svojemurajhu tudi ta čudovito lepi in dragoceni del slovenske zemlje.

Delež Prlekije v slovenski kulturi torej ni majhen in je zgovoren dokaz za bistrost in podjetnost njegovega ljudstva. Zato se ne smemo čuditi, da je seme socialistične misli, ki jo je »Ljudska pravica« leta 1934 pričela sejati tudi po njenih gričih in dolinah, padlo spričo specifičnih socialnih razmer (viničarstvo, kočarstvo) na rodovitna tla. Tla pa je pomagal pripravljati socialist Viktor Kukovec, rojen 1874 v Ljutomeru, čigar oče Ivan Kukovec je bil tudi znamenit gospodarski in politični delavec. Naposled se je lepo število prleških mož in žena navdušeno odzvalo klicu domovine, ko je okupator skušal priključiti svojemurajhu tudi ta čudovito lepi in dragoceni del slovenske zemlje.

načrt. Nadaljnje delo se je poprijel učitelj L. B. ki je videl računskovodni račun in idejo narodne kipe. Po dolgem obkrožanju političnih oblast je bila ustanovljena po državni predložitvi prvega in prvega vendarle davčnega št. št. 1894.

Prvi ustanovni odbor je bil sestavljen iz: Ivan Kumpatič, klagavnik g. Anton Kupa, kajnik g. učitelj Janko Karba, pedagoška g. T. Zacherl, odborniki: g. notar Anton Slodnjak, g. Čemer, odb. se sek. g. Fran Sericev in poverljivi odborniki g. vintarji Kiriloslav Ljajca. Pri tem obnem oboru je bilo navzočih 70 učitelj, uradnikov, kmetov, celo je bil v bilu ustanovitelj prvega društva pri prcu.

Imeniki klare 3 ustanovitelja Slav. Kupa.

20 podpisnikov ter 8 življenjskih članov.

Komaj 2 in pol meseca po obnem oboru se je ustanovilo in udeležilo ustanovitve obnove društva v Goriji Radgoni ter je tam že javno nastopilo.

Oto leto je prišlo na silvestrovo sabatni večer s številnim spredom. Slovesno gosto m. ab.

Stijavati jeje m. ab. ka dom m. ab. Pri ribeh met. z. kar imamo, lebi dam. m. ab. Jadranske morje, m. ab.

Faksimile zapisnika z ustanovnega sestanka pevskega zbora v Ljutomeru leta 1894

so »Srjajnce« z njihovo sorodno govorico zmerom steli za svoje. Njegove pesmi, pisane v prleščini s primesjo »srjajščine« in hrvaščine, ki pa se jih je le malo ohranilo, prekašajo Volkmerjeve po vsebini in obliki. Peter Dajko (1787—1873) iz Zbigovec pri Radgoni je s svojim neuspehim posebnim črkopisom »dajkočica« prešel v našo slovstveno zgodovino, njegove v prleščini in dajkočici pisane nabožne in posvetne pesmi pa najdemo še zdaj v starih kmetijskih kočah. A n-

ničarja 19. stoletja. Velik je bil tudi njegov vpliv na razvoj slovenskega knjižnega jezika.

V tej dobi moramo omeniti še nekatere precej mnogostranske pisatelje Prleke. Jožef Muršec (1807—1895) z Biša je pod Vrazovim vplivom nabiral narodopisno blago in napisal poleg knjig in člankov razne vsebine kratko slovensko slovnico za prvence. Davorin Trstenjak (1817—1890) iz Kraljevec je pisal pesmi (tam za goro zvezda sveti), novele, črtice, poto-

ŠALEŠKA DOLINA VČERAJ

Tam, od Saleka sem, kjer Paka dobiva širo strugo, pa vse do vznožja Smrekovec in Uršlje gore se razprostira le kilometer, dva, široka dolina, ki je po gradu Saleku dobila svoje ime — Saleška dolina.

Cepprav ta dolina, ki leži med slemeni Mislinjske doline na severu in Savinjske na jugu, nima za seboj velikih zgodovinskih dogodkov, razen v narodnoosvobodilni vojni, je bilo tu pomembno ognjišče in torišče raznih ljudstev. To dokazujejo najdbe, ko je tod prebival sodobnik skrapinskega človeka, to pričajo ostanki iz keltske dobe in rimske dobe ter iz dobe preseljevanja narodov. Podobna današnje doline je podoba slovenskega ljudstva, odkar se je tod naselilo, živelo in trpelo do najnovejše zgodovine. Pravi življenjski razmah pa je ta dolina našla po osvoboditvi. To pričajo veliki delovni polet našega ljudstva, to pričajo velike gradnje in industrijski razvoj te doline.

Saleška dolina je vsa posejana s premogom; ta predstavlja največje bogastvo okraja. Po uradnih podatkih je v Saleškem bazenu okrog 600 milijonov ton lignita, kar predstavlja 1/4 celotne premogovne zaloge v Sloveniji. Izkoriščanju premoga lignita so v Saleški dolini posvetili večjo pozornost šele po osvoboditvi. Prav to dejstvo pa bo odločilno vplivalo na bodoči gospodarski razvoj te doline z večjima središčema Soštanj in Velenje, ki sta oddaljena eden od drugega le 6 km in bosta že jutri tvorila močno strajno komunno.

Najpomembnejši industrijski obrat v Saleški dolini je vsekakor velenjski rudnik lignita, ki bo to pomembnost v bodočnosti prav gotovo tudi obdržal.

Prva raziskovanja premogovnih ležišč so se začela okrog leta 1876. Eksploatacija je bila primitivna in majhna, transport pa se je vršil s vprego, ker takrat še ni bilo železnice. Cepprav je v Saleški dolini ogromno premoga, pa so težave v tem, da ima lignit majhno kalorično vrednost, zato se ga ni izplačalo prevažati v druge kraje. Zaradi tega so leta 1927 zgradili ob rudniku električno kalorično centralo z zmogljivostjo 2000 KW, ki pa so jo leta 1934 dvignili z montažo novega agregata na 7250 KW. Z zgraditvijo kalorične centrale so ta problem v neki meri rešili, saj je elektrarna porabila cca 50% celotne proizvodnje, ostalo pa je odkupila einkarna v Celju, rudnik v Mežici in drugi. Niže od velenjskega rudnika se je v 14. stoletju začelo razvijati dvoje naselij: Velenje in Pesje, ki je izrazito rudniško naselje, saj je pretežno naljeno z delavci in uslužbenci rudnika.

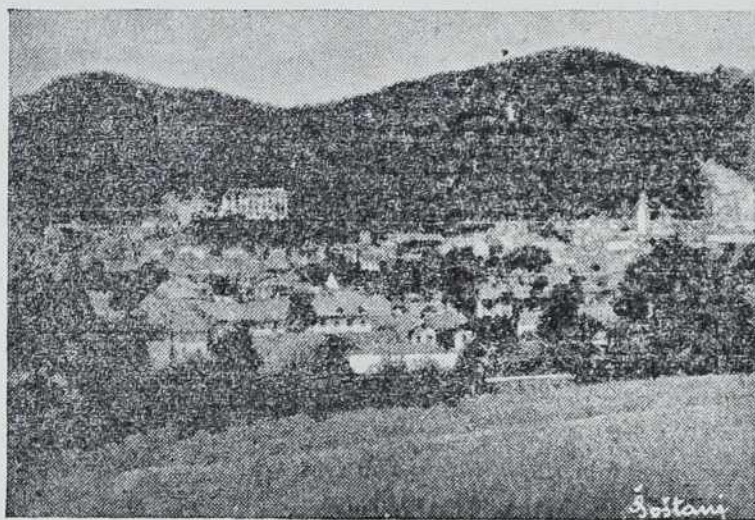
ŠOŠTANJ IN VELENJE

Da bo vrednost velenjskega lignita boljše izkoriščena in da ga ne bo treba prevažati na velike daljave, gradijo na robu Soštanja veliko kalorično elektrarno, največjo te vrste v Jugoslaviji, ki bo učinkovito dopolnjevala našo mrežo hidrocentral. Elektrarna v Soštanju bo 4-krat večja kakor je kalorična centrala v Trbovljah. Ze ob polovični zmogljivosti bo prevzemala od rudnika 2500 ton premoga dnevno. Ker bo rudnik dobavljala elektrarna komaj 10% te količine v prahu, bo imela elektrarna posebne drobilce in mline, v katerih bodo ta premog drobili in mlieli v prah.

Začetki ideje o veliki termoelektrarni v Soštanju segajo tja v leto

Tujec, ki bi danes potoval skozi Saleško dolino, se bo začudil. Zo kar na soštanjski postaji bo videl ogromno gradbeno dejavnost: novo termoelektrarno v izgradnji, nasproti nje pa 7 dograjenih stanovanjskih blokov za delavce elektrarne. Cimbolj se približujemo Velenju, tembolj bomo spoznali obrise bodočega razvoja Saleške doline.

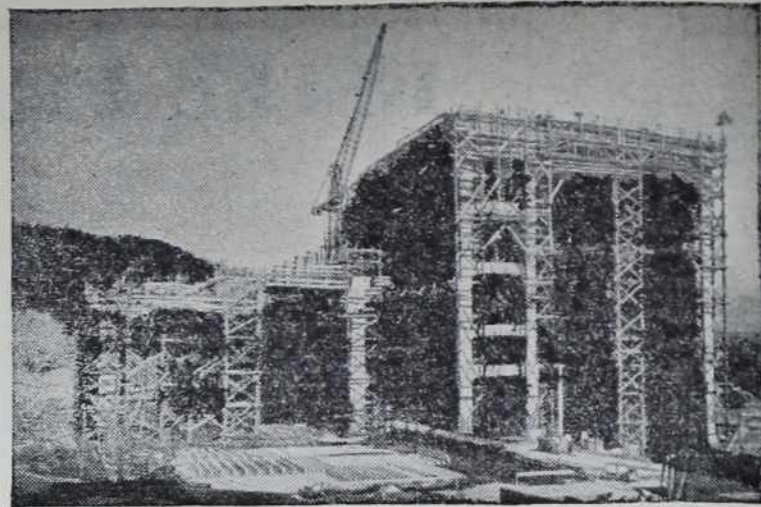
Vse naprave rudnika so danes že močno zastarele, saj so v obratu že okoli 60 let. Izvozni jašek ne dopušča povečanje proizvodnje. Ko je bilo sklenjeno, naj se proizvodnja v velenjskem rudniku v prvi petletki poveča na več kakor desetkratni predvojni obseg, so se odločili, da bodo zgradili nov, še večji jašek v Soštanju. Po temeljnih pripravah so začeli v letu 1950 odpirati novo jamo. Poiskali so najprimernejši prostor v Družmirju pri Soštanju in začeli poglobljati nov izvozni jašek, ki mu je za najmanj več desetletij zagotovljeno obratovanje. Velenjski rudarji so vztrajno in pogumno premagovali vse težave in v svoji režiji poglobljali jašek; lani, zadnji dan v letu, pa so rudarji kronali svojo zmago: pričel je obratovati in omogočil je povečanje proizvodnje za 80%. Globok je 372 m in je po velikosti in zmogljivosti eden največjih jaškov v jugovzhodni Evropi.

Danes je v rudniku zaposlenih skorajda 2000 delavcev, to se pravi šestkrat več kot pred vojno. Po osvoboditvi je bilo investiranih v rudnik blizu 3 milijarde dinarjev, nadaljnji 2 milijardi pa bodo vlozene prihodnja leta. Ko bo novi jašek dokončno dograjen, bo dajal dnevno 7000 ton premoga.

Povečanje obrata se je v Saleški dolini takoj poznalo. Ravnila nad Novim Velenjem se je spremenila v mesto. V Smartnem pri Velenju, pa vseskozi sem do rudnika, je zrastle novo mesto — mesto rudarjev. Ze danes, cepprav po načrtu polovica hiš še ne stoji, se temu novemu naselju pozna, da prevzema vse značilnosti novega mestnega središča. Tu je moderna obratna ambulanta, kinodvorana, trgovski lokali, tu je končno dobro znano velenjsko jezero: hotel, weekend hišice, gugalnice za otroke, kopalnišče, park, letni kino, stadion, ki je sicer še v izgradnji itd. Poskrbljeno je za rudarja, ki bo tu po končanem delu našel vso potrebno razvedrilo.

Po vsem tem, kar je danes znana o razvoju velenjskega rudnika zaradi ogromnih količin premoga, ga imenujemo tudi rudnik bodočnosti. Da, rudnik bodočnosti socialističnega človeka!

IN DANES

dane površine pa meri 5700 m². Premog bodo dovažali v elektrarno po žičnici. Iz elektrarne bodo zgradili daljnovidno proti Ljubljani, Dravogradu in Kidričevemu. Manjše daljnovode za krajevne potrebe pa bodo postavili tudi proti Mežici, Celju, Velenju itd.

Pa to še ni vse, kar bo preoblikovalo bodoče lice Saleške doline — Soštanj in Velenje — v strnjeno gospodarsko in teritorialno enoto — komunno, ki bo lahko v znatni meri prispevala sredstva za dvig gospodarstva drugih komun, zlasti Zgornje Savinjske in sedanjem soštanjskem okraju. V Saleški dolini (omenja pa se tudi možnost v Savinjski dolini) bo verjetno v prihodnjih letih zrastle še eno pomembno industrijsko podjetje. Omenili smo že, da ima velenjski premog sorazmerno nizko kalorično vrednost. Z ople-

menitjem, s predelavo v polkoks, ki ga naša industrija nujno potrebuje, pa bo mogoče njegovo kalorično vrednost izdatno zvišati. Hkrati bo mogoče proizvajati še številne druge kemične proizvode: težka, srednja in lahka olja, snovi za izdelavo barv, zdravil, razstreliv in umetnih gnojil. Celo saharin, nftalin in vitamini ter razna desinfekcijska sredstva bodo dopolnjevala dolgo listo proizvodov tega kombinata.

O kombinatu do danes v Saleški dolini niso razpravljali mnogo. Vse preveč so bili zaposleni z ureditvijo načrtov, ki so nujnejši. Nagla rast naše industrije pa bo prej ali slej sprožila tudi izpolnitev te zamisli, ker bomo le tako lahko bogastvo Saleške doline najbolj smotrno izkoriščali.

166 let

usnjarske šole

Ko smo o Saleški dolini zapisali, da je premog bodočnost razvoja, se nismo zmotili. Vendar ne moremo mimo soštanjske usnjarne, ki iz stoletja v stoletje vzgaja rod usnarjev in je močan činitelj okraja. Usnjarna ima za seboj že 166-letno tradicijo. Cepprav se je usnjarna renegeta Woschnagga razvila že od prve svetovne vojne do širokega obsega, je po osvoboditvi, zlasti pa po izročitvi tovarne v delavsko samoupravljanje, dosegla velike uspehe, bodisi v proizvodnji, bodisi v kvaliteti izdelkov. Dvignilo se je število delavstva in vključ temu, da je strojna oprema zastarela, da so stroji dotrajani najmanj za 80%, je današnja kapaciteta dosegla 4500 ton surovih kož letno. V usnjarni izdelujejo vse vrste gornjega in spodnjega usnja — podplatov. Poseben sloves pa ima usnje likanec, ki je znan po vsem svetu in ima posebno mednarodno zaščitno znamko. Tovarna ima 4 zlate in 1 srebrno kolajno ter niz diplom in pohval, ki so jih prejeli na mednarodnih razstavah za standardne in kvalitetne izdelke. Na svetovnih tržiščih v Avstriji, Braziliji, Turčiji, na Švedskem, v Holandiji in drugod boste našli usnje te tovarne. Mnogo preglavic pa ima kolektiv s surovi-

mi kožami. Domači trg daje le polovico kož za proizvodnjo, ostalo pa morajo uvažati iz ZDA, Južne Amerike, Abesinije, Nove Zelandije in Skandinavskih držav.

V dnevni skrbi za proizvodnjo mineva delovni dopoldan. Popoldne pa je namenjeno delavcu za razvedrilo. Znajo ga izkoristiti. Medtem ko eni vadijo in igrajo v godbi na pihala, drugi prepevajo v številnem pevskem zboru, tretji zopet nastopajo v dramski skupini. Večina rada gleda nogometne tekme domačega »Usnarja«. Pozimi radi smučajo, za kar so si zgradili tudi 25-metrsko skakalnico, ki jo sedaj nameravajo povečati. In na dan tedenskega počitka? Takrat jih mnogo pohiti v Planinski dom usnarjev St. Vid, 1096 m nadmorske višine.

Tovarna usnja, že takšna kot je, je velikega pomena za Saleško dolino. Toda potrebno jo bo obnoviti, predvsem strojni park. Namen pa imajo tudi povečati proizvodnjo za 50%, za kar bo potrebno nabaviti še nekaj novih strojev, ki bi si jih podjetje kupilo s svojimi devizami, pridobljenimi z izvozom.

Hudo stanovanjsko stisko v Soštanju pomaga reševati tudi usnjarna, ki je v zadnjem letu zgradila 3 večje stanovanjske bloke.

ENO MESTO

1947, ko so pripravljali načrte za štiri termoelektrarne istega tipa: Soštanj, Kakanj, Kolubara in Lukavec. Soštanj je bil zlasti važen zaradi ogromnih rezerv premoga v Saleški dolini. Po prvotnem načrtu bi bila oprema dobavljena iz CSR. Toda nesrečno leto 1948, ko nam je resolucija Informbiroja prinesla toliko težav, je tudi tu pustila sledove. Začela so se nova pogajanja in končno je bila tudi sklenjena pogodba, ki je za 15% ugodnejša od prvotne.

V letih, ko ni bilo mogoče nadaljevati kapitalne gradnje, so zgradili več stanovanjskih objektov. Leta 1953 so se začela dela na pomembnih objektih: prestavili so 1500

metrov struge reke Pake in v enaki dolžini železniško progo. Za transformatorsko in razdelilno postajo, odkoder bo vodilo 7 po 110 KW odcepiov, so morali odkopati 100.000 m³ zemlje in jo odpeljati drugam.

Novembra 1955 bo začel obratovati prvi agregat s 50 MW, februarja 1956 pa drugi. Za primerjavo naj navedemo, da je današnja kapaciteta elektrarne Fala 34 MW, ali: nov izvor električne energije bo tolikšen, kot sta danes elektrarna Dravograd in Vučenica skupaj.

Kalični centrala v Soštanju bo velikani socialistične graditve. Njena kotlovnica bo visoka 34 m, strojnica 28 m, črpalka 52 m, bunker za premog 46 m, velikost zazi-

Okrajni komite ZKS Okrajni odbor SZDL K r a n j

pozdravljata ob prazniku
naprednega tiska delovno
ljudstvo Slovenije, posebno
pa še udeležence proslave
v Lendavi.

»Ljudska pravica« —
naše borbena glasilo!

Šaleška dolina IN TURIZEM

Kar je za Šaleško dolino premog, to je za Savinjsko dolino lepota kraja, ki utegne pospešiti gospodarski razvoj te doline. Tako Zgornja Savinjska dolina kot Zadreška bi lahko zaradi svoje romantičnosti in drugih pogojev razvili turizem do skrajnosti. Žal je turizem za splošnim razvojem v okraju zaostal, vendar o zadnjem času stopa tudi ta problem vse bolj v ospredje.

Cepiran sodijo, da bi utegnili biti v Zadreški dolini precejšnja ležišča črnega in rjavega premoga, železne rude, boksita, antracita, kremenjaka, cinka, svinca in drugih rud, doslej to še ni raziskano. Okrajni ljudski odbor v Šoštanju pa je določil sredstva tudi za ta raziskovanje.

Doslej je bil edini važnejši vir dohodkov teh dveh dolin zeleni premog, kakor pravijo kvalitetnemu savinjskemu lesu. V Nazarjih se je razvila lesna industrija. Iz nekdanj bogatega knezoškofjskega gozdnega veleposesta se je po osovoboditvi razvilo lesno industrijsko podjetje z obratom parno žago, parnilnico in zabojarno. Zabojarna v Nazarjih je največja v Sloveniji, opremljena s stroji na električni pogon. Tu izdelujejo zaboje za vse vrste sadja, domačega kakor južnega. Čez 70% proizvodnje izvažajo v Palestino, Izrael, Libanon, Egipt, Grčijo, Turčijo, Anglijo itd., kar predstavlja uspeh naše lesne industrije in lep vir deviz. Morda se nihče ne spomni, da so dokaj drage pomaranče, ki jih prodajajo v trgovinah, prepotovale ves svet prav v zabojih iz Nazarja.

Okrog 100 delavcev je našlo služek v Tovarni baro in lesnih izdelkov v Ljubiji. V neposredni bližini tovarne so glavni viri surovin za izdelavo baro, za katere je veliko povpraševanje na domačem in inozemskem trgu.

Sicer je vsa ostala dolina navezana v glavnem na turizem in letoviškarstvo. Romantična pokrajina, prekrasna izhodišča za planinske ture in smučišča na Ojstrico, Škarje, Okrešelj, Rinko, Mrzlo goro, Oljšavo itd. Najbolj je znana Logarska dolina zaradi omiljene alpske klime, ki omogoča v vsakem letnem času prijetno bivanje in odmor. Iz Solčave se

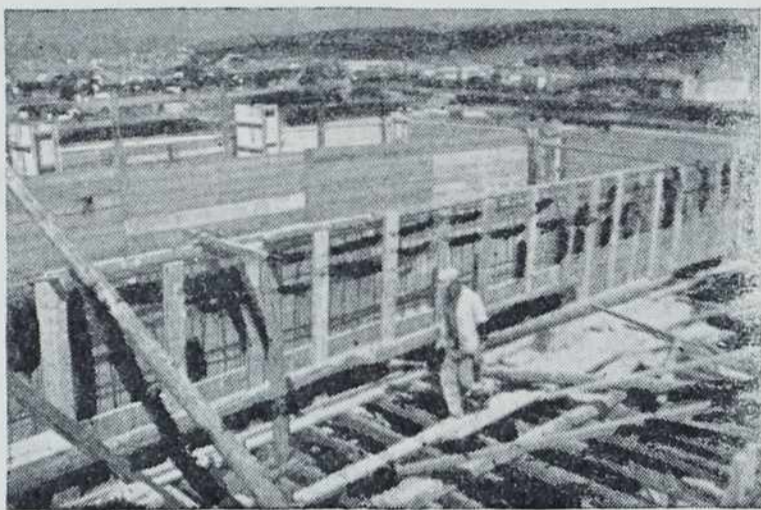
odpira pot v Logarsko dolino. Leta 1944 je bila popolnoma porušena in jo še sedaj obnavljajo. Po svojih posebnostih bi Solčava zaslužila, da bi jo obnovili po posebnem regulacijskem in urbanističnem načrtu.

Logarska dolina, ena najlepših dolin ledeniškega izvora, je turistična priročnost s svojimi potmi, sprehodi, izleti in turami za dopustnika, letoviščarja in meekend izletnika, looce, planince in alpiniste... Leta 1955 je Planinsko društvo Celje odprlo prvo turistično postojanko (okupator je leta 1944 požgal pet hotelov), ki je najbolj obiskana.

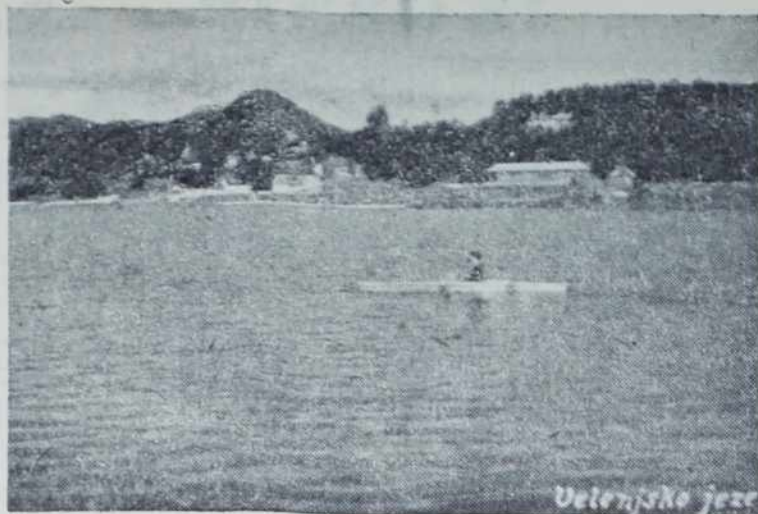
Nekdaj se je prebivalstvo te doline preživljalo s turizmom, z vzrejo znane švicarske ovce in s splavarstvom. Danes se v glavnem preživljajo z zaposlitvijo pri gozdnih delih LIP Nazarje in Gozdnega gospodarstva, ki imata svoje obrate tudi v Solčavi, Gornjem gradu in Rečici ob Savinji. Nekaj jih je našlo zaposlitev v tovarni usnja v Rečici ob Savinji. Precej pa se jih še danes preživlja s turizmom, vendar kapaciteta z ozirom na pogoje ni izkoriščena. Ti

kraji bodo v bodoče morali z boljšo propagando, predosem pa z zgraditvijo hotelov in drugih planinskih postojank poskrbeti, da bodo povečali vir dohodkov iz turizma. Zato imajo že sedaj mnogo pogojev, le boljše propagande bo treba. Naj omenimo samo bogata lovišča divjadi, Logarska dolina in njena okolica je pravi narodni park z bogato floro in fauno. (Narodni park Okrešlja, Metkovega in Robanovega kota.) Posebna znamenitost je zaščiteno drevo stisa, Potoška zijačka, vrelci ob hudourniku Savinje, slap pod Rinko s 35-metrskim padcem, kjer je izvor Savinje, ki ponikne in pride na površje v središču Logarske doline.

Našla rasi naše industrije in perspektivni načrti graditve bosta zahtevala, da se naše bogate zaloge naravnega bogastva premoga in rudnin preiščejo in izkoristijo, kar bo dalo okraju gospodarsko moč, z ureditvijo turističnih postojank in letovišč pa bodo prirodne lepote šoštanskega okraja zaslovene v domovini in izven njenih meja.

Kalorična elektrarna v Šoštanju bo pravi velikan naše socialistične graditve

Velenjsko jezero s svojo okolico postaja priljubljeno letovišče

Napreden tisk — naše orožje v boju za socializem in resnično demokracijo!
Pozdravljamo udeležence proslave
v Lendavi.

Okrajni ljudski odbor
Okrajni komite ZKS
Okrajni odbor SZDL
ŠOŠTANJ

Delavski Maribor

čestita slovenskemu delovnemu ljudstvu k prazniku naprednega tiska, ob pomembnem jubileju 20. obletnice »Ljudske pravice« in pozdravlja udeležence proslave v Lendavi.

Okrajni ljudski odbor
Maribor - okolica

RADOVLJIŠKI OKRAJ PRED RESNO PREIZKUŠNJO

Radovljiški okraj se uvršča med tiste okraje v Sloveniji, ki so se po zadnji vojni s pravilno gospodarsko politiko krepko postavili na svoje noge. Poleg pospešenega razvoja industrije, od katere ima prebivalstvo glavni vir dohodkov, ima radovljiška okolica tudi izredno ugodne pogoje za razvoj gostinstva in turizma. Bled, Begunje, Bohinjski bazen, to so priznani turistični kraji, ki iz leta v leto privabljajo mnogo domačih in tujih turistov...

Pretežna večina prebivalstva v okraju — nad 55% — je po socialnem poreklu iz delovnih vrst. Značilna je ugotovitev, da je delavstvo enakomerno razdeljeno po vsem okraju. Pospešen tempo industrializacije in sorazmerno močno zastopan delavski razred napram ostalemu prebivalstvu, vse to je v povojnih letih pospešilo splošni napredek in razvoj gospodarstva. V družbenem življenju se je izredno močno uveljavilo delavsko samoupravljanje, to pa dviga zavest prebivalstva na splošno. To so v glavnem vzroki, da v okraju že od spomladi sem resno razmišljajo o možnosti ustanavljanja komun, ki bodo kot nove upravne enote prevzele gospodar-

POSPESEN RAZVOJ INDUSTRIJE ZAGOTAVLJA PREBIVALSTVU TRDNE ŽIVLJENJSKE POGOJE — ŽIVAHNA RAZPRAVA O KOMUNAH — KOMUNALNE SKUPNOSTI BODO SKRBELE TUDI ZA GOSPODARSKO PASIVNE KRAJE V CILJU ZBLIŽEVANJA MESTA IN VASI...

ma v okraju dosegla dovolj visoko stopnjo, da se lahko pristopi k navedeni spremembi. Zaradi tega je splošno mnenje, da izrazito delavski okraj, kot je radovljiški, nikakor ne sme zaostajati za našim splošnim razvojem in da bo moral Okrajni ljudski odbor Radovljica v najkrajšem času temeljito in podrobno preučiti družbeno ekonomski položaj in pogoje za ustanavljanje komun kot višje oblike družbenega samoupravljanja v okraju.

Kakor povsod, tako so se tudi v radovljiškem okraju znašli takoj po zadnji vojni v precejšnjih težavah.

utrjevala in razvijala tudi ljudska oblast.

V okraju so imeli leta 1945 nad 40 krajevnih ljudskih odborov, od katerih jih je bilo precej gospodarsko šibkih, tako da je naslednje leto ostalo v okraju samo še 50 krajevnih ljudskih odborov. S splošno reorganizacijo ljudske oblasti je končno ostalo v okraju 11 občinskih ljudskih odborov in dva odbora mestnih občin s posebnimi pravicami. Da bi se zagotovil gospodarsko pomembnejšim občinam nemoten razvoj in gospodarski napredek, sprejemajo iste vedno več funkcij in problemov v samostojno upravljanje in reševanje. V letu 1950 so iz okraja izločili mesto Jesenice, naslednje leto pa Bled, ki dobita na področju lokalnega gospodarstva, turizma, obrtništva, gostinstva in komunalnih zadev samostojne pravice. Sporedno z decentralizacijo in demokratizacijo ljudske oblasti so v gospodarskem razvoju okraja odigrali nadvse pomembno vlogo delavski sveti, to je delovni kolektivi. Uvedba samoupravljanja v gospodarstvu, zmaga decentralizacije in sproščeno delovanje ekonomskih zakonov, vse to pa je zahtevalo nadaljnjih ukrepov. Z zakonom so bili odpravljeni izvršni sveti pri ljudskih odborih, njihovo vlogo pa so prevzeli ljudski odbori kot kolektivni organ uprave, ki stalno zaseda in deluje po svojih komisijah in svetih. Posebno poglavje v nadaljnjem razvoju predstavljajo zbori proizvajalcev. Ta demokratizacija ljudske udeležbe državljanov izredno ugodno vpliva na nadaljnji razvoj medsebojnih odnosov, kar se živo odraža tudi v radovljiškem okraju, kjer sedaj deluje poleg odborniških komisij še 45 različnih organov s preko 200 državljanji.

V prvem obdobju je bilo treba skrbeti za redno preskrbo in prehrano, na gradbiščih se je odvijal boj za najpotrebnejše ključne objekte, potrebno se je bilo boriti proti raznim spekulativnim in kapitalističnim pojavom v našem gospodarstvu, hkrati pa smo uveljavili celo vrsto revolucionarnih zakonov. V tem prvem, razmeroma vihnem obdobju, so bili postavljeni trdni temelji svobode delavskega razreda. Z agrarno reformo smo popravili in izravnali najbolj kričeča nasprotja med kmečkim prebivalstvom, največja pridobitev pa je bila v tem, da smo odpravili izkoriščanje človeka po človeku. Vsi ti revolucionarni zakoni so tudi v radovljiškem okraju prinesli vidne spremembe. Sporedno s temi ukrepi pa se je

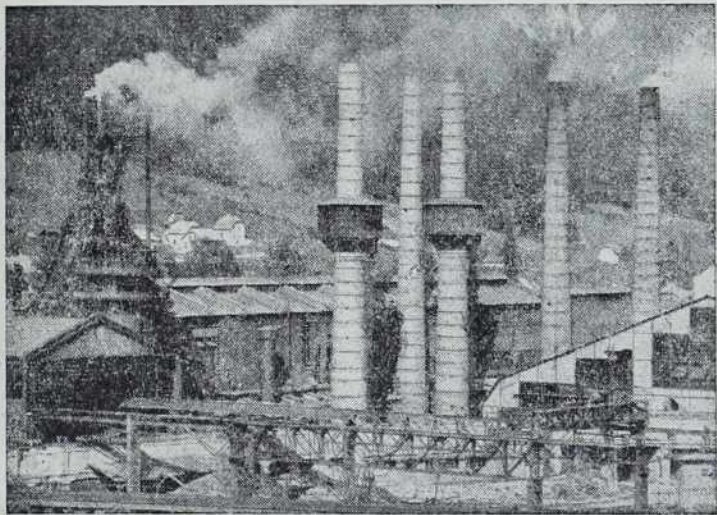
trdne temelje v gospodarstvu, kakor tudi pogoje za boljše življenje delovnih ljudi. Industrija v okraju je dosegla v proizvodnji viden napredek, ki pa se odraža tudi v kakovosti izdelkov. Okraj ima po novih gospodarskih predpisih važno in pomembno funkcijo regulatorja razvoja gospodarstva in vsega družbenega življenja, vse to pa zahteva novih, popolnejših oblik samoupravljanja tako, da postaja sedanji način upravljanja čisto ovira, ne samo v gospodarskem pogledu, temveč tudi v razvoju družbenih odnosov na splošno.

Med široko in izredno živahno diskusijo o bodočih komunah je bilo opaziti v okraju tudi nekaj omahljivcev. Ti ljudje v svoji navadni pravici, da gre v tem primeru za nekakšen poizkus, pri katerem naj bi radovljiški in kranjski okraj postala poizkusna kunca. Te trditve izvirajo iz nepoučenosti. Če bi se ti ljudje poglobili v gospodarsko in politično analizo okraja, bi prej ali slej prišli do spoznanja, da je v okraju stopnja delavskega samoupravljanja zaradi objektivnih pogojev dosegla višino, na kateri so dani vsi pogoji za uveljavljanje komun. To mnenje upravičuje močna industrija, pretežna večina delavstva in pa visoka zavest delovnih ljudi. Iz vsega tega sledi, da ne gre le za formalno reorganizacijo in novo teritorialno razdelitev okraja in ob-

čin, temveč za povsem nov korak, ki ga zahteva sedanji razvoj. Se odgovor tistim, ki v bodočih komunah ne vidijo razrednega značaja! Tu ne gre, kaor hočejo nekateri to tolmačiti, za neko vsesplošno demokracija, pri čemer bi prišli na svoj račun tudi razni spekulanti in podobni. Komune so imele tudi razredni pomen in se kot take dosledno krepile in uveljavljale socialistična načela v gospodarstvu. To pomeni, da bo komuna okrepila zavest in vlogo organov ljudske oblasti. Bodoča komuna bo odigrala pomembno vlogo pri zblizevanju mesta in vasi, saj bo v svojem krogu skrbela tudi za razvoj gospodarsko pasivnejših krajev. Zato bi bilo odveč pričakovati, da bo komuna dovoljevala razraščanje spekulativnih tendenc, ki še danes občutno zavirajo napredek posameznih gospodarsko šibkejših občin v okraju. Torej gre za povečanje vpliva delavskega razreda na družbeno življenje, za zaostritev razrednega boja, kakor tudi za dvigovanje progresivnega vpliva na družbo.

Kako in kje naj bi zaživele bodoče komune v okraju? S tem vprašanjem se bavi največ volivcev. Če upoštevamo, da bo morala imeti bodoča komuna svoje gospodarsko in kulturno središče, iz katerega bo izhajala progresivna miselnost in vpliv delavskega razreda, bi imeli pogoje za ustanovitev komun sledeči kraji: Jesenice, Radovljica, Bled, Kropa in zaradi svojih posebnosti verjetno tudi Bohinjska Bistrica. Komuna Jesenice naj bi zajela celotno zgornjo savsko dolino, ki bi vključila v svoj sestav sedanji občini Mojstrana in Kranjska gora, proti jugu pa bi komuna zajela tudi del občinskega ljudskega odbora Zirovnica in morda del Gorij in Podhoma. Iz teh predelov namreč odhaja večje število delavstva na delo na Jesenice. Ugodne pogoje za ustanovitev komun ima tudi sedanje okrajno središče Radovljica, ki je že od nedaj povezovala okolica, predvsem na zgornji savski strani. Tretja komuna naj bi se formirala na Blejskem, ki ustvarja poleg Jesenic in Radovljice največji bruto produkt, izvirajoč deloma iz lesne industrije in gozdarstva, deloma pa iz turizma. V geografskem pogledu predstavlja enoten bazen, ki pa v gospodarskem pogledu brez dvoma še ni povsem razvil materialnih možnosti. S priključitvijo današnjih naselij v Gorjah bi se okrepil delavski element, ki bi predstavljal zdravo žarišče sredi malomeščanskih pojavov, ki se opažajo v turističnem gospodarstvu na Bledu. Končno je treba omeniti še Begunje in Bohinjski bazen, ki imata sorazmerno dobro razvito gospodarstvo in predstavljata vsaka posebej gospodarsko celoto.

Iz teh skromnih vrstic smo skušali vsaj bežno prikazati gospodarsko moč in politični položaj v radovljiškem okraju. Sklepamo pa, da bodo delovni ljudje v tem okraju z združenimi močmi dosegli velike načrte, ki jih postavlja pred nje današnji razvoj.

Jesenški orjak — železarna

sko in kulturno življenje v svoje roke. Ta razprava, ki se je razplamela med volivci, dobiva zadnje čase povsem konkretne oblike. Da so v radovljiškem okraju dozoreli pogoji za ustanavljanje komun, potrjujejo naslednje ugotovitve:

1. V radovljiškem okraju so dozoreli vsi ekonomski pogoji za nadaljnjo izpopolnitev delavskega in družbenega samoupravljanja v gospodarstvu in v vseh oblikah gospodarske dejavnosti.
2. Družbeni in politični razvoj v okraju zahteva, da se postopoma spremenijo tudi vsebinski obseg in organizacijske oblike ljudske oblasti.
3. Da sta politična zavest delavskega razreda in delovnih množic sploh ter predanost stvari socializ-

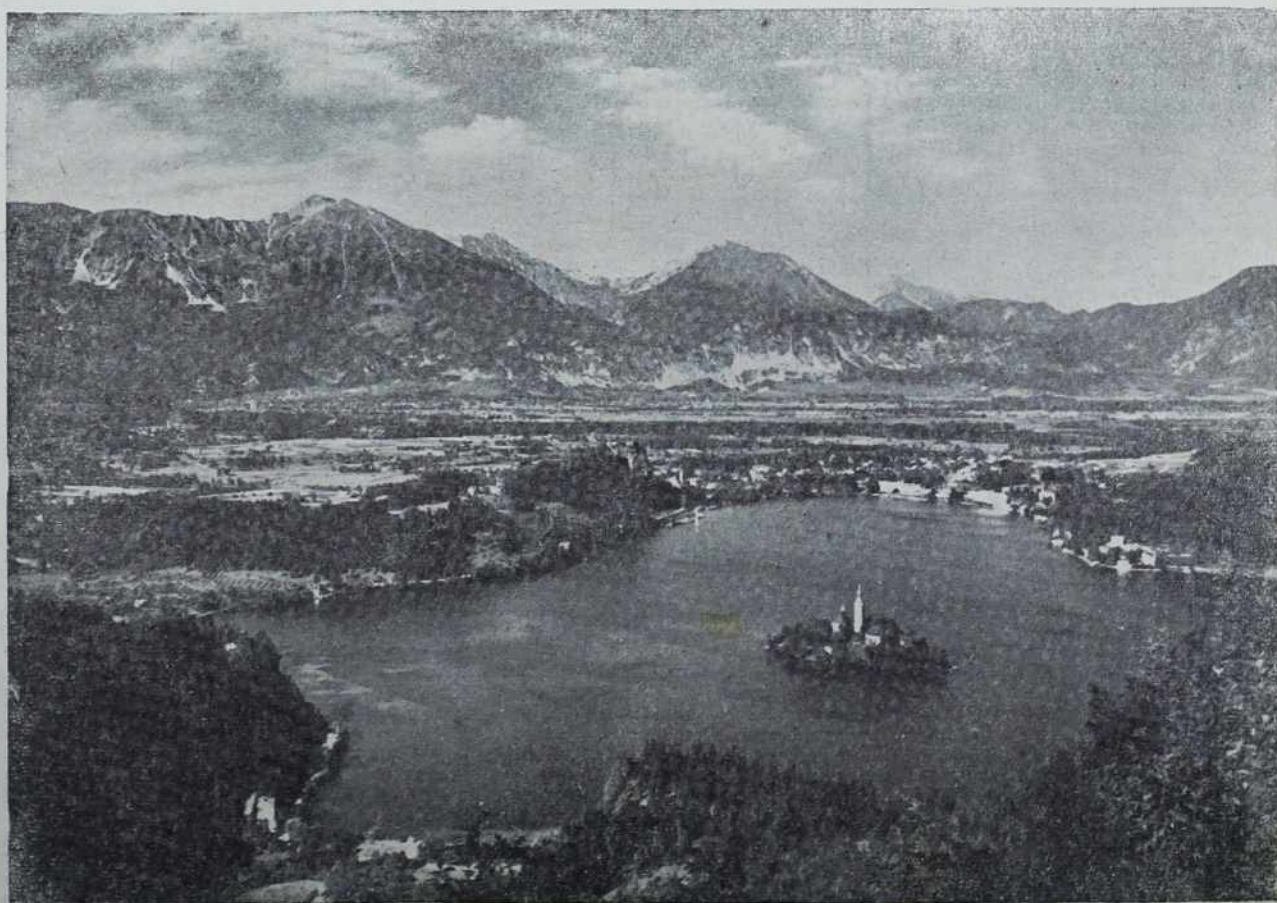
Bled — naš biser

Pod očakom Triglavom — simbolom naše slovenske republike — leži znamenito Blejsko jezero s svojimi privlačnimi naravnimi lepotami. Tu se vsako leto ustavljajo domači in tuji turisti. Spričo turističnega značaja je kraj dobil tudi statut samostojne občine s posebnimi pravicami — ima pa tudi vse pogoje za komuno.

Glej sliko spodaj: Bled s svojo bližnjo okolico.

K prazniku naprednega tiska naše borbene čestitke in pozdrav

OKRAJNI
LJUDSKI
ODBOR
RADOVLJICA

RAZGLAS SEJMOV

v okraju M. Sobota

Z odlokom Okrajnega ljudskega odbora Murska Sobota o prometu z blagom na trgih in sejmi, objavljenem v Uradnem listu LRS števil. 36-539/54 so določeni za področje okraja M. Sobota, živinski in kramarski sejmi ob sledečih dnevih:

- Beltinci:** Živinski in kramarski sejmi: 20. januarja, 24. februarja, 25. aprila, 27. junija, 15. julija in 5. novembra.
Živinski sejmi: vsako prvo in tretjo sredo v mesecu.
Svinjski sejmi: vsako drugo in četrto sredo v mesecu.
- Bogojina:** Živinski in kramarski sejmi: 20. februarja, 20. marca, 19. maja, 20. julija, 9. septembra in 16. novembra.
Živinski sejmi: vsak drugi in četrti torek v mesecu.
- Cankova:** Živinski in kramarski sejmi: 24. septembra in 11. novembra.
Živinski sejmi: vsak prvi in tretji ponedeljek v mesecu.
- Črenšovci:** Živinski in kramarski sejmi: 14. marca, ponedeljek po tretjem maju, ponedeljek po 14. septembru in 20. oktobra.
Živinski sejmi: vsak drugi in četrti ponedeljek v mesecu.
- Dolenci:** Kramarski sejem: 6. decembra.
- Dobrovnik:** Živinski in kramarski sejmi: prvi torek v aprilu, 25. julija, 20. septembra.
Živinski sejmi: vsak prvi in tretji ponedeljek v mesecu.
Svinjski sejmi: vsak drugi in četrti ponedeljek v mesecu.
- Dokležovje:** Živinski in kramarski sejmi: 18. junija, 21. avgusta.
- G. Petrovci:** Kramarski sejmi: 8. junija, 4. julija, 8. septembra, 28. oktobra.
Živinski sejmi: vsak drugi in četrti ponedeljek v mesecu.
- G. Slaveči:** Živinski sejmi: vsak drugi in četrti torek v mesecu.
- Grad:** Živinski in kramarski sejmi: 28. marca, 21. junija, 16. avgusta, 29. septembra in 30. oktobra.
Živinski sejmi: vsako prvo in tretjo sredo v mesecu.
- Hodoš:** Kramarski sejmi: 6. januarja, 10. marca, 19. novembra.
- Križevci:** Živinski in kramarski sejmi: 16. aprila, 4. junija in 27. oktobra.
Živinski sejmi: vsako prvo in tretjo sredo v mesecu.
- Kuzma:** Živinski in kramarski sejmi: 24. septembra in 11. novembra.
- Lendava:** Živinski in kramarski sejmi: 25. januarja, 14. februarja, 15. marca, 15. aprila, 14. junija, 28. julija, 28. septembra, 28. oktobra in 23. decembra.
Živinski sejmi: vsak torek v tednu.
- Martjanci:** Živinski in kramarski sejem: 6. maja, 6. avgusta in 23. oktobra.
- Mačkovci:** Živinski sejmi: vsak prvi petek v mesecu.
- Odranci:** Živinski in kramarski sejmi: 1. marca, drugi torek v maju, 1. septembra in 30. novembra.
- Pečarovci:** Kramarski sejmi: 20. januarja, 15. junija in 21. decembra.
- Prosenjakovci:** Živinski in kramarski sejmi: 28. novembra.
Živinski sejmi: vsak prvi in tretji ponedeljek v mesecu.
- Puconci:** Živinski in kramarski sejmi: 28. maja, 10. julija, 10. septembra in 10. novembra.
Živinski sejem: vsako drugo in četrto sredo v mesecu.
- Pužavci:** Živinski sejem: vsak prvi torek v mesecu.
- Šalovec:** Živinski in kramarski sejmi: vsako prvo nedeljo v mesecu juniju, avgustu in oktobru.
Živinski sejmi: vsako prvo in tretjo sredo v mesecu.
- Tišina:** Živinski in kramarski sejmi: 10. aprila in 7. septembra.
Živinski sejmi: vsako prvo in tretjo sredo v mesecu.
- Turnišče:** Živinski in kramarski sejmi: prvi četrtek v aprilu, četrtek pred 15. avgustom, 9. septembra in 4. oktobra.
Živinski sejmi: prvi in tretji torek v mesecu.
Svinjski sejmi: vsak četrtek v tednu.
- Vel. Polana:** Živinski in kramarski sejmi: 7. januarja, 7. avgusta in 11. nov.

Če pade kateri od prednje navedenih dnevov na državni ali od države priznani praznik, je sejem naslednji delavnik.

Opozarjamo vsa trgovska podjetja, da se po omenjenem odloku sme nakupovati na domu proizvajalca (kmeta) le plemenska živina, teleta, pitani prašiči, pujski, perutnina, jajca in vsi drugi pridelki rastlinske proizvodnje, dočim je nakup ostale klavne živine (goveda za klanje) dovoljen le na sejmi.

Kršitev odloka se kaznuje s kaznijo do 3000 din.

TAJNIŠTVO ZA GOSPODARSTVO
Murska Sobota

Za novo strelišče v Ljutomeru

Ljutomerska strelska družina je bila ustanovljena že leta 1952 in združuje precej meščanov. Vanjo se še vedno vključujejo novi člani. Posebno aktivni so mladinci in pionirji, pa tudi žene in dekleta se rade pokažejo na strelišču in urijo v streljanju. Nekateri starejši člani so zadnji čas nekoliko popustili, vendar pa je upati, da se bodo spet prebudili in nadoknadili zamujeno.

Vsem — mladim in starim strelcem pa bo mnogo laže, ko bodo uresničili svoj načrt in odprli moderno strelišče na 6 tarč. Načrti so že odobreni in sedaj zaključujejo zemeljska dela. Sprva so jim delale preglavice denarne težave, vendar so se sčasoma tudi iz njih izkopal s pomočjo republiške Strelske zveze, OLO in bližnjih podjetij, ki so za novi športni objekt odrinili precejšnje zneske. Po sedanji delovni vne- mi je sklepati, da bodo moderno strelišče odprli že 15. oktobra, ko bodo priredili dostojno slavo s pe- strim strelskim programom. Tega dne nameravajo povabiti v goste tudi strelske družine iz sosesčine.

F. S.

Poštenjak je bil

Stefan Kolerič, oče petih otrok, ki prebiva v občinski hiši v Gor. Radgoni, je pred kratkim našel na ulici denarnico, v kateri so bili razni dokumenti in 4700 din gotovine, last Antona Senekoviča iz Zgornje Ščavnice. Pošteni najditelj je denarnico takoj vrnil lastniku. Vzgle- den primer poštenja!

Razglas

V sodelovanju z OZZ Ljutomer, Ptuj in Maribor prirejamo

plemenski sejem za bike,

ki bo 16. oktobra 1954 na sejmišču v M. Soboti. Na sejem bo pripelja- nih čez 70 bikov z rodovniškim po- rekлом in znano molznostjo mater.

Okrajna združena zveza
Murska Sobota

VREMENSKA NAPOVED

za čas od 1. do 10. oktobra

V začetku še nastalno vreme in nekaj padavin, v nadaljnjem pote- ku izboljšanje.

Tedenski koledar

Nedelja, 3. oktobra — Vitomir
Ponedeljek, 4. oktobra — Frančišek
Torek, 5. oktobra — Dunja
Sreda, 6. oktobra — Dalibor
Četrtek, 7. oktobra — Marija
Petek, 8. oktobra — Simeon
Sobota, 9. oktobra — Abraham

SONCNI VZHOD: 3. oktobra ob 6.02 uri
ZAHOD: ob 17.40 uri. DOLŽINA DNEVA:
11.58 ur. LUNINA SPREMENBA: 5. oktobra
prvi krajec ob 6.31 uri

SPOMINSKI DNEVI

2. 1905 — Svečana otvoritev beograjske univerze, ki je bila nadaljevanje že leta 1863 ustanovljene »Velike škole — 1942 Ustreljen kot talec v gramozni jami v Ljubljani slikar Hinko Smrekar.

3. 1943 — Ustanovljen VII. korpus NOV in POJ.

5. 1942 — Prva vsedržavna konferenca AFZ Jugoslavije v Bosanskem Petrovcu.

6. 1848 — Na Dunaju izbruhnila okto- brska revolucija. — 7. Dan topništva Jugo- slovanske Armade.

9. 1944 — Prvo zasedanje AVNOS v Beogradu (Antifašistično veče narodnog oslobodjenja Srbije).

KINO

»PARK« M. Sobota — od 1. do 3. oktobra ameriški barvni film »DIVJI SEVER« — od 3. do 7. oktobra ameriški film »KAPI- TANOV RAJE«.

ENOTNOST — IVANJKOVCI — 3. oktobra italijanski zabavni film »Vrag vzemi slavo« — 10. oktobra ameriška drama »Gospa Bovaryjeva«.

SEJMI

OKRAJ MURSKA SOBOTA: Črenšovci v soboto, 9. oktobra svinjski sejem; Do- brovnik v ponedeljek, 4. oktobra kramar- sejem; Hodoš v torek, 5. oktobra kramar- ski sejem; Rakičan v petek, 8. oktobra živinski sejem; Turnišče v ponedeljek, 4. oktobra živinski in kramarski sejem, v četrtek, 7. oktobra svinjski sejem.

OKRAJ LJUTOMER: Gor. Radgona v torek, 5. oktobra živinski sejem; Kostanj v torek, 5. oktobra svinjski sejem; Ljuto- mer v petek, 8. oktobra splošni sejem.

MALI OGLASI

DIJAKINJO VZAME NA STANOVANJE boljša hiša; opremljena soba s klavir- jem in kopalnico, celodnevna oskrba. Naslov v upravi lista.

DVOSTANOVANJSKO HISO z vrtom prodam v bližini kolodvora. Poizvedbe: Iljaš, Maribor, Vorančeva 8.

HISO Z GOSPODARSKIM POSLOPJEJEM, 3 in pol orala zemlje ugodno prodam. Zglasiti se je od 3. do 10. oktobra pri Mihaelu Husarju v Skakovcih, p. Can- kova.

R A Z P I S

Komisija za nameščanje vodilnih uslužbencev gospodarskih orga- nizacij pri OLO Murska Sobota razpisuje

javni natečaj

za namestitve poslovodje Komisijske trgovine v Lendavi.

POGOJI: Potrebna strokovna izobrazba, trgovska-nadalje- valna ali njej podobna šola z najmanj 5 letno prakso pri vodstvu samostojne trgovine ustrezne stroke.

Pravilno kolkovane prošnje je dostaviti najkasneje do 5. X. 1954, z navedbo šolske in strokovne izobrazbe, z navedbo dose- danjih službovanj in potrebnimi dokumenti, na Tajništvo OLO Murska Sobota.

Predsednik komisije:
Franc Ficko l. r.

SADJARJI!

Letos imamo dobro letino, sadje pa dobro ceno. Toda: od vas samih je odvisno, kako boste to znali izkoristiti v prid sebi, skupnosti in bodočemu razvoju sadjarstva.

Na terenu opažamo mnoge nepravilnosti, ki so v škodo sadjarjem. Sadje prezgodaj obiramo, ga otresemo in ne sortiramo, prodajamo ga za industrijsko predelavo po znatno nižji ceni.

Sadjarje obveščamo, da bomo lahko izvažali sadje, ki ga bomo tudi dobro plačali. Za izvoz pride v poštev le kakovostno sadje: kanadka, mošancelj, zlata parmena itd., ki mora biti obrano z roko, neobtolčeno in pravilno sortirano — prebrano.

Za nasvete se obračajte na vaše KMETIJSKE ZADRUGE in ne nasedajte raznim prekupčevalcem, ki iščejo okrog samo svoje koristi.

DOBRO SADJE — DOBRA CENA!

»AGROMERKUR«
Murska Sobota

Kmetijska delovna zadruga Radoslavci

je v likvidaciji, zato pozivamo upnike, da prijavijo svoje terjatve, dolžnike pa naprošamo, da poravnajo svoje dolgove najkasneje 15 dni po objavi tega poziva v lokalnem listu.

Hkrati obveščamo prebivalstvo, da bo zadruga razprodala naslednje stroje: sejalnik, kosilnik, škropilnico, slamorezno znamke »Mura« na motorni pogon, tehtnico (300 kg). Razprodaja strojev bo 2. oktobra 1954 ob 13. uri pri tov. Francu Turči v Radoslavcih.

Premoženjska komisija

Zidarji, priučeni zidarji in delavci!

zaposlitev dobite takoj pri

Remontnem gradbenem podjetju

LJUBLJANA - MOSTE, Šmartinska cesta 64/b

Delo je v akordu in za celo zimsko dobo. Stanovanje in hrana zagotovljena.

UPRAVA

Obvestilo

Naše cenjene goste obveščamo, da se je »Ljutomerska klet« pre- selila v

NOVI HOTEL »PLATANA«

ki ima svoje prostore v poslopju bivšega hotela »Central«. S solidno postrežbo, pristnim »Ljutomerčanom«, z vsemi vrstami toplih in mrzlih jedil, z vsakodnevnim raz- vedrilom ob igranju znanega ples- nega orkestra, se priporoča

Kolektiv

LJUTOMER

METROPOLA PRLEKIJE

Lepa — po svoje zoeneča ljudska govorica te opozori, da si stopil na tla dokaj starega slovenskega mesta, ki leži ob vijugasti Ščavnici, na prehodu valovitih prleških gričkov v rodovitno Mursko polje. To je današnji Ljutomer.

Lotmerk!

Gostoljubno in veselo ljudstvo teh krajev je tako imenovalo svojo metropolo. Ime mu je nedvomno bolj ležalo pri srcu kot pa nekdanji Luttenberg — kakor so mesto imenovali Nemci.

Ljutomer je bil v dobnem stoletju še neznana naselbina. Zaradi močvirnatga soeta — srednjeveška listina je imenovala močvirnato ravan celo »Lutenwerdec« — se naselbina dolgo ni mogla razviti v večji kraj. Mestno obliče je šele začela

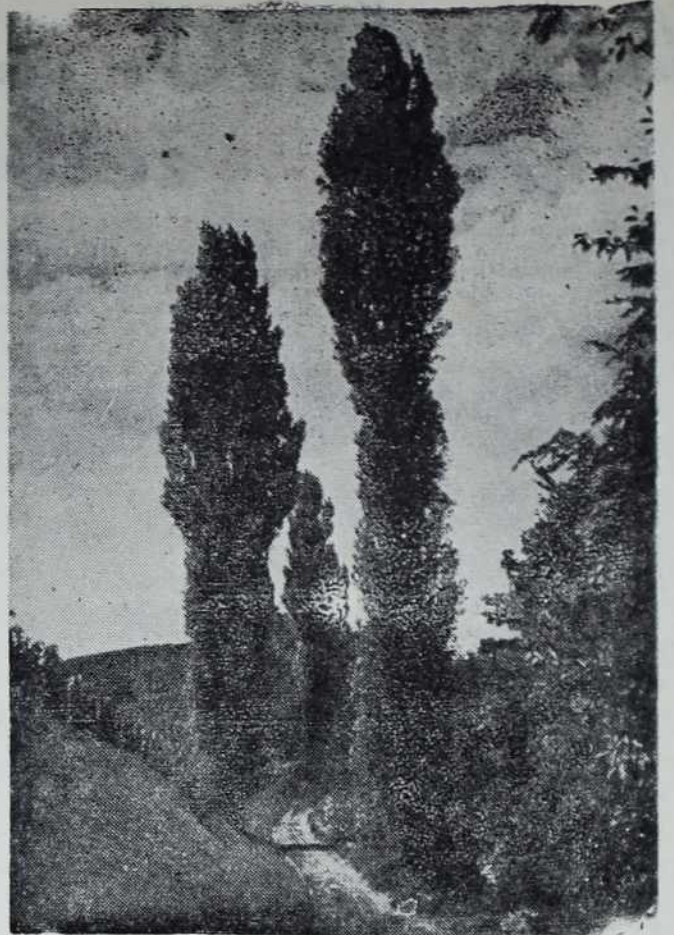
dobivati v preteklem stoletju. Sedanje ime pa je mesto dobilo v prvi polovici devetnajstega stoletja; prvi ga je tako imenoval rojak in znani »ilirski slavček« — Stanko Vraz.

Starodavni ljutomerski grb

imel narodnostno obeležje, pozneje pa je postopoma preraščal v razredni boj. Prvi njegov glasnik je bil rojak in najstarejši socialist Viktor Kukovec, ki je s svojim odličnim nastopom izrgal Radgono in severovzhodni del Slovenije iz krempljev sicer premaganih tujcev, ki pa so si to lepo deželo hoteli obdržati. Kukovec je pozneje na volitvah kandidiral na listi socialdemokratske stranke, na njegovem mlinu v Ljutomeru pa je prvič zavihrala zastava revolucije. Bil je med ustanovitelji »Ljudske pravice«. Čeprav je bila v bivši Jugoslaviji tod precej usidrana klerikalna stranka, se je že v letu 1935 začelo gibanje za Ljudsko Fronto. Na pobudo in pod vodstvom revolucionarja, sedaj preminulega narodnega heroja Jožeta Kerenciča je bilo v Ljutomeru organizirano veliko protestno zborovanje. Demonstranti so zahtevali pravico in krn za delovnega človeka, predvsem za najbolj izkoriščanega viničarja. Policija je streljala v ljudi in jih celo polivala z gnojnico. Padle so prve žrtve. Zborovanje je po številu udeležencev doseglo večji uspeh, kakor pa nasledujoči mu zbor klerikalcev v Križevcih, čeprav je tamkaj govoril sam minister dr. Krek. Demonstranti so odnesli predvsem moralni kapital.

Kar je sledilo v najtežjih dneh našega naroda — v času druge svetovne vojne — je bila logična posledica boja za svobodo skozi dolga desetletja. Okupator je iz Ljutomera izselil domala vso inteligenco. Ostali so le tisti, ki se mu niso zdeli nevarni. Ne izsiljevanja, ne represalije in domači izdajalci, niti ugodnosti v terenu, ki je bil za razvoj in pohode večjih partijskih edinic sil neugoden, ni moglo preprečiti in streti uporniškega duha naprednih ljudi. Po vaseh so ustanovljali odbore Osvobodilne Fronte. Prvi sekretar OF za

Ljutomersko okolico je bil Jakob Babič s Cvena. Sredi neumornega dela ga je zasačila roka izdajalca. Po strahotnem mučenju v gestapovskih zaporih so ga Nemci 15. oktobra 1941 ustrelili za ljutomersko mežnarijo. Neznana vas Desnjak je dala narodnega heroja Ivana Kaučiča — Nandeta. Iz

vrst občanov sta izšla tudi znana prvobornca Stane Cervič — Bojan in Slavko Ivanjšič — Boris. Zgodovinsko mesto bo obdržal tudi skriven kotiček pri Smodičevem mlinu ob Mari, kjer je kruti okupator tik pred zoro ustrelil več talcev. Med njimi so bila tudi dekleta in otroci.

Iz daljnje in bližnje preteklosti

V srednjem veku je naselbina tonila v nemškem jezeru. Dolgo časa je bila nemško gnezdo, ki je bilo pri preprostemu ljudstvu dokaj osvovraženo. Ali mu je prinašalo valpi ali pa tujo besedo!

Toda takrat še tu živče ljudstvo ni bilo prebujeno. Svoje biti — namreč, da je del sicer malega slovenskega naroda — se je začelo zavedati šele v 19. stoletju. To stoletje pa je tudi prineslo pravo prelomnico v gospodarsko in narodnostno življenje. Nastopila je doba čitalnic. Ljudje so začeli segati po knjigah. Domača beseda jim je vlivala več znanja in poguma, da

najbolj znane može. Pesnik Ilirije Stanko Vraz je bil rojen na Cerovcu, sredi rodovitnih vinskih gor, pičlo uro hoda od prleške metropole. Vraz ni bil zgolj ilirski pesnik — nekateri kritiki so mu celo naprtili dezertstvo — marveč je bil v tisti dobi za Francetom Prešernom največji slovenski pesnik. Na Radomersčaku je stekla zibelka učenjaku in največjemu jezikoslovcu 19. stol. — Franu Miklošiču. V mladostnih letih je Miklošič živel v Ljutomeru. V narodnostnem pogledu prebujajoče se ljudstvo mu je dalo poguma, da je branil koristi in oliko Slovencev tudi na avstro-ogrskem cesarskem dvoru. Znani pedagog in človek velikih umskih sposobnosti Schreiner, rojak Ljutomera, je vzgojil

NAPREDEK PO OSVOBODITVI

skega podjetja, opekarne, Mestnega mizarstva itd.

V občini imajo tudi dvojce znanih podjetij: Zico in Konfekcija, ki sta si s svojimi kakovostnimi izdelki že utrla pota na domača in tuja tržišča. Zaenkrat še obratujejo v

»Ljutomerska klet«. Prihodnje leto nameravajo v mestu postaviti tudi novo pošto poslopje.

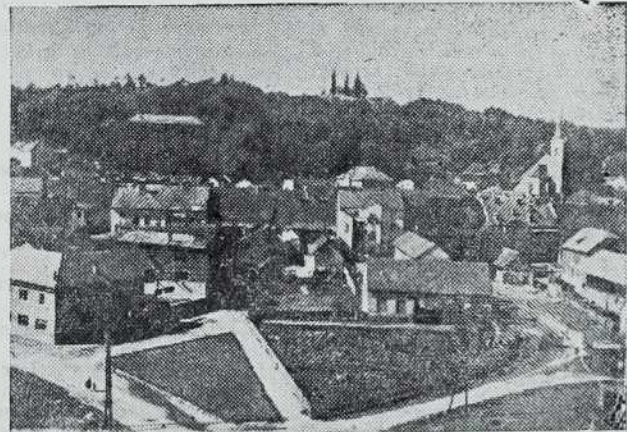
Kulturni utrip Ljutomera je tudi čutiti v njegovi okolici. V mestu deluje KUD »Ivan Kaučič«, ki gradi svoje poslanstvo na svetlih

S podvojeno močjo je po osvoboditvi začela graditi ljudska oblast. Res je sicer, da prva leta po osvoboditvi niso mestu prinesla bistvenih sprememb, svoje zunanje lice pa je mesto začelo spreminjati šele v zadnjih letih. Ljutomer je narasel za nekaj desetih novih stanovanjskih poslopij. Na Ormoški cesti so so postavili dva večja stanovanjska bloka. Začeli so uredničevati veliko delo, ki je bilo nekoč le priljubljeno geslo »volilnega gulača«: modernizacijo cest, ureditev električnega omrežja in kanalizacije. Mnogo hiš je že dobilo vodo, odprli so več novih vrelcev in modernizirali stare. Ureditev električnega omrežja se bliža h kraju. V zadnjem času so iztaknili tudi pametno rešitev: iz stare lokomotive so dali napraviti cestni valjar, ki ga niso od nikoder mogli dobiti. S svojim oglušujočim piskom je že naznanil začetek tlakovanja in asfaltiranja cest.

In še marsikaj so zgradili! Zraslo je poslopje moderne klavnice, ki se s svojimi izdelki že uveljavlja na trgu. Letos so izročili svojemu namenu sodobno opremljeno postajo »Agroservisa«, kjer popravljajo kmetijske stroje in druge naprave. Postaja ima tudi svojo prodajalno. Na glavnem trgu so postavili novo trgovsko hišo. V dijaškem domu prebivajo oddaljeni dijaki nižje gimnazije. Kolektiv »Slikopleska« si je postavil svoje upravno poslopje, v katerem ima tudi svetle delavnice. Modernizacijo in preureditve so prestali tudi dokaj zaostali obrati »Mlekoprometa«, Lesno-industrij-

skrajno slabih delovnih prostorih, vendar pa delovni kolektivi že kujajo načrte, da bodo v doglednem času postavili nova tovarniška poslopja. Ljutomer ima še vrsto manjših podjetij, obrtnih obratov, trgovskih in gostinskih lokalov, ki po svoje prispevajo k preskrbi prebivalstva. Po dobri kapljici slovi

tradicijah predhodnika — najstarejšega pevskega zbora na tem področju Slovenije. Njegove člane oplajajo vzgledi Frana Zacherla in drugih kulturnikov, ki so v mestu položili temelje pevski in glasbeni kulturi. Društvo je letos v okviru proslav »Ljudske pravice« slavilo svojo šestdesetletnico. Najbolj delavne sekcije so dramatska družina, godba na pihala, ženski in moški pevski zbor, ki se s svojimi nastopi niso uveljavili zgolj doma, temveč tudi na večjih republiških prireditvah in tekmovanjih. Te sekcije sodelujejo tudi na proslavi naprednega tiska v Lendavi. V zadnjih letih je društvo preuredilo in moderniziralo svoj dom. Nižja glasbena šola pa vzgaja društvu naraščaj.

Ljutomer — metropola zelene Prlekije

so lahko pričeli narodnostni boj proti potujčevalcem. V Ljutomeru je bila Čitalnica ustanovljena že leta 1868 in je bila takrat med prvimi na Stajerskem. Nazadnjaki ostanejo na svojih starih pozicijah in se slepo udinjajo nemški gospodi in oblasti, napredni ljudje pa, ki jih je začela oplajati ideja o združenju Sloveniji, se zbirajo v svojem taboru in bijejo narodnostni boj. Leta 1863 je bil v Ljutomeru prvi Slovenski tabor. Na njem so nastopili ognjevitji govorniki, ki so nasproti geslu »vse za vero, dom, cesarja« postavili zahteve po priznanju slovenskega jezika, slovenskih šol in drugih javnih ustanov. Veliko narodno prebudno poslanstvo so odigrali čitalniški pevski zbori, ki so sicer nastopali priložnostno, še ne popolnoma organizirano, vendar so z domačo pesmijo ponesli slovensko besedo med ljudi, z njo dramili in budili ljudstvo. Proti koncu preteklega stoletja se je v naprednih krogih rodila ideja po ustanovitvi samostojnega pevskega zbora. Do uredničitve te zamisli je prišlo že leta 1894, ko se je na ustanovnem občnem zboru zbralo 73 navdušenih pevcev. Deset let kasneje je Ljutomer dobil prvi mladinski pevski zbor na Slovenskem. Napredni meščani in okoliški ljudje so uveljavljali svoje narodnostne težnje tudi v takratnem Sokolu. Prva telovadna organizacija v vzhodni Sloveniji je bila ustanovljena prav v Ljutomeru pred 51. leti. V gasilskih vrstah so se jeli potegovati za slovensko poveljevanje pred dobrimi 60. leti, ko je bilo na Moti pri Ljutomeru ustanovljeno prvo gasilsko društvo na Murskem polju.

V preteklem stoletju je Ljutomer s svojo okolico dal slovenskemu narodu več narodnih buditeljev, zanosnih piscev knjig in kulturnih velikanov. Omenimo naj le

slovenskemu ljudstvu na desetine učiteljev in profesorjev prav v času, ko smo pri nas najbolj potrebovali izobraženih ljudi in vzgojiteljev mladine.

Desetletja so se ljudje okrog Ljutomera bojevali za svobodo. Najprej je njihov boj

Ormož je železniško in cestno vozlišče za vzhodni predel Slovenije, saj se v njem stekajo pota iz Prekmurja in hrovaškega Medžimurja. Ze od nekdanj velja za gospodarsko in kulturno središče. S svojimi kakovostnimi vini, ki jih pridelujejo tod naokrog, slovi doma in na tujem. Zelo dobro je razvita živilinoreja. Preblduje pingaaska pasma. Prav nič pa ne zaostaja v poljedelstvu in sadjarstvu. V njem se radi ustabljujejo tudi turisti.

Prosneto delo se odvijajo pod okriljem društva »Partizane. Svojo sposobnost je društvo pokazalo na letošnjem društvenem nastopu. Tudi pevci so se odrezali s svojim koncertom. Sodelovali so še na letošnjem okrajnem festivalu in taborili na ormoškem »otoku«.

Trgodska podjetja Vinarska zadruga, Vzor, Preskrba in odkupna središča Rožnik in Slovenija vino tod kar dobro uspevajo in postržejo potrošnikom z bogato izbiro kakovostnega in cenenege blaga.

O
B
D
R
A
V
I

Tovarna perila »MURA« V MURSKI SOBOTI

po štirih letih delavskega upravljanja

Brnenje strojev — pesem dela

Ce te v delovnem času zanese pot po ozkem dvorišču v svetle delovne prostore tovarne perila »Mura«, če prisluneh živahnemu utripu kolektiva, boš prijetno presenečen... Navdal te bo občutek, da

»O, pač! Konkurence ne manjka, posebno v zadnjem času, ko po vseh večjih krajih ustanavljajo podobna podjetja. Res pa je, da smo si v konkurenčnem boju zagotovili vsa večja tržišča. Dandanes ni več

tako, kot je bilo prva leta po osvoboditvi. Odjemalci so natančni. Vzorci, kroj in izdelava — vse to igra veliko vlogo pri prodaji. No... v tem pogledu smo prišli na zeleno vejo in dosegli uspehe.«

Foto Kološa

stojiš sredi velikanskega stroja, ki se vrti kot ura. Spretne prirojevke režejo bale blaga, šivilje hite za brnečimi stroji, tu je oddelek za šivanje gumbov, tam likalnica in ekspedit — vse pa se odvija pred očmi radovednega obiskovalca kot na tekočem traku. S tov. Irmo sva kmalu v živahnem pogovoru. Mimogrede zvem, da zaposluje tovarna v svojih oddelkih nad 300 žena in deklet iz mesta in bližnje okolice. Starejšim močem delajo družbo tudi mlajše delavke, ki so se šele pred kratkim strokovno usposobile. »Kolektiv si mnogo prizadeva, da bi naše delavke čimveč znale in bile mojstri svojega dela,« pravi Irma in dostavi: »To je pogoj za kakovostne izdelke!«

»Koliko pa vsak dan napraviš...? pobaram.

»Šest tisoč kosov perila. Če je potrebno, tudi več. Sicer pa... zadnje čase zelo težko zmagujemo naročila... Dobivamo jih iz Ljubljane, Maribora, Zagreba, Beograda, Skoplja — iz vseh republik in krajev.«

»Nimate resne konkurence?«

prikrojevnic, garderobo, kopalnico in druge prostore. V nova poslopja so vložili 15 milijonov dinarjev. Razen tega so v povojnem času kupili več novih strojev za 16 milijonov dinarjev. To so pomembni uspehi — plod večletnega požrtvovalnega in kolektivnega dela, predvsem pa dobrega gospodarjenja.

tem je kakor na dlani, da je gradnja skladišč zanje bistveno vprašanje št. 1. V bližnji bodočnosti namerava kolektiv postaviti novo, večnadstropno tovarno, opremljeno z modernimi napravami, s higienskimi prostori. Le eno vprašanje jim dela preglavice: ali bo za vse to dovolj denarnih sredstev?

Skladišča — problem št. 1

Od bivšega tovarnarja Cvetiča je delovni kolektiv prevzel zelo revne delovne prostore. Delavnice so bile brez ventilatorjev, umivalnic in drugih potrebnih prostorov. Novi gospodarji so visoko zavihali rokave. Dozidali so novo nadstropje, v kratkem pa bodo dogradili večjo

Kolektiv ima tudi osebni avto, brez katerega ne bi bilo mogoče opravljati dokaj odgovornih trgovskih poslov. Problem pa so še vedno skladišča, ki se stiskajo v ozki in mračni baraki. Če pomislimo na milijonsko vrednost blaga, ki je postavljeno raznim okvaram, po-

LETOS — 25. SEPTEMBRA SO MINULA ŠTIRI LETA. ODKAR JE DELOVNI KOLEKTIV SOBOŠKE TOVARNE PERILA »MURA« PREVZEL VODSTVO PODJETJA V SVOJE ROKE. ZA NJIMI SO LETA VELIKIH NAPOROV, KI SO RODILI BOGATE SADOVE. SVOJ JUBILEJ JE KOLEKTIV SLOVESNO PRAZNOVAL, KAR DOKAZUJE, DA SE DELAVKE ZAVEDAJO VELIKIH PREDNOSTI DELAVSKEGA UPRAVLJANJA. SKRATKA: NEKDANJI CVETIČEVI ROBOTI SO ZDAJ SVOBODNI GOSPODARJI!

Spomini, spomini...

Razmere pri tovarnarju Cvetiču se niso izboljšale. Zaradi vročine je stanje trpečih delavk nezno. Dnevno se dogajajo primeri omedlevice od vročine, slabega zraka in izčrpanosti. Ventilatorjev ni. Stirka se vala v oblake...

Gospod Cvetič je odpotoval z družino na letovišče, na Rab, morda v Monte Carlo? ... Pertocijeve Terezike pa ni več. Iz Satahovec je bila doma, dvajset pomladi je dočkala, da je sedaj podlegla tuberkulozi. Mož ji gara nekje v Franciji. Pokopali smo jo med tednom brez tovarišic, ki so morale delati, le venec so ji poslale na grob v znak sožalja. Sedaj je bila Terezika na vrsti. Tako gre od Terezike do Marike... (Ljudska pravica, 20. jul. 1935.)

Iz teh drobnih vrstic, ki jih je pred devetnajstimi leti zapisala okorna roka preproste delavke, vstaja verna podoba trpljenja in izkoriščanja delavk pri bivšem tovarnarju Cvetiču. Deset ur naporenega dela za borih osem dinarjev, razen tega pa še strah pred odpustom! Gospod Cvetič pa se je na račun delavskih žuljev vsako leto sprehajal in zabaval po raznih letoviščih... Cas je zabrisal sledove, Cvetiča ni več. Ljudje so danes svoji gospodarji. Ostali so le drobni spomini, ki pa ne bodo nikdar zbledeli...

Kulturni utrip v kolektivu

Končno se ozrimo še na kulturno prizadevanje kolektiva. Čeprav živi večina delavk v okolici mesta, najdejo zlasti mlajše tovarišice še vedno dovolj časa za prosvetno delo. V kolektivu živahno deluje dramska skupina, precej delavk je

zelo aktivnih v »Partizanu«, imajo svojo plesno skupino, zadnji čas pa so si delavke ustanovile celo svoj pevski zbor, ki ga vodi prof. tov. Vlado Močan. Kulturno-prosvetno delo se v kolektivu odvija skozi vse leto, najbolj pa zaživi v zimskih mesecih.

Uspela kulturna prireditev ob četrti obletnici delavskega samoupravljanja

Odkar je prevzel tovarno v svoje upravljanje, prireja vsako leto ob obletnici tega dogodka kolektiv tovarne perila »MURA« akademije. Tudi letos je bilo tako. V soboto, 25. t. m. ob desetih dopoldne se je zbral v dvorani TVD Partizana celoten kolektiv. Prišlo je tudi več gostov, med njimi zvezni ljudski poslanec tovariš Sifnar Vanek in sekretar Okrajnega odbora SZDL, tov. Franc Rogl.

Ves spored so izvajali člani kolektiva. V uspelem sporedu prireditev so bile telovadne, recitacijske, dramske in plesne točke, z uspehom je nastopil tudi ženski pevski zbor pod vodstvom prof. Vlada Močana.

Letošnja akademija je obenem pokazala, da se kulturno prosvetno živeljenje v vrstah delovnega kolektiva največje soboške tovarne krepko razrašča.

Pevski zbor, v katerem pojo delavke tovarne Foto Kološa

K prazniku
naprednega
tiska

Izdelki tovarne perila »Mura« na letošnjem Zagrebškem velesojmu

Foto Kološa

čestitke
našega
kolektiva

PTUJ

ZGODOVINSKO MESTO OB DRAVI

»Poetovio« — pod tem pojmom razume slovenski zgodovinar starodavno mesto ob reki Dravi, mesto, ki s svojo neposredno okolico leži na plodnem, z značilnimi grički, ki dajejo pokrajini še poseben čar in privlačnost, obkroženem polju. Na jugu ga zaslanjajo haloški hribočki, na severu pa vinorodne Slovenske gorice.

Zgodovinsko mesto!

Pravi sijaj na slovenskem obzorju mu je dala šele sodobna znanost. Mnoge izkopane in najdeni predmeti pričajo, da se je tod pojavil človek v bakreni dobi, takrat, ko je začel s svojimi možgani domnevati, da je moč iz kovine izdelovati orodje in orožje. Baker je kupal pri naprednih plemenih v daljni okolici.

Ime »Poetovio« pa je mesto dobilo v času, ko so prebivalci naših krajev pripadali Ilircem in Panoncem. Tudi ime mimo mesta tekoče slovenske reke ima svoj izvor v ilirskem »Dravusiu«.

Preteklo stoletje je rodilo Ptuj moze, ki so krepko zaorali v ledino njegove zgodovine; bili so to domači zgodovinarji Simon Povoden, Ferdinand Raisp, Franc Ferik in Viktor Skrabar. Prva znanstvena raziskovanja in izkopavanja zgodovinskih predmetov je vodil znanstvenik svetovnega formata Mihovil Abramič, pridno pa mu je pomagal domačin Viktor Skrabar. V preteklem in sedanjem stoletju so bili na ptujskem področju najdeni številni zgodovinski predmeti materialne ljudske kulture; omenimo naj le votlo bronasto svetilko v obliki pava in denar cesarja Proba iz leta 276 pred našim štetjem, odkrita slovanska grobišča na Hajdini, pri Ptujem gradu in v Turnišču. V teh grobiščih so našli ohranjena človeška okostja, keramične izdelke, okraske z biseri in druge predmete, ki po svoje govore o življenju naših daljnih predhodnikov. V Ptuj in okolici še danes stojijo cerkvena poslopja, ki zaradi svojih kipov, mask, fresk in arhitektonskih značilnosti pomenijo pravo redkost na Slovenskem. Ptujška mestna župnijska cerkev hrani mnogo zgodovinskih znamenitosti. V župnijski cerkvi na Hajdini je ohranjen prezbitarij stare cerkve — najvažnejši spomenik iz 14. stoletja. Kdor je že kdaj obiskal Ptujško goro, položen grič nedaleč vstran od novo nastajajočega mesta — Kidričevega — ga je prava gotovo zanesla pot tudi v tamkajšnje cerkev, ki je sprito

zgodovinskih redkosti: Oznanjenja celjskega oltarja, mask in kipov iz prve polovice 15. stoletja — deležna popolne zaščite ljudske oblasti, saj je naša skupnost po osvoboditvi žrtvovala že težke milijone, da bi obvarovala kulturne dokumente preteklosti

Krona kulturno-zgodovinskih prizadevanj Ptuj je ustanovitev Muzejskega društva, ki so ga rodile potrebe in neugnana hotenja domačih zgodovinarjev. Ustanovljeno je bilo 1893. leta — torej pred 61 leti.

ko je leta 1923 praznovalo svojo 30-letnico, izdalo vodnik pod imenom »Poetovio«.

Izkopane in otepe predmete hranijo v muzeju, ki ima svoje prostore v zgodovinskem hramu: ptujskem gradu. Muzej privablja vsako leto na stotine popotnikov in

gradništvu nebo dokaj zjasnilo; posamezna kmetijska gospodarstva so z uveljavljanjem zveznega zakona o zemljiškem skladu in republiškega zakona o odpravi viničarskih in podobnih razmerij pridobila znatne vinogradniške površine, ki so jih ponekod že združili in zaokrožili. S tem je bil tudi v političnem pogledu storjen velik korak naprej: ukiniti smo polfevdalne in izkoriščevalske odnose v vinogradniških predelih in osvobodili na stotine viničarjev, ki so se kot enakopravni partnerji vključili v socialistična kmetijska gospodarstva. Iz dneva v dan se ti ljudje bolj in bolj otresajo podedovanih usedlin hlapčevstva in se uveljavljajo pri upravljanju našega gospodarstva. Vinogradi, ki so jih desetletja napajali s svojim znojem in krvjo, so prišli v njihove roke. Klopotci v Halozah in Slovenskih goricah ne pojo več pesmi o hlapcih in viničarjih, njihovi bedi in pomanjkanju, temveč samo še o svobodnih ustvarjalcih, ki lahko smelo gledajo v oči svoji bodočnosti. Črna preteklost je za njimi...

Ptujski okraj je nekdanj veljal za vidnega izvoznika kakovostnega sadja. S pričetkom druge svetovne vojne pa je izvoz sadja začel rapidno padati. Brezbržnost okupatorja in ameriški kapar sta opravila svoje v nekdanj cvetočih in radodarnih sadovnjakih.

Zadnji dve leti pomenita korenito prelomnico; zaščita sadnega drevoja in obnova sadovnjakov sta prišli v kri vseh naprednih sadjarjev in kmetovalcev.

Napredek je očiten, če povemo, da so lani porabili petkrat več zaščitnih sredstev kot leta 1952. V desetletnem perspektivnem načrtu, ki ga je sprejel Okrajni ljudski odbor, pa so zapisali, da bodo do leta 1962 obnovili nad 800 ha sadovnjakov. Načrt že uresničujejo. Zadržna

OB 20-LETNICI »LJUDSKE PRAVICE« — PRAZNIKU NAPREDNEGA TISKA, POZDRAVLJAMO VSE BORCE ZA NAPREDEK, SODELAVCE IN AKTIVISTE »LJUDSKE PRAVICE« IN ČESTITAMO DELOVNEMU LJUDSTVU NASEGA OKRAJA IN VSE SLOVENIJE.

OKRAJNI LJUDSKI ODBOR PTUJ
OKRAJNI KOMITE ZKS PTUJ
OKRAJNI ODBOR SZDL PTUJ

in jih iztrgala iz objema propadanja. Ptujška gora in njej podobni hrami so danes strogo zaščiten kulturna dobrina, ki bo oplajala še naše pozne rodove in razvnela njihove duhove.

Lani je društvo dostojno proslavilo svoj jubilej. Ob tej priliki so se v Ptuj zbrali zgodovinarji iz vse države, izdali pa so tudi jubilejni »Ptujski zbornik«. Na tem mestu je vredno omeniti, da je Muzejsko društvo,

gostov ter ima med Slovenci mnogo hvaležnih občudovalcev svojega zaklada. Pred dvema letoma so v Ptuj odprli tudi galerijo slik. V posebnem oddelku hranijo dokumente iz narodnega osvobodilnega boja.

KLJUČ JE V KMETIJSTVU

Ze zaradi svoje lege — rodovitne ravnice Dravskega in Ptujkega polja — ima ptujski okraj pretežno kmetijski značaj, čeprav ne kaže podcenjevanja njegove industrije.

V kmetijstvu so bili kljub raznim težavam in slabim letinam doseženi precejšnji uspehi — predvsem se to velja za državna kmetijska posestva Dornava, Stattenberg, Turnišče, Podlehnik, Juršinci in druge. Na teh posestvih so letos pridelali na hektar od 18 do 20 q pšenice, do 22 q ječmena, 17 q rži in ovsu, krompirja pa celo do 180 q, medtem ko kažejo statistični podatki, da je znašal lani povprečni hektarski donos v okraju: pri pšenici 14,5 q, pri rži 10 q, pri ječmenu 12,5 q, pri ovsu 9,8 q in pri koruzi 16 q.

Ta primerjava je očiten dokaz, da je moč doseči količinsko večje in kakovostno boljše pridelke na arondiranih kmetijskih gospodarstvih, ki obsegajo ponekod tudi do 500 ha zemlje, da lahko na takih, površinsko večjih posestvih uporabljamo mnogo več mehanizacijskih sredstev in umetnih gnojil za kalcifikacijo in krepitev zemlje, kar nam že v nekaj letih prinaša občutne koristi.

Kar velja za poljedelstvo, to je moč reči za druge panoge kmetijstva. V zadnjih letih je ptujski okraj dosegel znatne uspehe tudi na področju živinoreje, kar je pripisati predvsem živahnejšemu delovanju živinorejskih odsekov pri kmetijskih zadrgah. Pri stalezu konj so dosegli predvojni nivo, pri goveji živini, ovcah in prašičih pa so ga celo presegle.

Redijo predvsem govejo živino pingavske in simendolske pasme. Iz dneva v dan posvečajo večjo pozornost strokovni in načrtni odbiri živine. Zanimivo je, da so najprej v Ormožu začeli umetno osemnjevati živino. Ko pa so se prvi poizkusi obnesli, se je »novotarija« kmalu razširila po vsem okraju. Trenutno redijo v okraju okrog 900 rodovniških krav, 14 bikov plemenjakov in 320 repov rodovniškega naraščaja. Skrbna selekcija se od-

raža v večji mlečnosti krav. Pri pingavskih kravah so zabeležili največjo molznost z letno količino 3662 litrov, najboljša krava simendolske pasme pa je dala kar 3873 litrov mastnega mleka. DKG Zavrč ima hlev z letnim povprečjem 3800 litrov, kar je eno najboljših povprečij v FLRJ.

Nekatera kmetijska gospodarstva se bodo v prihodnosti specializirala izključno na živinorejo. Vse pogoje za specializacijo ima kmetijsko posestvo v Makolah.

Kobilarna v Turnišču je še posebno važna za razvoj umne konjereje. Ustanovljena je bila leta 1948 za rejo toplokrvnih konj. Bavijo se s prevzgojo ameriškega lahkega in dirkaškega konja v tip gospodarstvenega konja, ki bi bil prilagojen jugoslovanskim potrebam in razmeram. Dosegli so že prve uspehe in dali našemu gospodarstvu nad 500 prevzgojenih konj. Turnišče pa je znano tudi po kasaških dirkah, ki privabljajo tjakaj na tisoče ljubiteljev konjskega športa. V tem kraju so lani odprli kmetijsko šolo, ki jo letos obiskuje nad 90 kmečkih fantov iz domačega in sosednih okrajev.

Leskovec v Halozah

Ptujski okraj je znan tudi po razsežnih vinogradih, ki merijo skupaj nad 2700 ha, in svetovno znani vinski kapljici, ki je že dobila več zlatih odlikovanj na mednarodnih in lokalnih vinskih razstavah. — Spomnimo se samo predlanske razstave v vinorodnem središču Francije — Montpellieru! Ste že kdaj

poizkusili najboljša slovenska vina — Zavrčana?

In vendar je vinogradništvo še dokaj zaostalo. V tej panogi še ni občutiti večjega napredka, čeprav prinaša deželni lepe koristi v devizah. V okraju je nad 50% vinogradov, ki naravnost kličejo po obnovi. Lani so posvetili precej pozornosti trsnemu izboru. Iz inozemstva so uvozili več tisoč korenjakov, ključev in cepljenk. Letos urejajo na Mestnem bregu pri Ptuj vzorni vinogradniški klonski nasad, ki bo zares solidna osnova za bodočo obnovo vinogradništva. Prav v skrbni selekciji trsnega materiala in prepotrebni mehanizaciji pa vidijo napredni strokovnjaki in vinogradniki

izhod iz sedanje zagate; spričo prevladujoče ročne obdelave vinogradov namreč znašajo proizvodni stroški pri enem litru žlahtne kapljice okrog 90 din, dočim znašajo v Dalmaciji 40, v Vojvodini pa komaj 26 din. V tem se zrealizira problem, ki jih bo treba rešiti v doglednem času, če hočemo doseči, da se bomo tudi v vinogradništvu povzpeli na višjo stopnjo. Dokler bomo namreč morali na enem hektarju vinograda uporabiti 300 delovnih dni, tako dolgo ne bomo mogli bistveno znižati proizvodnih stroškov, ki sedaj občutno hromijo našo konkurenčnost na domačem in svetovnem vinskem trgu.

Letos se je mehanizaciji v vino-

LACKO - LEGENDARNI LIK NEUSTRÁŠENEGA BORCA

Bilo je leta 1958... Nemškutarji in oboževalci Hitlerjevega Tretjega Rajha, zbrani v petekolonski organizaciji »Kulturbund«, so izobesili zastavo s kljukastim križem na stolpu mestne cerkve v Ptuj. Takratna oblast se za njihovo početje ni mnogo zmenila, nasprotno, celo potuho jim je dajala, da se lahko nemoteno pripravljali tla za »vrvitev« dežele v naročje Nemčije. Ko pa so leta 1941 vkorakale hitlerjeve hordje v Ptuj, so jih na ulicah pozdravili domači nemškutarji, prevarano ljudstvo pa, ki je verjelo v moč bivše jugoslovanske vojske, je z negotovostjo zrl v prihodnost. Kakor je bil Ptuj takrat gnezdo nemškutarjev in okupatorjevih hlapcev, tako je bil hkrati tudi žarišče narodnoosvobodilne misli in prvega upora. Nosilci »Herrenvolka« so že prve dni pokazali svoje pravo lice: na stotine zavednih intelektualcev in meščanov je moralo v pregnanstvo, kjer so mnogi tudi zgoreli v trpljenju in objemu človeških klavnih dvajsetega stoletja. Poljubovali so rodno grudo, zapuščali svoje domove in polnili transporte živih obtoževalcev krvavega režima.

Teror je rodil upor. Razplamtel so ga možje, ki so se že v bivši Jugoslaviji oplajali v živem studencu Partije in jeklenili svoje značaje v težkem razrednem boju. Partijske organizacije so dale prve bojne jekle. Za osvobodilno misijo jih

je bil pripravil rojak dr. Jože Potrč. Kakor velikan sredi razburkanega morja je dvignil svojo uporno pest tudi kmet Jože Lacko. Za svoje poslanstvo si je nabral veliko dragocenih izkušenj že v Zvezi kmečkih fantov in deklet, kamor ga je bila Partija poslala kot svojega voditelja.

V prvih mesecih okupacije so začeli zbirati orožje in denarna sredstva za partizane. Akcija se je z veliko naglico širila po vsem okraju. Lackova skupina se je zbrala pod praporom z izvezenim Prešernovim stihom »Največ sveta otrokom sliši Slave...« Skupini je poveljeval znani borec — železničar Franc Osojnik. V njihovem uporniškem zagonu pa jih je premotila roka Judeža, ki jih je izdal za nemške marke. Po nečloveškem mučenju v gestapovskih zaporih so morali zapustiti svet in ljudi, ki so jih tako neizmerno ljubili. Narodnemu heroju Lacku so krvniki zdrobili prsni koš, mu prebili glavo in mu pulili nohte na nogah, vendar niso ničesar dosegli. Razmesarjeni heroj je vztrajno premagoval bolečine, molčal in iz dna duše sovrzil pohlepne tuje, dokler ni izdahnil... Njegova podoba izmučenega trpca, ki so mu obesili okrog vratu tablico z napisom »Ich bin ein Mörder und Banditenführer«, bo ostala legendarna v spominu naših zanamcev.

Po zatišju, ki pa ni bilo pravo

Motiv iz okolice Zetal

kmetijska gospodarstva Osojnik in Plačar obnavljata letos 20 ha sadnih plantaž, kmetijski zadrugi v Moškanjih in Bukovcih pa sta zasadili 10 ha strnjanih nasadov. Po dosedanjih podatkih so v okraju zasadili okrog 6000 sadnih drevesc. Velika pridobitev za kmetovalce in sadjarje pa je kmetijska »apoteka«, ki jo je v Ptuj odprla tovarna kemičnih izdelkov »Zorka« iz Sabca.

zatišje, saj je okupator tu in tam vendarle občutil prisotnost partizanskega duha, je spet oživela ptujška ravnina s svojimi grički. Zeleno Pohorje je poslalo semkaj svojega prebivalca Toneta Belšaka, ki je znova razpihal iskro upora. Ptujška in okoliška tla so vedno bolj vroča za okupatorja. Po prihodu Stirlinajste divizije na Stajersko in ustanovitvi Zagorske brigade so bili haloški grički prepredeni z neštetihi kurirskimi vezmi. V počepjenih viničarskih kočicah in kmečkih hramih so se ustavljali borci in aktivisti. Bilo je tudi nekaj akcij. V Muretincih in pozneje v Stogovcih je delovala partizanska tehnika »Mernik«. Tiskala je na tisoče lepakov in proglasov ter jih pošiljala med kmečko prebivalstvo.

V ptujskem okraju je stekla zibelka tudi znanemu vojaškemu voditelju generalajntantu Dušanu Kvedru-Tomažu. Rojaki so upravičeno ponosni na svojega generala, ki jih še vedno rad obišče, kadar mu to dopuščata čas in vojaška služba.

Številni spomeniki in plošče v ptujskem okraju pričajo, da vodijo tudi tod neizbrisni sledovi velike domovinske vojne, da je tudi prebivalstvo teh krajev prispevalo svoj delež za našo svobodo. V njih pa je svobodno ljudstvo izrazilo svojo globoko hvaležnost padlim junakom.

NAFTA V LENDAVI

V začetku leta 1942 so začeli Madžari vrtati v Dolini in našli precejšnje plinako polje. 29. januarja 1943 pa so začeli z vrtanjem proe vrtnice v Petišovcih in odkrili bogato nahajališče, ki je doslej že dalo skupno preko 270.000 ton nafte, dočim so od tega okupatorji odpeljali le okoli 5000 ton, vse ostalo je ostalo naši domovini. Lendaoska nafta spada med najboljše nafte iz Venezuele v Južni Ameriki.

Da ta prispevek nafte v Lendavi primerjamo z drugim producentom nafte v Jugoslaviji — Hrvaško, nam ista da letno okoli 150.000 ton, torej skoraj trikrat več. Vendar poleg domače proizvodnje, nafto uvažamo, in sicer smo lansko leto uvozili 2,5-krat toliko kot znaša naša domača proizvodnja. Če torej primerjamo našo proizvodnjo nafte v Lendavi, je ta komaj slab 14. del vseh naših potreb.

Drugi važni produkt podjetja nafte v Lendavi so plini. Lansko leto je lendaosko podjetje proizvedlo preko 66 milijonov m³ zemeljskega plina, Hrvaška pa okoli 7 milijonov m³.

KAKO DOBIMO NAFTO IN PLIN

Geologi in geofiziki raziščejo zemeljsko površino in locirajo vrtnice. Za njimi pridejo vrtalci s svojimi pomožnimi brigadami in začno z deli: brigada za izgradnjo temeljev izkopa potrebne rezervoarje za izplako, temelje za motorje in črpalke in noge kakih 40 metrov visokega železnega stolpa.

Nato montažna brigada začne z montažo vrtalnega stolpa. Ko je stolp montiran ter sta potekla že dobra dva tedna, se začne z montažo vrtalnih naprav: motorjev, črpalke, vrtalne mize, dvigal, predležij in drugega.

Ko je vse gotovo, začno vrtalci z vrtanjem. Na koncu vrtalnih cevi so težke cevi in vrtalni sveder, ki se zajeda v zemeljske globine. Skozi notranjost vrtalnih cevi potiskamo s črpalkami glinasto tekočino — izplako, ki iznaša izvrtane delce na površje, hladi sveder in drži s svojim pritiskom v miru sproščeno energijo naftnih plasti. Ko sveder pride dovolj globoko v zemljo, dodajajo vedno nove in nove kose vrtalnih cevi. Ko dosežejo vrtalci globino kakih 100 m, vgradi v uvodno kolono jekleno cev kakih 30 cm premera, da se ne bi vrtnica zaradi zgornjih plasti peska in gramoza zaruševala in da bo ta cev dajala navpično smer vrtalnim cevim in svedru. Nato se vrtnica v Lendavi do globine 1700 m brez vsake zaceritve. Ko se izvrta do končne globine — ves čas je seveda vrtnica napolnjena z izplako — se začne z električnimi merjenji. K vrtnici pride poseben kamion, ki ima na sebi montiran boben s par tisoč metri navitega kabla. Na koncu kabla se pritrdijo elektrode in posebni instrumenti na površini — v kabini kamiona avtomatično rišejo krivulje na filmski trak. Ta, tako imenovani elektrokarotazni diagram znajo brati inženirji in po njemu povedati točno globino, v kateri je naftonosna plast. Istočasno se izmeri tudi odklon vrtnice. Vrtnica na žalost ni točno navpična, ampak vedno odklonjena za par stopinj, kar celo znaša lahko več sto metrov. Čim večji je odklon, tem slabše je seveda to za vrtalne cevi in pozneje za zaščitne cevi. Izmeri se tudi temperatura, ki znaša v globini 1700 metrov že 100° C.

Ko je vse to izmerjeno, spustimo zaščitne cevi (kolono) do dna, in

vrtalci poberejo šila in kopita: odpeljejo stroje in vrtalne cevi, končno demontirajo še vrtalni stolp — in gredo na naslednjo vrtnico.

Črpalci montirajo črpalni stolp in montirajo priključke z različni

ventili na zaščitno cev, ter so pripravljene za nastrelitev naftne plasti ali perforacijo. K vrtnici spet pride kamion — perforator — in na kablju spustimo puško s 24 naboji — ki prebijajo zaščitno cev na zaželenem mestu. Nafta bi zdaj lahko stopila v cev — a jo drži naprej pritisk izplake, s katero je seveda tudi v tem primeru napolnjena cev. Črpalci začno z osvajanjem. Počasi izčrpajo izplako iz vrtnice in ko je pritisk nafte večji od protipritiska izplake, nafta začne prodirati v vrtnico.

Če nafta lahko sama pride na površje — to imamo pri nas v Lendavi redko — je to eruptivno pridobivanje nafte. Pri nas pa pride nafta le do globine kakih 1000 m in jo od tam dvigamo s komprimiranim (stisnjanim) plinom.

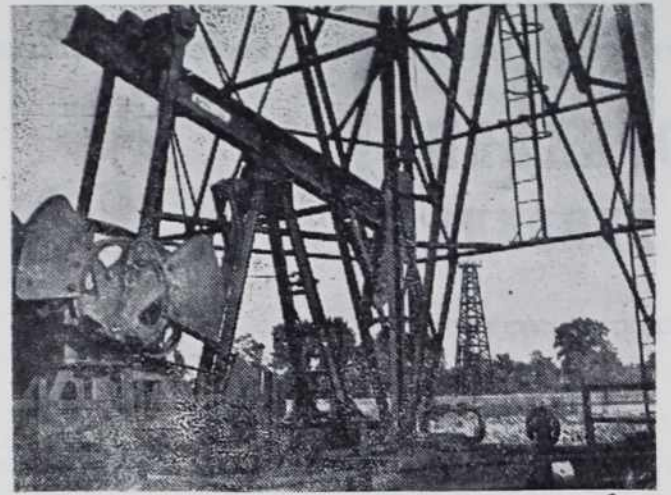
PREDELAVA PLINA

Ta plin, s katerim dvigamo nafto iz vrtnice, se z nafto pomeša in pride na površje, poleg tega pa ima tudi nafta sama v sebi plin. Pline odvajamo v tako imenovanih zbirnih postajah, kjer se v posebnih se-

ogljje (adsorpcijski način) in v tem ogljju pusti težke ogljikovdike: gazolin in butan s propanom. Suhi plin — metan pa gres kozi aktivno ogljje v kompresorsko postajo.

Gazolin se rabi za zvišanje ok-

EDINI PRODUCENT NAFTE IN ZEMELJSKEGA PLINA V SLOVENIJI

»Nafta, nafta...!« Njeni stolpi so spremenili obličje lendaoskega okoliša. Foto Kološa

Suhega plina metana pa bomo imeli že prihodnje leto preveč in se podjetje poteguje za izgradnjo tovarne metanola in formaldehida v Lendavi, ki bi lahko ta odvišni me-

leznic — plinske luči — ki jih je še precej na naših lokalnih progah, svetijo s tem plinom. Z dvesto atmosferskim metanom pa polnimo posebne jeklenke, ki je dobro pogonno gorivo za avtomobile.

Nekaj plina pa seveda odvzamemo že pri degazolinalni iz mreže — ta nam pa služi v Lendavi in okolici za kurjavo naših stanovanj.

Tako zemeljski plin neprestano cirkulira iz vrtnice v degazolinalno — kompresorsko postajo in nazaj v vrtnico.

Velika raziskovanja

Podjetje Nafta pa raziskuje teren tudi drugod po Obmurju. V Filovcih je vrtnica že preseгла 2200 m, prav tako je isto globino dosegla vrtnica v Sitnici v Medjimurju, kjer so opaženi ogromni pritiski plina preko 300 atm. Če bo v resnici tega plina veliko, ne bo problem misliti tudi na plinovode v Maribor in celo v Ljubljano — seveda tudi v Sobotno in Čakovec in bližnja mesta.

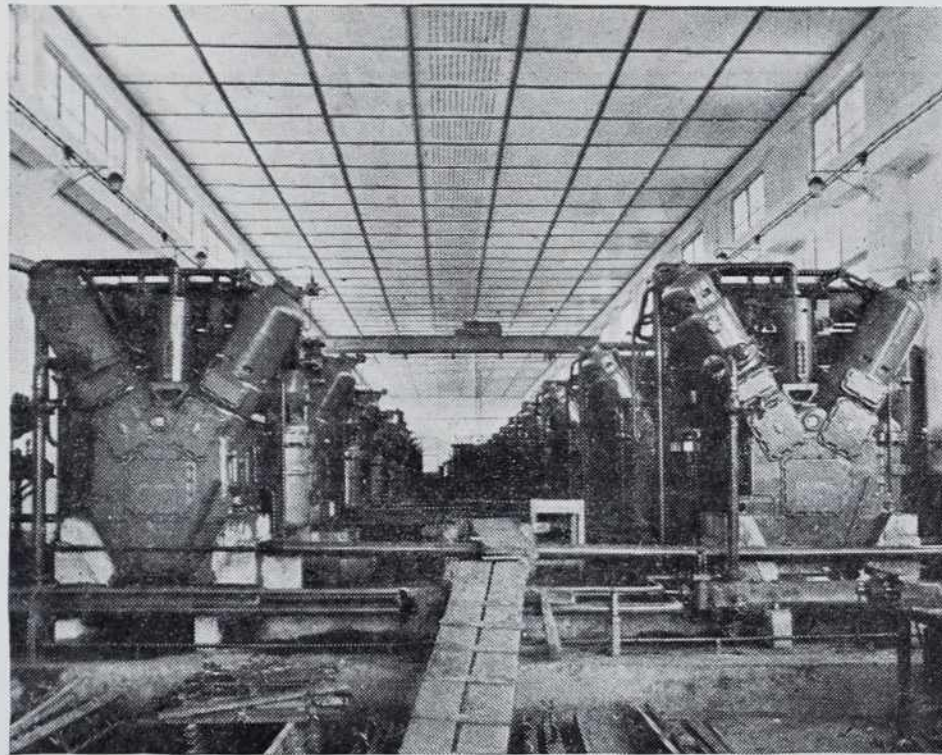
Zato pa podjetja vneta in široko raziskujejo. Poleg omenjenih vrtnic raziskujejo še v Selnici, na Vitanu pri Kogu in v Hrastju-Moti.

Vendar pa vsaka vrtnica ni pozitivna in se mora včasih dosti žrtvovati, da se pride do rezultatov — do tekočega zlata — nafte.

Čim več nafte in plina bomo proizvedli doma, manj bo treba uvažati — tem lepše bomo vsi skupaj živeli. Delovni kolektiv Nafte je sicer trenutno v težavah, ker ima samo eno naftno polje — z malo proizvodnjo — zato pa upa na boljše — z odkritjem novih naftnih in plinskih polj.

Če bo nafte in plina dovolj v našem Obmurju — bomo vsi živeli bolje in beli rudarji nas bodo še bolj veselo pozdravljali s svojim tradicionalnim »Srečno«.

Ing. Koloman Cigit

Pogled v veliko kompresorsko dvorano podjetja Nafta v Lendavi.

Foto Kološa

paratorjih plin odvajajo od nafte in nastopi svojo zamotano pot. Nafta pa se prečrpa v dva velika rezervoarja, od tam pa na polnišče, kjer čakajo cisterne.

tanskega števila benzinu, butan s propanom pa je odlično sredstvo za kurjavo v gospodinjstvih, laboratorijih in stane 10 kg jeklenka 390 dinarjev.

Kmalu bo Jugoslavija imela dovolj butana in propana, saj bo v Lendavi kmalu začela obratovati nova absorpcijska degazolinalna (absorbent je petrolej), ki bo dajala dnevno 50 ton butana in propana. Istočasno pa so v izgradnji še kapacitete v rafinerijah Bosanski Brod, Reka in Sisak, dela že absorpcijska degazolinalna v Mramor Brdu. Tako bo kmalu dovolj tega tekočega plina za potrebe gospodinjstev v Jugoslaviji.

tan porabila v tako važne sirovine za našo kemično industrijo. Milijske investicije bi se amortizirale že v dveh letih.

Pojdimo dalje s plinom, ki je prišel v kompresorsko postajo. Tam ga komprimiramo na 100 atmosfer in z njim črpamo nafto iz vrtnic — liftiramo. Del komprimiranega plina pa pod pritiskom 350 atmosfer tlačimo v posebne injekcijske vrtnice, odkoder nam potem potiska nafto v sosednje vrtnice. — To je najmodernejši način dviganja eksploatacije — sekundarne metode.

Kmoprimiran metan na 15 atm. pa prodajamo v napolnjenih vagonskih cisternah za potrebe naših že-

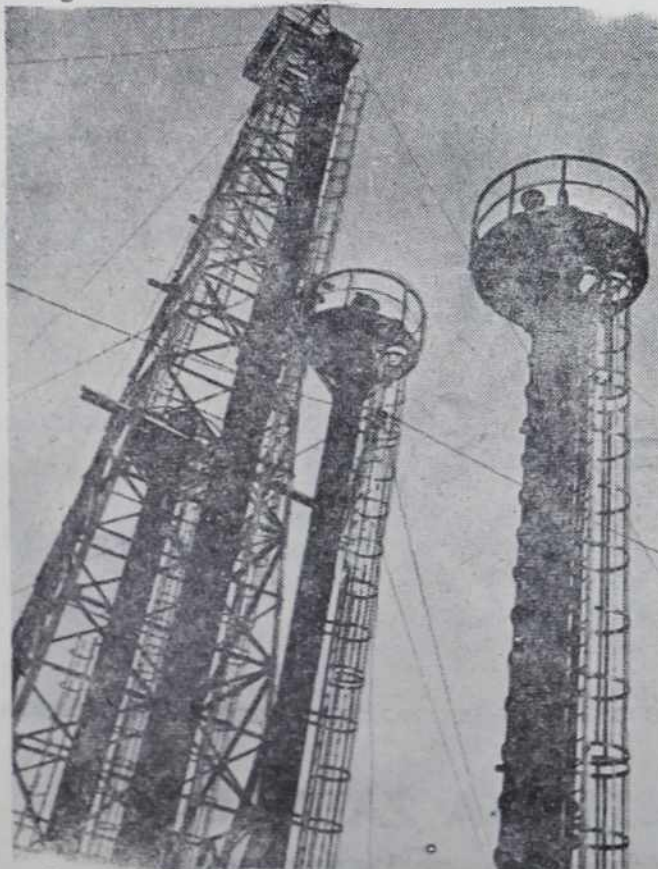

Foto Kološa

prostor med cevjem in steno vrtnice zacementiramo s cementnim mlekom. Ko se cement strdi, se še preizkusi, če zaščitna cev ne propušta, in vrtalci lahko predajo vrtnico drugemu skupini — črpalcem.

od tam pa na polnišče, kjer čakajo cisterne.

Plin pa gre iz zbirne postaje — sedaj zasičen s težkimi ogljikovdiki najprej v degazolinalno. V degazolinalni potuje plin skozi aktivno

Kdor pride v teh dneh v Lendavo, je presenečen. Lendava je vsa v svečanem oblačilu, lepo okrašena, čista in polna zastav. Pred hotelom »Triglav« je zrasel miniaturni vrtalni stolp, ki opozarja obiskovalce, da so prišli v mesto belih rudarjev. Že od sobote sem je v naselju Nafte še posebno živo. Prireditve v tednu

naprednega tiska se vrste večer za večerom v veliki sindikalni dvorani.

Z današnjim dnevom je začel veljati 50% popust za vožnjo po že-

leznici, ki traja do ponedeljka, 4. oktobra. V nedeljo bodo prihajale množice z vlaki, kamioni, s kolesi in peš. Mesto belih rudarjev pričakuje več desetisoč gostov.

Ob prazniku naprednega tiska -

pozdrav

BELIH RUDARJEV

LENDAVA - V PRAZNIČNEM RAZPOLOŽENJU

OBČINSKI
ODBOR
SZDL
LENDAVA

MESTNI
KOMITE
ZKS
LENDAVA

LJUDSKI ODBOR
MESTNE OBČINE
LENDAVA

OBČINSKI
ODBOR
ZB NOB
LENDAVA

Občinski odbor
Rdečega križa
Lendava

OPEKARNA
LENDAVA

LENDAVA - mesto kjer se bomo srečali v nedeljo

Kmetijsko
gospodarstvo
Lendava

»REMONT«
gradbena obrt
Lendava

Trgovsko podjetje
kmetijskih zadrug
Lendava

Na zahodni strani, ob vznožju manjših gričev, pokritih s prostranimi vinogradi, leži obmejno mesto — Lendava. V ozadju stoji zgodovinski grad iz časov turških pohodov v našo deželo. Marsikomu neznano mesto, ki stisnjeno k državni meji pred desetimi leti še ni kdovekaj pomenilo, postaja iz leta v leto bolj znano in popularno — ne morda toliko zaradi dobre vinske kapljice ali tovarne dežnikov, ki tod obratuje že iz predvojne dobe, temveč predvsem zaradi dragocene

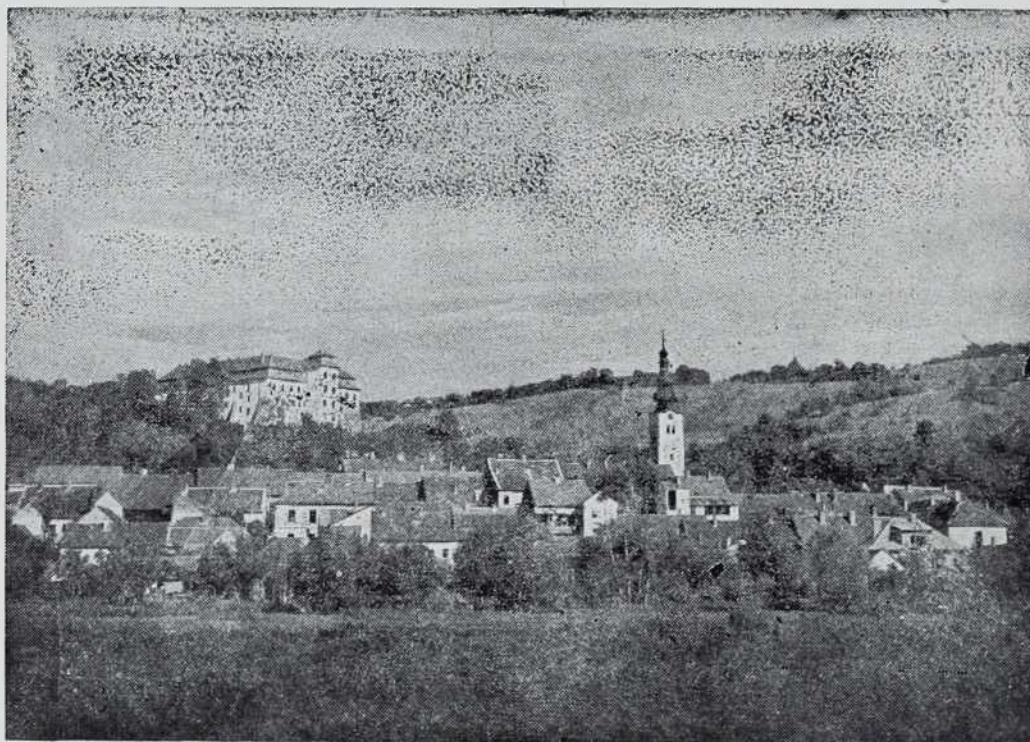
ulici in na vogalu Cankarjeve ulice gradijo dva večja stanovanjska bloka. Slednjega so pravkar uredili od zunaj in znotraj, tako da bo šest srečnih družin pričakalo bližnjo proslavo že v novih stanovanjih.

Lendava sodi po številu prebivalcev in ozemeljski razsežnosti med najmočnejše občine v Prekmurju. Poleg največjega podjetja »Nafta« obratuje v mestu še več drugih podjetij, ki so se v svojem poslovanju že dokaj uveljavila. Med nje štejemo zla-

in njegovi okolici opravlja Delavsko prosvetno društvo »Svoboda«, v katerem ima madžarska manjšina tudi svojo dramsko sekcijo, ki je letos že postavila na oder uspelo kulturno prireditev.

Prosvetno življenje je precej razgibano tudi v okoliških vaseh — posebno še v Mostju in Petišovcih — kjer večkrat nastopajo s prireditvami in organizirajo različne tečaje. Med delavnimi organizacijami ima nedvomno dostojno mesto tudi lendavsko gasilsko društvo. Zadnja leta so si nje-

Splošna
mehanika
Lendava

»PRETEKS«

TRGOVINA
S TEKSTILNIM
BLAGOM
LENDAVA

»TRIBUNA«
TRGOVINA
Z ŽELEZNINO
IN KEMIKALIJAMI
LENDAVA

tekočine nafte, ki jo v okolici mesta črpajo iz zemeljskih nedrij. Visoki vrtalni stroji že od daleč opozarjajo potnika: »Tu je Lendava!« Do nedavnega je bilo mesto okrajno središče, kljub temu pa se zunanje lice starega predela v povojnih letih ni bistveno spremenilo. Lepše obličje je šele začelo dobivati, ko so se meščani začeli pripravljati na veliko proslavo naprednega tiska. Za to — da bi Lendava v nedeljo ozaljšana sprejela številne zborovalce in goste — so se zavzeli vsi njeni prebivalci, ki svoja hotenja spreminjajo v dejanja v okviru Olepševalnega društva. S pomočjo Občinskega ljudskega odbora so že dosegli prve uspehe na področju komunalne dejavnosti; v Partizanski

stih: Kmetijsko gospodarstvo, Kmetijsko zadrugo, Opekarnice, Dežnikarno, gradbeno podjetje »Remont«, Mizarstvo in številna trgovska podjetja, ki zaposlujejo precej delovne sile iz mesta in okolice. Prebivalci lendavskega področja pa se bavijo tudi z vinogradništvom, ki je tod ena izmed glavnih gospodarskih panog. Napredek v njej je čutili v obnovi vinogradov.

Na področju občine živi tudi večje število pripadnikov madžarske narodne manjšine. Med prebivalstvom ni opaziti nobene razlike ali zapostavljanja. V SZDL in ostalih organizacijah so včlanjeni tudi Madžari, ki dokaj aktivno sodelujejo v gospodarskem in kulturnem življenju občanov. Prosvetno poslanstvo v mestu

govi člani postavili velik gasilski dom, ki sodi po svoji zunanji in notranji urejenosti in opremljenosti med najmodernejše tovrstne zgradbe na Slovenskem, dobre rezultate pa so dosegli tudi pri strokovnem izpopolnjevanju. Tudi športna društva si utirajo pot do napredka in množičnega razmaha. Nogometni klub »Nafta«, Telovadno društvo »Partizan« in Sahovsko društvo — vse te organizacije vključujejo večje število mladine iz mesta in podeželja. Društva so imela od spomladi sem vrsto prireditev v počastitev 20-letnice naprednega tiska. Ob tej veličastni proslavi pa bodo znova pokazala svoje uspehe — plod večmesečnih priprav in prizadevanj.

»ZVEZDA«

GROSISTIČNO
TRGOVSKO
PODJETJE
LENDAVA

Trgovsko podjetje
»PANONIJA«
LENDAVA

TOVARNA DEŽNIKOV
»HEROJ ŠTEFAN KOVAČ«
LENDAVA

»Mizarstvo«
Lendava

TRGOVSKO PODJETJE
»IZBIRA«
LENDAVA

KMETIJSKA ZADRUGA
trgovinske in odkupne poslovalnice, posestvo
in obrtne delavnice
LENDAVA

CELJE - mesto ob Savinji

Pozdravljamo aktiviste in sodelavce predvojne „LJUDSKE PRAVICE“ udeležence proslave naprednega tiska v Lendavi!

Okrajni ljudski odbor CELJE

Prikupno in prijazno mesto ob bistri Savinji — Celje — je tretje največje mesto v Sloveniji. Leži 242 m nad morjem in šteje 25.455 prebivalcev.

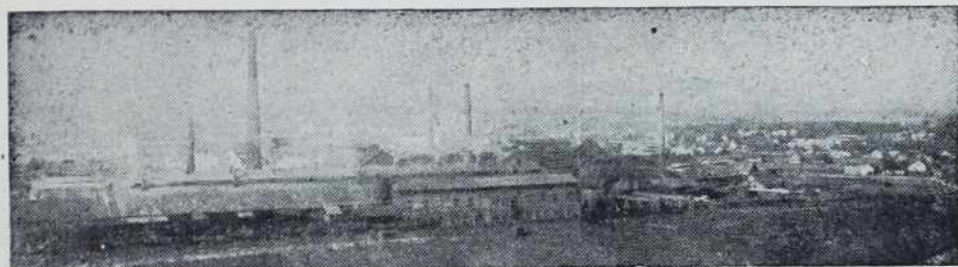
V Celju sta močno razvita obrt in gostinstvo. Letos so našli že 439 obrtnih obratov in 27 gostinskih podjetij. Mesto ima že od nekdaj veljavo zaradi gostoljubnosti in dobre postrežbe. Njegova bližnja in daljna okolica slovi po svojih naravnih lepotah in je vabljiva za turiste in izletnike. Tu so tudi idealna smučišča.

Mesto ima za sabo pestro in bogato zgodovino. Razvaline Celjskega gradu so še danes simbol iz srednjeveških časov, ko so tod gospodovali celjski grofje. V svoji pesti so imeli vse celjsko področje — tudi Savinjsko dolino, kjer še

danes pridelujejo »zlahitno zlato« — po vsem svetu znani savinjski hmelj. Celje je izredno bogato po zgodovinskih in kulturnih spomenikih, arhitektonski zgradbi cerkva, freskah in podobah. Gotska mestna opatijska cerkev in celjski muzej sta med njimi prava bisera.

V ljudski pesmi opevano »belo Celje« je postalo »rdeče mesto« v neizprosni boju proti izkoriščevalskim režimom bivše Jugoslavije in osvojenemu okupatorju v zad-

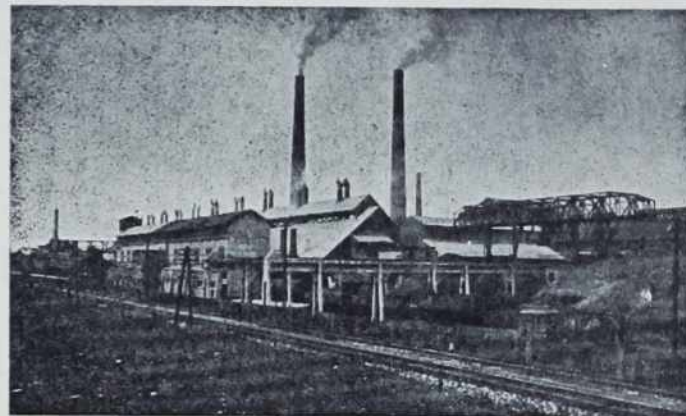
nji vojni. Celjske delavce je dolgo časa vodil in spodbujal v borbi za njihove pravice znani državni voditelj Franc Leskošek-Luka. V velikem narodnoosvobodilnem boju je mesto prispevalo precejšen delež. Iz vrst borcev prve Celjske čete so izšli trije narodni heroji: Franc Vrunč, Peter Stante-Skala in Ivan Skvarča-Modras. Na celjskem področju so legendarne partizanske edinice XIV. divizije in štajerskih odredov bile ogorčene bitke z mnogo močnejšim sovražnikom krvavega Hitlerjevega režima.

Močno gospodarsko hrbtenico mu tvorijo številna podjetja — od teh ima 22 podjetij pravi industrijski značaj. Industrija zaposluje letos nad 6500 ljudi.

Med najmočnejša in za gospodarstvo vse države izredno pomembna podjetja sodijo: cinkarna, tovar-

na emajlirane posode, tekstilna tovarna »Metka«, Tovarna organskih barvil, Lesno-industrijski kombinat »Savinja« in v bližini mesta obratujoči železarski kombinat — Store. V teh podjetjih nastajajo važni proizvodi za domače potrebe, mnogo izdelkov pa tudi izvažajo v tujino.

CINKARNA

Lani je renomirano podjetje »Cinkarna« v Celju slavilo svojo osemdesetletnico, ki je bila obenem važna obletnica za vso celjsko industrijo, ki je zabeležila svoj začetek prav z zgraditvijo mogočnih tovarniških poslopij Cinkarne; to je bil jubilej zmage nad izkoriščevalci in razrednim sovražnikom, proti kateremu so

cinkarji že nekdanj odločno dvigali svojo delavsko pest. Stevilni štrajki in demonstracije so le še nepozabni spomini... Na svetlih tradicijah si delavci gradijo nove zmage in lepše žitljenje, posebno še sedaj, ko se iz dneva v dan bolj uveljavljajo kot skrbni gospodarji svojega podjetja.

K našemu velikemu prazniku naprednega tiska ob 20. obletnici »Ljudske pravice« — čestitamo vsem delovnim ljudem Prekmurja in želimo, da bi v boju za socialistično preobrazbo pokrajine prinesel še več blestečih uspehov v prihodnosti.

Okrajni ljudski odbor
Okrajni komite ZKS
Okrajni odbor SZDL
MURSKA SOBOTA

Zadružno trgovsko podjetje

agromerkur

MURSKA SOBOTA

Zavedajoč se velikega pomena našega naprednega tiska, obljubljam, da bomo vse storili za njegovo razširitev ter s polno udeležbo na proslavi

20. LETNICE

Ljudske

PRAVICE

V LENDAVI

manifestirali našo enotnost in ljubezen do našega vodstva.

Trg. podjetje

»KOLONIALE«
MURSKA SOBOTA

Poslovalnice: Špecerija »Lendavska«
Špecerija »Trg zmage«
Špecerija »Hrana«
Špecerija »Prehrana«
»Galanterija«
»Drogerija«
»Delikatesa I«
»Delikatesa II«

Velika izbira in solidna
postrežba!

Kolektiv podjetja se pridružuje čestitkam k prazniku naprednega tiska z zagotovilo, da bo tudi v bodoče vložil vse svoje sile za pravo socialistično trgovsko poslovanje!

**TOVARNA
MESNIH
IZDELKOV**

MURSKA SOBOTA

čestita vsem udeležencem proslave ob 20-letnici Ljudske pravice v Lendavi in želi vsem sodelavcem naprednega tiska, ki se borijo za ustvaritev srečnejše socialistične bodočnosti, obilo delovnih uspehov, zadovoljstva in zmag.

**KMETIJSKO
GOSPODARSTVO**

MURSKA SOBOTA

Pozdravljamo vse sodelavce, prvoborce naprednega tiska, kakor tudi vse udeležence proslave 20-letnice Ljudske pravice v Lendavi!

Kolektiv

KMETIJSKA ZADRUGA

MURSKA SOBOTA

s svojimi poslovalnicami in obrati se pridružuje čestitkam ob prazniku naprednega tiska, z željo, da bi nad ta praznik bil nadaljnja izpodbuda pri graditvi socialistične domovine!

Naj žive prvoborci našega naprednega tiska!

Okrajna obrtna zbornica
Murska Sobota

Ob prazniku 20. obletnice »Ljudske pravice« želimo vsemu delovnemu ljudstvu obilo uspeha pri nadaljnji izgradnji naše socialistične domovine!

»Agroservis«
MURSKA SOBOTA
Koroška cesta 46

Iskreno čestitamo vsemu delovnemu ljudstvu ob pomembnem prazniku naprednega tiska!

**Kmetijsko
posestvo**
RAKIČAN

Gradbeno obrtno podjetje
»Graditelj«

Praznik naprednega tiska — 20-letnica Ljudske pravice! Pozdravljamo udeležence proslave v Lendavi.

Kolektiv

**K prazniku naprednega tiska — ob 20. LETNICI
LJUDSKE PRAVICE — naše čestitke delovnim ljudem Obmurja in pozdrav udeležencem proslave v Polani in Lendavi**

Hotel »ZVEZDA«
Murska Sobota

Trgovina z manufakturnim blagom
»ZARJA«
Murska Sobota

Žaga
Mačkovci

Kmetijska zadruga
Cankova

Kmetijsko gospodarstvo OZZ
Topolovci

Parna pekarna
Murska Sobota

Kmetijska zadruga
Tišina

Kmetijska zadruga
Puconci

Okrajna gasilska zveza
Murska Sobota

Kmetijska zadruga
Vadarci

Kmetijska zadruga
Beltinci

Kmetijska zadruga
Črenšovci in Odranci

Naj žive svetle tradicije borcev naprednega tiska v svobodni socialistični domovini!

OPEKARNA
O PUCONCI
OPEKARNA

Pozdravljamo vse udeležence proslave ob 20. obletnici Ljudske pravice v Lendavi.

OPEKARNA
NEMČAVCI

Čestitamo vsem svojim gostom ob prazniku naprednega tiska!

**LJUTOMERSKA
KLET**
MURSKA SOBOTA

Ljudski odbor mestne občine

MURSKA SOBOTA

čestita ob prazniku naprednega tiska vsem občanom in prebivalcem Obmurja.

S polno udeležbo na proslavi 20-letnice »Ljudske pravice« v Lendavi dokažimo našo socialistično zavest in razumevanje do naprednega tiska.

**GRADBENA OBRT
„ZIDAR“**

MURSKA SOBOTA

opravlja vsa zidarska in gradbena dela, ki spadajo v gradbeno obrt — solidno in po zmernih cenah!
Širimo naš napredni tisk!

NAŠ TISK
Murska Sobota
se pridružuje čestitkam ob prazniku naprednega tiska z zagotavljanjem, da si bomo tudi v bodoče prizadevali, da zadovoljimo naše odjemalce.
KOLEKTIV
KNJIGARNA IN PAPIRNICA
MSILŠVN

NAŠ TISK
Lendava
Pozdravljamo v naši sredi vse udeležence proslave naprednega tiska z iskreno dobrodošlico!
KNJIGARNA IN PAPIRNICA
MSILŠVN

S
O
G
R
A
D

DELOVNI KOLEKTIV
SPLOŠNEGA
GRADBENEGA
PODJETJA

MURSKA SOBOTA

se pridružuje čestitkam ob prazniku 20-letnice Ljudske pravice z željo, da bi ta praznik bil nadaljnja spodbuda pri razširitvi našega naprednega tiska.

NASVIDENJE
V LENDAVI!

VELEŽGANJARNA

ŠENTILJ
V SLOV. GORICAH

Iskreno čestitamo ob 20-letnici Ljudske pravice—
borbenega glasila delovnega ljudstva.

Borbene čestitke ob velikem prazniku
naprednega tiska!

TRGOVINSKA
ZBORNICA
ZA OKRAJ MURSKA SOBOTA

TRGOVSKO PODJETJE

»USNJE«

MURSKA SOBOTA

prodaja v svoji trgovini raznovrstno usnje, čevljarke,
tapetniške in sedlarske potrebščine.
Pozdravljamo vse udeležence proslave 20-letnice
LJUDSKE PRAVICE!

PODJETJE ZA
PROIZVODNJO
MLEČNIH
IZDELKOV

»Mlekopromet«

MURSKA SOBOTA

Telefon 90

nudi trgovski mreži, bolnicam, okrevališčem
in gostinstvu
vse vrste kvalitetnih mlečnih izdelkov
po zmernih cenah!

Potrošnik

MURSKA SOBOTA

Trgovsko podjetje na veliko

Prodaja prvovrstno blago v svojih
specializiranih skladiščih

Manufaktura
Špecerija
Galanterija
Železnina

Kolektiv podjetja čestita vsemu delovnemu ljudstvu ob prazniku
20-LETNICE LJUDSKE PRAVICE

Praznik naprednega tiska bo tem lepši, čim uspešnejši bodo naši delovni
napori in čim enotnejši bomo v skupnih prizadevanjih, da napredujemo
v dobrobit naše socialistične Jugoslavije.

»VAJDA-EXPORT«

ČAKOVEC

Telefoni: 8-291, 8-285, 8-385, 8-395.

Brzjavni: Vajda, Čakovec.

Tek. račun pri Nar. banki Čakovec 321-T-81.

Odkupuje, predelava in izvaža:

Jajca
Perutnino
Perje
Divjačino
Polže
Meso in mesne izdelke
Živino
Konje za delo
Konje za zakol
Smetano
Gobe
Orehe

Zadružne organizacije in poljedelci! — Ponudite svoje pridelke naši odkupni mreži, ki jih odkupuje po najugodnejših cenah.

Trgovska in gostinska podjetja — kmečke zadruge! — Nudimo vam suhomesnate izdelke, surovo maslo, zaklano perutnino, jajca in ostale naše izdelke prvovrstne kvalitete po solidnih cenah.

Tovarna

Zlatorog

Maribor

*Po naši domovini
v vsaki trgovini
je pralnih sredstev krona
zavitek „Periona“*

TOVARNA

VOLNENIH IN VIGOGNE IZDELKOV

MARIBOR

IZDELUJEMO:

volneno mikano in vigogne predivo,
bombažne in stanične tkanine za ženske in moške obleke,
vigogne hlačevino in štruks,
volnene tkanine za moške in ženske obleke
iz mikane in česane preje (kamgarni),
volnene tkanine iz mikane preje za moške
in ženske plašče,
vatelin beli in barvani,
krojaško in odejno vato.

TOVARNA

TRAKOV IN SUKANCA

MARIBOR

PROIZVAJA:

lanene sukance za industrijo, obrt in gospodinjstvo,
bombažne ribarske sukance,
bombažne in lanene vrvice za tekst. industrijo in obrt,
različne bombažne in svilene trake in vrvice,
svilene in bombažne elastične trake,
raznovrstne vezalke,
šolsko prejo in jemstvenike.

TRGOVSKO PODJETJE

»POBJEDA«

ČAKOVEC

Telefon št. 8332 in 8239

nudi potrošnikom vsakovrstno blago po solidnih cenah.

Daje industrijsko blago tudi na kredit

MARIBORSKA TEKSTILNA TOVARNA

MARIBOR

PREDILNICE — TKALNICE — BARVARNE
TISKARNA — APRETURA

Proizvaja: Bombažno prejo, sukanec za šivanje, hlačevino,
klote, bombažne in umetno svilene podloge, flanele,
popeline, cefirje, kretone, tkanine iz bombaža
in stanične volne ter tkanine v imitaciji shantunga.

VSI NASI IZDELKI SO ZNANI PO IZREDNO DOBRI KVALITETI
IN NIZKIH CENAH

*Čestitamo delovnim ljudem Slovenije ob prazniku
20-letnice Ljudske pravice*

DELOVNI KOLEKTIV

GOZDARSKEGA AVTOPODJETJA MARIBOR

K O L E K T I V
INDUSTRIJE KOVINSKE
GALANTERIJE
„PANONIJA“

pozdravlja vse udeležence proslave

20. letnice
Ljudske pravice

Silen razmah naše industrije po osvoboditvi nas je navadil, da danes velika in pomembna podjetja vrednotimo predvsem z izrazi tovarna, gigant, kombinat in podobno.

In vendar: če obiščeš nekdanjo primitivno kleparsko delavnico, na katere mestu proizvaja sedaj sicer po obsegu majhna tovarna, vidiš, kaj lahko ustvari volja kolektiva, da doprinese svoj delež k izgradnji našega gospodarstva.

Vinogradniške brizgalne, nahrbtnne žveplalnike, prsne razpršilce, špiralne trierje za čiščenje žitaric, ki jih izdeluje obrat, pomagajo našemu delovnemu kmetu že po vsej državi.

Špirale in šibe za sneg, stiskalnice za krompir, tlačilci, kolesca in modeli za pecivo, lijaki, kavopražilci itd. so v pomoč naši gospodinjji.

V serijski proizvodnji proizvaja obrat peči na žagovino, posode za premog, predpečnike, razne grelce itd.

In še je v programu mnogo novih artiklov!

Tudi tak majhen tovarniški obrat je gigant, ustvarjen v naši socialistični ureditvi!

» T O V A R N E T E H N I C «
DELOVNI KOLEKTIV
čestita k 20. LETNICI
Ljudske
PRAVICE
ter želi pri nadaljnem
delu mnogo uspehov.
Istočasno obvešča vse in-
teresente, da izdeluje vse
vrste tehnic, od kuhinjskih
do vagonskih, avtomatskih
in polavtomatskih za po-
trebe industrije, transporta,
prometa in skladišč.
Kvaliteta neprekosljiva —
Cene konkurenčne!
Zahtevajte ponudbe!
C E L J E

• C I N K A R N A

M
E
T
A
L
U
R
Š
K
O

NAŠI PROIZVODI:

Surovi cink — min. 97,80 % Zn
Cinkov prah — 97,0 % Zn total
Rafinirani cink — min. 98,70 % Zn
Fini cink — min. 99,75 % Zn
Redestilirani cink — min. 99,85 % Zn
Cinkova pločevina raznih dimenzij in formatov
Cinkovi protektorji za kotle
Cinkove pralnice valovite
Avtotipijske plošče
Offset plošče
Žveplena kislina 60° Bé
Cinkovo belilo — zlati pečat
beli pečat
zeleni pečat
rdeči pečat

Telefoni: 20-41, 20-42, 20-81, 20-82
Brzojavni naslov: Cinkarja Celje
Železniška postaja: Celje — industrijski tiri Cinkarne

Kromov galun
Natrijev hidrosulfid
Natrijev sulfid — surovi
Natrijev sulfid — čisti
Cinksulfat
Natrijev silikofluorid
Barijev sulfid
Zelena galica
Litopon
Ultramarin
Svinčeni minij 50 %
Svinčeni miniji 52 %
Svinčena glajenka čista
Superfosfat
Modra galica
Metalit

V valjarni uslužnostno valjamo tudi svinec, kositer in srebro

• K E M I Č N A I N D U S T R I J A C E L J E

TOVARNA GLINICE IN ALUMINIJA

»BORIS KIDRIČ« Kidričevo

*Iskrene čestitke vsemu delovnemu ljudstvu
ob velikem prazniku naprednega tiska!*

TRGOVSKO
PODJETJE
ŽELEZNIČAR
MURSKA SOBOTA

Poslovalnice:
BELTINCI,
ROGAŠEVCI,
CANKOVA,
in
MURSKA SOBOTA

*Čestitamo vsem svojim
odjemalcem ob prazni-
ku naprednega tiska ter
jim zagotavljamo, da se
bomo tudi v bodoče bo-
rili za čim nižje cene!*

Trgovina z usnjem

»RUNO«

M. SOBOTA
Titova ulica 14.

Čevlji, usnje, čevljar-
ske potrebščine

Pozdravljeni
sodelavci predvojne
Ljudske pravice

**ZAVOD
ZA
KOMUNALNE
STORITVE
M. SOBOTA**

Odkupujemo vse vrste surovih kož:

goveje, telečje, konjske, žrebne, svinjske,
ovčje, kozje in pasje,
kože domačih zajcev (kuncev) ter kože
vseh vrst divjačine
po najvišji dnevni ceni.

»KOTEKS«

Murska Sobota

Čestitamo vsem delovnim ljudem ob 20-letnici
rojstva Ljudske pravice.

K PRAZNIKU NAPREDNEGA TISKA OB 20-LETNICI IZIDA
1. ŠTEVILKE LJUDSKE PRAVICE

**ČESTITAMO IN POZDRAVLJAMO VSE UDELEŽENCE
PROSLAVE NAPREDNEGA TISKA V LENDAVI**

Občinski ljudski odbor, Občinski odbor SZDL in Občinski
komite ZKS — **Beltinci**

Občinski ljudski odbor, Občinski odbor SZDL in Občinski
komite ZKS — **Turnišče**

Občinski ljudski odbor, Občinski odbor SZDL —
Bogojina

Občinski ljudski odbor, Občinski odbor SZDL in ostale
množične organizacije — **Gaberje**

Občinski ljudski odbor — **Dobrovnik**

Občinski ljudski odbor, Občinski odbor SZDL, Občinski
komite ZKS, Občinski odbor ZB NOB — **Črensovci**

Občinski ljudski odbor, Občinski odbor SZDL, Občinski
komite ZKS — **Mačkovci**

Občinski ljudski odbor — **Cankova**

Občinski ljudski odbor — **Bodonci**

Občinski ljudski odbor — **Tišina**

Keramična industrija Liboje

Trgovska in gradbena
podjetja!

Nudimo Vam velik asor-
timent

**gospodinjske
keramike,
dekorativne
keramike,
sanitarne
keramike**

Če želite ugoditi svojim
potrošnikom, tedaj jim
priporočajte naše izdelke

Pridružujemo se
čestitkam ob
prazniku našega
naprednega tiska

»VESNA«

trgovina z galanterijo
MURSKA SOBOTA

Iskrene čestitke vsem
udeležencem proslave
ob 20-letnici
Ljudske pravice
v Lendavi

Tekstilna trgovina
»MODA«
M. SOBOTA

KMETIJSKO GOSPODARSTVO BELTINCI

Kmetijstvo, selekcijska postaja,
semenogojstvo, vrtnarstvo

*Ob prazniku 20. obletnice Ljudske pravice v Lendavi,
se spominjamo slavnih dni naše borbe ter želimo vsem
prvoborcem naprednega tiska iskreno dobrodošlico in
mного uspehov pri nadaljnem delu.*

TOVARNA EMAJLIRANE POSODE

C E L J E

BRZO JAV: EMAJL, CELJE

TELEFON 22 - 71

Z
A
H
T
E
V
A
J
T
E

NUDI SVOJE PRVOVRSTNE IZDELKE:

emajlirano posodo
pokositreno posodo
brušeno, surovo posodo
pocinkano posodo
higijenične emajlirane izdelke
kopalne kadi
kotle in radiatorje
za centralno kurjavo
senčnike vseh vrst

E • P O N U D B E !

KRIŽEVSKÉ OPEKARNE

Križevci pri Ljutomeru

Telefon št. 3

Izdelujemo kvalitetne zidake, votlake, fasadno opeko, drenažne cevi, vlečen strešnik, bobrovec in slamenjake po konkurenčnih cenah.

Za naročila se priporočamo.

DELAVSKI POZDRAV KRIŽEVSKIH OPEKAR-
NARJEV UDELEŽENCEM PROSLAVE
NAPREDNEGA TISKA V LENDAVI!

Delovni kolektivi podjetij

»KAMNOSESTVO IN CEMENTNINE«,
»VRBA« — pletarstvo in lesna galanterija,
»PECARSTVO«,
»RAFIMUS« — radiodelavnica in finomehanika,
»URARSTVO«,
»BLISK« — elektroinstalacija,

čestitajo vsem svojim naročnikom in odjemalcem ob prazniku naprednega tiska.

Priporočamo se tudi v bodoče z zagotovilom, da bomo upoštevali vse Vaše želje in Vas zadovoljili.

GOSTINSKA ZBORNICA
za okraj Murska Sobota

MLIN IN ZAGA
Pertoča

NARODNA BANKA FLRJ
podružnica MURSKA SOBOTA

Mlinsko podjetje

Murska Sobota

MELJEMO

VSAKOVRSNA ŽITA

ZA SIROKO POTROŠNJO.

V VSEH SPECERIJSKIH TRGOVINAH

ZAHTEVAJTE EDINOLE NASE

MLEVSKE IZDELKE, KI

SO PRVOVRSTNE

KVALITETE .

Lendavska cesta 47

Telefon št. 57

Na svidenje v Lendavi

IZVOZNO PODJETJE

Perutnina - Ptuj

Filiala Murska-Sobota

ODKUPUJEMO IN PRODAJAMO NAJUGODNEJE

ZBERIMO SE POLNOŠTEVILNO NA PROSLAVI
NAPREDNEGA TISKA V LENDAVI!

OBCINSKI LJUDSKI ODBOR KRIŽEVCI
PRI LJUTOMERU

čestita ob proslavi naprednega tiska
— 20. obletnici »Ljudske pravice
v Lendavi, vsem njenim ustanovi-
teljem in sodelavcem.

»Jugoplastika«

POSLOVALNICA

Murska Sobota

prodaja plašče, torbice, predpasnike in druge praktične predmete iz plastične mase »JUGOVINIL« — po zmernih in dostopnih cenah.

SOLIDNA POSTREŽBA!

SE PRIPOROCAMO!

ČESTITAMO K PRAZNIKU NAPREDNEGA TISKA

Projektivni biro

MURSKA SOBOTA

izdeluje načrte
za vse visoke gradnje

Ob prazniku naprednega tiska,
20. obletnici »Ljudske pravice«
v Lendavi

ČESTITAMO
vsem svojim naročnikom.

Ob prazniku naprednega tiska
in ob 20. obletnici »Ljudske
pravice« iskreno čestita vsem
dobaviteljem in sodelavcem

Kmetijska zadruga

Križevci pri Ljutomeru